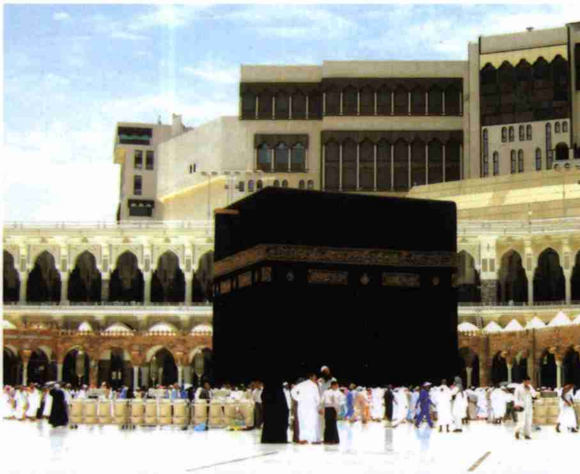
آشنایی با کشورهای جهان

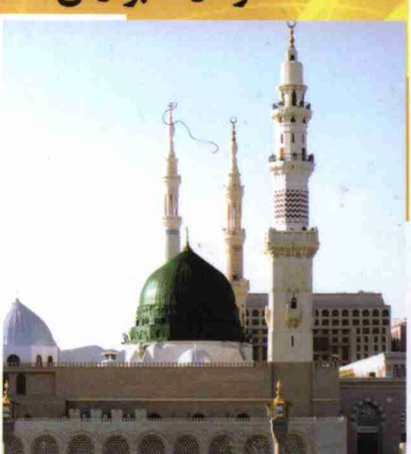

عربستان سعودی

چاپ دوم

محمود رضا برازش

برازش، محمود رضا ، ۱۳۴۱

عربستان سعودی/ گردآوری و تنظیم محمودرضا برازش - مشهد انتشارات آفتاب هشتم. ۱۳۸۸

۱۲۴ ص: نقشه (رنگی) - ۳۵-۳۶

شابک جلد شومیز: ۷-۲۴-۲۸۳۹-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-2839-24-7

شابک جلد سخت: ۴-۲۵-۲۸۳۹-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-2839-25-4

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا (فهرست نویسی پیش از انتشار).

۱.عربستان سعودی الف. محمود رضا برازش، ۱۳۴۱. ب انتشارات آفتاب هشتم. ج. عنوان

۴ع۶ب/ DS ۹۵۳/۸

کتابخانه ملی ایران ۴۲۴۷-۸۵م

آشنایی با کشورهای جهان

عربستان سعودی

محمود رضا برازش

با همکاری: سودابه حسین زاده - هادی یزدی- فاطمه ربیعه - محمد رضا برازش

صفحه آرایی : گرافیک طاها

چاپ دوم : ۱۳۸۸

۵۰۰۰ نسخه رقعی

چاپ: دقت ۳۱۲۵۰۵۲

شابک جلد شومیز: ۷-۲۴-۲۸۳۹-۹۶۴-۹۷۸

شابک جلد سخت: ۴-۲۵-۲۸۳۹-۹۶۴-۹۷۸

قیمت جلد شومیز: ۳۵۰۰۰ ریال

قیمت جلد سخت: ۴۵۰۰۰ ریال

انتشارات آفتاب هشتم. مشهد- صندق پستی ۱۸۸۶-۹۱۳۷۵

تلفن دفتر: ۸۴۳۸۱۳۲-۰۵۱۱ فروشگاه: ۲۲۲۴۷۱۹-۰۵۱۱

فهرست مطالب

۱- جغرافیای طبیعی ۱۲
مناطق جغرافیایی کشور ۱۳
آب و هوا ۱۵
پوشش گیاهی ۱۶
کوه ها ۱۷
رودها- دریاها و دریاچه ها- سدها و تنگه ها ۱۷
معرفی حیوانات ۱۸
۲- جغرافیای انسانی ۱۹
جمعیت ۱۹
تراکم جمعیت ۱۹
نژاد ۲۰
زبان و خط ۲۱
معرفی دین ۲۲
تشکیلات مذهبی ۲۴
معرفی پرچم ۲۶
فرهنگ ۲۷
آداب و رسوم ۲۹
خوراک ۳۱
طرز لباس پوشیدن ۳۱
تعطیلات و جشن ها ۳۲
هنر و ادبیات ۳۲
شعر و ادب ۳۳
موسیقی ۳۶
معماری ۳۷
صنایع دستی ۳۸
هنر خطاطی ۳۸
ورزش ۳۹
۳- جغرافیای اقتصادی ۴۰
زیربنای اقتصادی ۴۰
عضویت در سازمان های اقتصادی ۴۲

فهرست مطالب

واحد پول ۴۳
معادن ۴۳
واردات و صادرات ۴۵
صنایع مهم ۴۵
کشاورزی ۴۸
۴- تاریخچه ۵۰
تاریخ قرن بیستم ۵۲
۵- سیاست و حکومت ۵۵
سیستم حکومتی در عربستان ۵۵
قوه مجریه ۵۷
قوه مقننه ۵۷
احزاب مهم و فعال کشور ۵۸
سیاست های داخلی و خارجی ۵۸
عضویت در سازمان ها ۶۰
روابط خارجی با ایران ۶۰
روابط قبل از انقلاب ۶۰
روابط اقتصادی ۶۱
روابط فرهنگی ۶۲
روابط بعد از انقلاب اسلامی ۶۲
۶- مناطق دیدنی ۶۴
یثرب یا مدینة النبی ۶۵
مسجد النبی ۶۷
مسجد النبی در دوره سعودی ۷۳
قسمت های داخلی مسجد النبی ۷۴
روضه شریف ۷۴
حجره و مرقد مطهر رسول خدا(ص) ۷۵
منبر ۷۵
محراب ۷۶
مقام جبرئیل ۷۷
درهای مسجد ۷۸

درهای نخستین مسجد ۷۸
مناره های مسجد ۷۹
ستون های مسجد ۷۹
صفه ۸۱
مسجد قبا ۸۱
مسجد جمعه ۸۴
مسجد الاجابه در شرق مدینه ۸۵
مساجد سبعه در غرب مدینه ۸۵
قبرستان بقیع ۸۶
قبر منسوب به حضرت فاطمه (س) ۸۸
منطقه و کوه احد ۸۹
کوه رمات یا جبل عینین ۹۰
مقبره مادر پیامبر (ص) در ابواء ۹۰
منطقه بدر ۹۰
خیبر و فدک ۹۰
مکه ۹۲
بخش های مختلف مسجد الحرام ۹۳
ساختمان کعبه ۹۳
پرده کعبه ۹۵
ارکان کعبه ۹۶
حجرالاسود ۹۸
ملتزم ۹۹
مستجار ۹۹
حطیم ۹۹
حجر اسماعیل ۹۹
مقام ابراهیم ۹۹
زمزم ۱۰۰
مسعی ۱۰۰
مساجد تاریخی مکه (مساجد داخل مکه) ۱۰۲
مسجد الجن ۱۰۲

فهرست مطالب

مسجد الاجابه ۱۰۲
مسجد المتکا ۱۰۲
مسجد شجره ۱۰۳
مسجد بلال ۱۰۴
مسجد ابوبکر ۱۰۴
عرفات ۱۰۴
مشعرالاحرام ۱۰۶
منا ۱۰۷
آثار مذهبی و تاریخی مکه مکرمه ۱۰۸
شعب ابوطالب ۱۰۸
مولد النبی (ص) ۱۰۹
کوه حرا، غار حرا ۱۰۹
کوه ثور، غار ثور ۱۱۰
طائف ۱۱۱
ریاض ۱۱۱
جده ۱۱۴
بنادر مهم و دیدنی عربستان ۱۱۶
کتابخانه ها ۱۱۶
موزه ها ۱۱۷
۷- مشاهیر فرهنگی سیاسی ۱۱۸
۸- الفبا و جدول کلمات پرکاربرد عربی ۱۲۲

پیشگفتار

انسان از همان آغاز خلقت نیازمند آن بوده که محیط اطراف خود رابشناسد یافتن غذا مصون ماندن از گزند حیوانات و مقابله با سرما و گرما و دیگر موارد مشابه از نیازهای اولیه ای است که انسان با آن مواجه بوده است. در اوایل جوامع به صورت قبیله ای وکوچ نشین بودند. آنها در ایام مختلف سال در مکانهای خاص توقف می کردند و پس از مدتی به راه خود ادامه می دادند و در این بین، مسیر راه ومکا نهای توقف را بررسی و بهترین را انتخاب می کردند.

باایجاد روستاها و شهرها به مرور انسانها در یک نقطه ساکن شدند. گروهی از ساکنان شهرها و روستا ها به دلایل مختلف به سفر پرداختند. برخی از آنان حاصل تجر بیات و یافته های خود را از این سفرها ثبت کردند. بعضی از این نوشته ها در قالب سفرنامه ها و شکلهای مختلف نوشتاری اکنون در دسترس است. با پیشرفت روزافزون علم و توسعه ناوگان حمل و نقل هر روزه بر تعداد سفرها و مسافران افزوده می شود. از طرف دیگر ارتباط بین افراد در شهر ها و کشورها به طرق مختلف تسهیل شده به طوری که امروزه اصطلاح «دهکده جهانی» شکلی ملموس و معنایی عام یافته است. تردد بین کشورها به حدی است که وقتی افراد حاضر در خیابا نها یا حتی متروی شهرهای معروف جهان را بررسی کنیم در می یابیم که از نژادها، رنگها وسرزمینهای مختلفی اند که برای گردش، تجارت، بازدید از دوستان واقوام زندگی و... به رفت و آمد می پردازند. به مرور موارد مرتبط با «گردشگری» به یکی از صنایع مهم و پیشرفته دنیا تبدیل شده است.

بدون شک، تردد میلیونها مسافر در طی سال تأثیر زیادی بر اقتصاد شهرها و کشورها دارد.

افرادی هم که برای مقاصدی خاص غیر از گردشگری مسافرت می کنند ،از امکانات و نقاط دیدنی کشورهای مختلف بازید می کنند. بدیهی است افراد تمایل دارند از سفر خود حداکثر بهره را ببرند ، و بنابر این ضرورت دارد اطلاعاتی کافی از محل مورد بازید خود داشته باشند. در همین راستا ، سازمانها و شرکتهای مختلفی ایجاد شده و به فعالیت در عرصه های مختلف می پردازند .تهیه و انتشار کتابهای راهنما برای شهرها و کشورهای مختلف به زبانهای گوناگون از جمله فعالیتهای متداولی است که توسط ناشران علاقه مند و سازمانهای مربوط انجام می شود. تعداد و تنوع این نوع کتابها با توجه به علاقه افراد به داشتن این نوع اطلاعات کتابهای انتشار یافته، معلوم می شود.

سالانه هزاران نفرفارسی زبان از ایران و دیگر کشورها به نقاط مختلف دنیا سفر می کنند و کمتر کتابی برای راهنمایی ایشان منتشر شده است، به نحوی که اطلاعات کشورهای مقصد را در اختیار ایشان قرار دهد. شاید بهترین مرجع در این باره، کتابهای سبز وزارت امور خارجه باشد ،ولی کتابهای فوق کاملا تخصصی بوده و فاقد اطلاعات و جاذبه های عمومی می باشند. با توجه به این نیاز و خلأهای موجود مدتی است تلاش شده است، اطلاعات مناسبی برای این امر از منابع مختلف تهیه گردد تا کمکی برای علاقمندان و راهنمایی برای مسافران باشد. بدیهی است جمع آوری و تنظیم این اطلاعات کاری گروهی است. سفارتخانه ها و نمایندگی های برخی کشورهای مربوط نیز برای تهیه منابع و تنظیم اطلاعات کمکهایی کرده اند که لازم است از ایشان تشکر و قدردانی نمایم. بی شک، این مجموعه خالی از اشکال نیست. امیدواریم با راهنماییهای خوانندگان محترم، از کاستیهای آن بکاهیم.

مقدمه

عربستان، سرزمین وحی

شبه جزیره عربستان، از آن زمان که بنای کعبه به فرمان الهی و به دست مبارک حضرت ابراهیم و اسماعیل علیهم السلام بنیان گرفت تقدسی خاص یافت و پس از آن که خورشید اسلام در این سرزمین پوشیده از صحرا طلوع کرد اهمیتش دوچندان گشت، چه تأثیر روحانی و معنوی آن توجه بسیاری از مردم جهان، چه مسلمان و چه غیر مسلمان را به خود جلب کرد.

کعبه، به عنوان قبله گاه مسلمانان جهان در مکه قرار دارد و همه مسلمانان در نماز خویش روزانه پنج بار به آن سو می ایستند.

مدینه، شرف آن را یافته است تا بارگاه ملکوتی آخرین پیامبر حضرت محمد بن عبدالله (ص) را در خود جای دهد. همچنان که بسیاری از بزرگان صحابه در آن آرمیده اند به ویژه دخت بزرگوار پیامبر اسلام (ص) و چهار امام بزرگوار شیعی که از قداست خاصی برخوردارند.

از همین روست که همه مسلمانان آرزومندند زیارت خانه خدا و مشاهد مشرفه نصیبشان گردد و سالانه شاهد تشرف سیل عظیم زائران از سراسر جهان از جمله ایران اسلامی، به مکه مکرمه و مدینه منوره هستیم.

بنابراین تدوین کتابی راهنما همچون راهنمای زائر، امری است ضروری که نویسنده، به وسع خویش همت به چنین کاری گماشته است.در این کتاب سعی شده است با توجه به جایگاه اقتصادی و سیاسی عربستان سعودی در منطقه خاورمیانه و روابط آن با دیگر کشورها از جمله جمهوری اسلامی ایران، اطلاعات متنوع و فراوانی از این کشور

ارائه گردد. افزون بر این اطلاعات مفصلی از مکه و مدینه ارائه شده است که وجود تصاویر و نقشه های راهنمای اماکن مذهبی و تفریحی به جذابیت کتاب افزوده است.

در پایان امیدوارم که ارتباط دو ملت و کشور مسلمان ایران و عربستان همیشه برادرانه باشد.

همچنین از مسئولان کنسولگری عربستان در مشهد مقدس که منابع مختلفی را در اختیار قرار دادند سپاسگزاری می کنم، از سرکار خانم فاطمه ربیعه و همه کسانی که در تهیه این کتاب نویسنده را یاری رساندند کمال تشکر را دارم.

محمود رضا برازش
مشهد مقدس
آبان ۸۵

عربستان سعودی

نام رسمی: پادشاهی عربستان سعودی

نام محلی: المملکة العربی السعودی

اسامی دیگر: جزیرة العرب

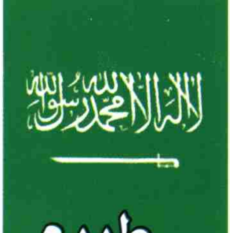
پایتخت: ریاض

تاریخ استقلال: از انگلستان ۱۹۳۲/۹/۲۳

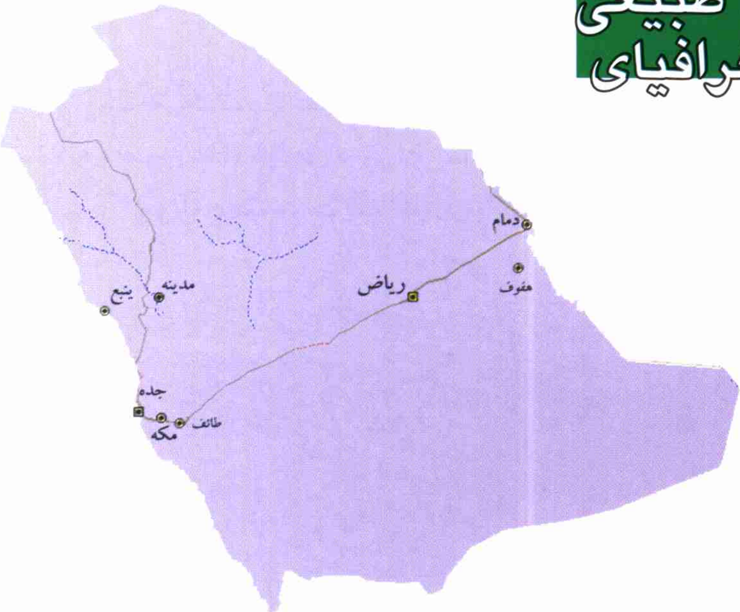
روز ملی: ۲۳ سپتامبر، روز اتحاد

نوع حکومت: سلطنتی مطلقه اسلامی، از سال ۱۹۳۲ (پادشاهی)

رئیس حکومت: پادشاه (امیر عبدالله ابن عبدالعزیز السعود) از سال ۲۰۰۵

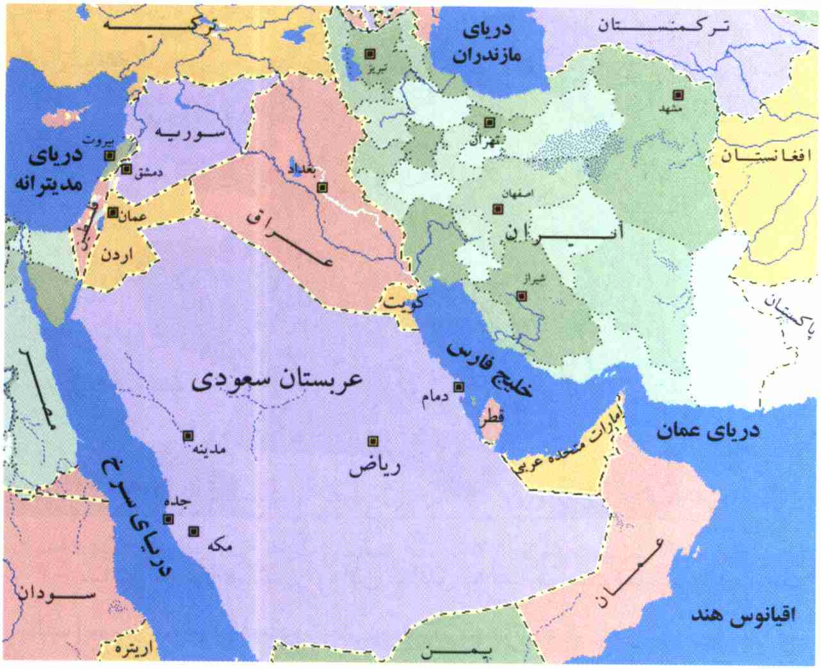
جغرافیای طبیعی

شبه جزیره عربستان در نیمکره شمالی و نیمکره شرقی، در جنوب غربی آسیا قرار گرفته است . این شبه جزیره شامل هفت کشور مستقل است که عبارتند از: عربستان سعودی، جمهوری یمن، عمان، امارات عربی متحده ، قطر، بحرین و کویت.

عربستان سعودی با مساحت ۲۲۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع بزرگترین کشور این شبه جزیره است. این کشور بین خط العرض جغرافیایی ۱۶ درجه الی ۳۲ درجه در شمال خط استوا واقع شده است واز شمال به اردن و عراق ، و از جنوب به جمهوری یمن و عمان ، واز شمال شرق به کویت ، واز شرق به بحرین، قطرامارات عربی متحده و خلیج فارس واز مغرب به دریای سرخ محدود می‌شود .طول مرزهای عربستان سعودی ۴۵۳۲ کیلومتر مربع می‌باشد که با عراق ۸۰۸ کیلومتر، اردن ۷۴۲ کیلومتر، کویت ۲۲۲ کیلومتر، عمان ۶۷۶ کیلومتر، قطر ۴۰ کیلومتر، امارات عربی متحده ۵۸۶ کیلومتر وبا یمن ۱/۴۵۸ کیلومتر مرز مشترک دارد.

پایتخت عربستان سعودی ریاض است. این کشور، از نظر وسعت، چهارمین کشور بزرگ قاره آسیا و سیزدهمین کشور بزرگ جهان است.

مناطق جغرافیایی کشور

عربستان سعودی از نظر جغرافیایی به چهار منطقه تقسیم می‌شود؛

۱ - ارتفاعات غربی: این ارتفاعات، جبال سروات است. که از خلیج عقبه در شمال، شروع می شود وتا منطقه حجاز و عسیر درجنوب ادامه دارد. میان این کوهها و ساحل دریای سرخ، دشتی است که به آن حجاز می‌گویند.

۲ - نجد: این منطقه در مرکز شبه جزیره عربستان است و قسمت اعظم آن را فرا گرفته است. از جنوب به ربع الخالی، از غرب به حجاز، از شرق به سرزمین احساء واز شمال به عراق واردن محدود است. این سرزمین دارای ارتفاع بین ۷۵۰ تا ۱۵۰۰ متر است.

۳ - منطقه احساء: در سواحل شرقی واقع در کرانه‌های خلیج فارس قرار گرفته است.

۴- مناطق صحرای شن‌زار: این مناطق به سه قسمت تقسیم شده است؛

الف) صحرای بزرگ نفود در شمال عربستان که هفتاد هزار کیلومتر مربع مساحت دارد و مرکب از تپه‌های شن سرخ است.

ب) صحرای دهناء: این صحرا ما بین صحرای ربع الخالی و صحرای نفود قرار گرفته است.به این صحرا ، صحرای نفود کوچک نیز گفته می شود.

ج) ربع الخالی: در جنوب صحرای دهناء ، بیابان بی‌آب و علف دیگری به نام ربع الخالی قرار دارد که مساحت آن تقریبا ۴۸۰۰۰۰ کیلومتر مربع است. این بیابان ما بین نجد و عمان و حضرموت قرار گرفته است که تا نیم قرن پیش ، خالی از تمدن بشری و آبادانی بوده است، اما در حال حاضر دراین صحرا مقادیر فراوانی نفت یافت شده ،که شرکت نفت آمریکایی آرامکو در آنجا مشغول فعالیت است.

آب و هوا

به طور کلی آب و هوای عربستان در تابستان بسیار گرم و خشک و در زمستان معتدل است، به جز نواحی ساحلی که آب و هوایی گرم و مرطوب دارد. در عربستان باران کم می‌بارد. متوسط بارندگی دراین کشور حدود ۱۰۰ میلی‌متر درسال گزارش شده است. البته در مناطق شرقی، این میزان به ۴۰۰ میلی متر می‌رسد. به علت وزش بادهای موسمی در نقاط مرکزی عربستان، میزان بسیار ناچیزی از باران‌های اقیانوس هند به داخل این منطقه نفوذ می‌کند، گاه خشکسالی هایی سخت درآن ایجاد می‌شود و گاه نیز رگبارهای تند و کوتاه به صورت غیر عادی می‌بارد و منطقه حجاز را تهدید می‌کند. برف و تگرگ فقط در زمین‌های با ارتفاع زیاد و مناطق کوهستانی می‌بارد. در کشور عربستان ماههای سرد بین آذر تا اسفند است که درجه حرارت هوا به ۲۲ درجه سانتی‌گراد در جده و ۱۴ درجه سانتی‌گراد در دمام می‌رسد. در تابستان از خرداد تا شهریور هوا گرم و خشک است. میانگین دما دراین ماهها در بیشتر نقاط کشورحدود ۳۸ درجه سانتی گراد اندازه‌گیری شده است.

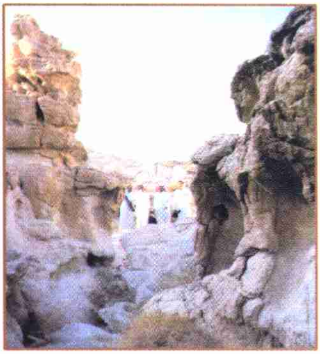
پوشش گیاهی

بیشتر گیاهانی که در عربستان سعودی می‌رویند در آفریقای شمالی ، هند جنوبی و کُلاً در کشورهایی که در نزدیکی و روی خط رأس السرطان قرار دارند ، یافت می‌شوند . گیاهان در عربستان متناسب با آب و هوای بیابانی و خشک هستند . چون بیشتر سرزمین عربستان بیابانی و شنزار است. پوشش گیاهی به صورت بوته ها و درختچه های خاردار و سوزنی شکل است با ریشه‌های عمیق که از آبهای زیرزمینی تغذیه می‌کنند . درختان بیشتر ازنوع درخت خرما و اکالیپتوس است که مخصوص آب‌وهوای خشک و صحرایی یا مرطوب کنار ساحل است.

کوه ها

در غرب عربستان ارتفاعاتی وجود دارد که به سلسله کوههای سروات شهرت یافته اند. این سلسله کوهها از خلیج عقبه در شمال آغاز می‌شود وتا منطقه حجاز و عسیر در جنوب ادامه می‌یابد. کوه‌های سراة، شمر، طویق هم درآن قراردارد که حداکثر ارتفاع آنها در جبل سودا به ۳۱۲۳ متر می‌رسد.

رودها

به علت آب‌و‌هوای گرم و خشک این سرزمین و بارندگی کم حتی یک رودخانه در عربستان وجود ندارد که پیوسته به دریا بریزد. ولی درآن وادیهایی هست که سیلابها رادر خود جمع می‌کند. درمنطقه حضرموت نیز دره‌های عمیق وجود دارد که دارای آبهای زیرزمینی فراوانی است.

دریاها و دریاچه ها

دراین کشوربه هیچ وجه دریاچه دائمی و فصلی دیده نمی‌شود. این کشور از دو طرف، به آبهای آزاد راه دارد؛ از غرب به دریای سرخ واز شرق به خلیج فارس.

سدها وتنگه ها

عربستان از طریق خلیج فارس به تنگه هرمز واز راه دریای سرخ به تنگه باب المندب وکانال سوئز ارتباط دارد.

سد جواجب

سد طائف

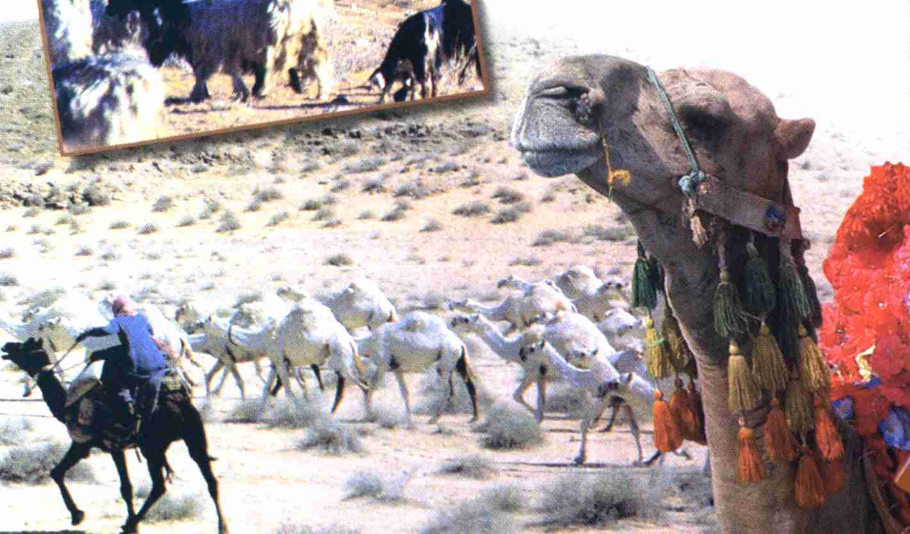

معرفی حیوانات

حیواناتی که در کشور عربستان زندگی می‌کنند، بیشتر شامل گرگ، کفتار، روباه، خارپشت، موش صحرایی و موش خرمایی است. پرندگان نیز شامل شاهین، عقاب، قوش، کرکس، مرغ ماهی‌خوار، کلاغ و حواصیل است. در مناطق بیابانی و شنزار نیز گونه‌های مختلف حشرات و انواع عقرب و مار ومارمولک و سوسک صحرایی زندگی می‌کنند. البته باید گفت که معروفترین حیوان عربستان شتر است. شتر به دلیل همزیستی مسالمت آمیزش با آب وهوای بیابانی، بسیار در عربستان پرورش داده می‌شود. بعد از شتر اسب عربی است که شهرت جهانی دارد.

جغرافیای انسانی

جمعیت

جمعیت کشور عربستان براساس آخرین سرشماری اداره آمار وزارت برنامه ریزی، در سال ۲۰۰۴ میلادی ۲۵،۱۰۰،۴۲۵ نفر گزارش شده است و از این لحاظ چهل و چهارمین کشور پر جمعیت دنیاست. در این میان، تعداد افراد بومی ۱۵،۵۸۰،۰۰۰ نفر و افراد خارجی مقیم این کشور ۵،۲۰۰،۰۰۰ نفر است. کشور عربستان از لحاظ جمعیت شصت ونهمین کشور جهان است.

براساس آمار سال ۲۰۰۰، افراد بومی زیر ۱۵ سال، ۴۵/۲، و افراد ۲۹-۱۵ سال ۲۲/۸،، ۵۹ - ۳۰ سال، ۳۰، و جمعیت بالای ۶۰ سال ۴/۶، جمعیت این کشور می‌باشد. این آمار نشانگر جوان بودن بافت جمعیتی این کشور است. نسبت مردان به کل جمعیت ۵۵/۳۳، و زنان ۴۴/۶۷، می‌باشد. در عربستان حدود ۶۲/۸، از افراد بالای ۱۵ سال، باسوادند.

تراکم جمعیت

تراکم جمعیت در کشور عربستان ۹/۶ نفردر کیلومتر مربع است. تراکم و پراکندگی جمعیت در منطقه جنوب، همواره بیشتر از شمال و مرکز بوده است. علت آن این است که بخشهای شمالی و مرکزی عربستان، بیابانی و خشک است و بیشتر شهرهای مهم و تجاری این کشور در جنوب و مناطقی که آب و هوایی معتدلی

دارد، توسعه پیدا کرده است.

نرخ رشد جمعیت در کشور عربستان حدود ۳٪، است و از این لحاظ ششمین کشور جهان است. مهاجرت افراد بومی کشور عربستان به کشورهای دیگر بخصوص کشورهای اروپایی و آمریکایی برای تحصیل بسیار دیده می‌شود.

نژاد

نژاد مردم عربستان سامی است. از دیرباز مورخان، اعراب را به دو دسته بائده و باقیه تقسیم کرده اند؛

۱- اعراب بائده: اقوام از بین رفته و نابود شده، مثل قوم عاد، ثمود، جدیس، امیم، جاسم و عبیل را اعراب بائده گویند.

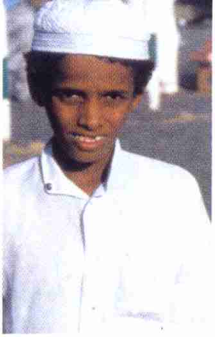
۲- اعراب باقیه: اعرابی را که نسل آنها باقی مانده است، اعراب باقیه می‌نامند. آنها خود به دو دسته تقسیم می‌شوند؛

الف) اعراب عاربه: یعنی اعراب خالص و اصیل.

ب) اعراب مستعربه: اعراب ناخالص و پیوسته با دیگران.

ساکنان منطقه جنوبی عربستان، خودرا از نژاد یعرب بن قحطان فرزند پنجم نوح و عرب خالص معرفی می‌نمودند، به همین جهت به قحطانیان شهرت یافتند. ولی ساکنان منطقه شمالی و مرکز شبه جزیره را از نژاد عدنان، نواده حضرت

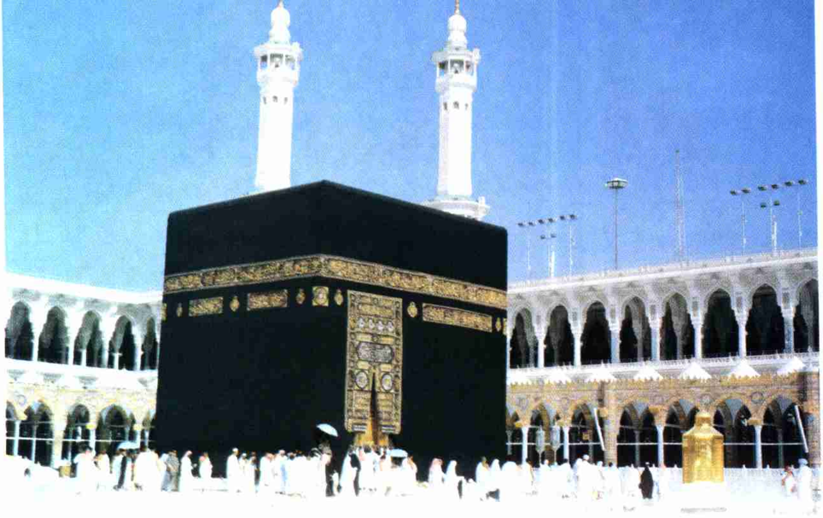
اسماعیل (ع) می‌شناسند و آنان را عدنانیان می‌خوانند.

قحطانیان را اعراب عاربه و عدنانیان را اعراب مستعربه می‌نامند. بیشتر مردم عربستان از دو قبیله خزاعه و جرهم نشأت می‌گیرند که بیشتر در شهر مکه مستقرند. در حال حاضر تعداد چهار هزار قبیله در عربستان وجود دارد. مهم‌ترین طوایف آن عبارتند از: مطیر، عتیبه، بنی سلیم، قریش، هذیل، البقوم، عدوان، بنی حارث، بنی احیان، بنی سعد، شمر.

براساس آمار سال ۲۰۰۰ میلادی، حدودا ۶۶٪، جمعیت عربستان را سعودی‌ها تشکیل داده‌اند از ۳۴٪، اتباع خارجی، ۱۴٪، آنها کارگران آسیای جنوبی و ۷٪، مصری و بقیه تبعه سایر کشورها هستند.

زبان و خط

زبان رسمی کشور عربستان، زبان عربی است که یکی از زبانهای سامی شمرده می‌شود. زبان دوم مردم عربستان سعودی، زبان انگلیسی است که در دستگاههای دولتی و مراکز تجاری و دانشگاههای این کشور ازآن نیز استفاده می شود. خط مردم عربستان هم عربی است. براساس آخرین آمارگیری، گروههای زبانی تشکیل دهنده جامعهٔ مهاجرین عربستان را بیشتر آفریقایی، هندی، پاکستانی و مصری تشکیل می‌دهند، که جمعا ۳۴٪، از کل جمعیت را شامل می‌شوند و ۶۶٪، باقی مانده اعراب عربستانند. قبل از جنگ دوم خلیج فارس و اشغال کویت، مهاجرین عرب عراقی حدود ۱۰، از کل جمعیت عربستان را تشکیل می‌دادند که بعد از جنگ دوم خلیج فارس از این درصد کاهش یافت و بر مصریان افزوده شد.

معرفی دین

سرزمین عربستان با داشتن قدمت تاریخی، مکانی است که حضرت ابراهیم خلیل (ع) به فرمان خداوند، جایگاه و مأمن اصلی یکتاپرستی را بنیان نهاد. این موضوع باعث اهمیت یافتن مکه و رونق آن گردید و مرکز اصلی جزیره العرب محسوب گشت. از آن زمان به بعد ، مکه زیارتگاه خداپرستان شد و باحضور مردم برای زیارت خانه خدا، رونق تجاری و سیاسی فراوانی را کسب کرد. با بعثت حضرت رسول اکرم (ص) این سرزمین وارد مرحلهٔ جدیدی شد.

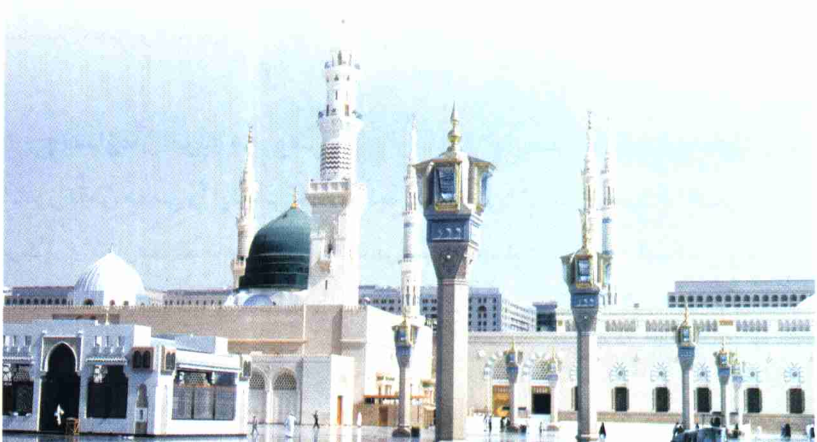
در اوایل قرن هفتم میلادی با تلاشها و فداکاریهای مداوم حضرت رسول و یاران مخلصش اسلام در سراسر عربستان رواج یافت. پس از رحلت ایشان، دوره خلفای راشدین، آغازشد. آنان توانستند مخالفان را سرکوب و سراسر سرزمین عربستان را تحت حکومت مرکزی درآوردند وبا گسترش روابط اقتصادی و فرهنگی با دیگر ممالک، وضعیت اقتصادی مسلمانان روبه بهبودی نهاد. در زمان خلافت حضرت علی(ع) فتنه خوارج صورت گرفت. آن حضرت در جنگ با این گروه، آنان رادرنهروان شکست دادند ، اما ریشه‌های فکری آنان هنوز هم در عربستان و بعضی از کشورهای خلیج فارس وجود دارد. در قرن سیزدهم هجری شخصی به نام محمدبن عبدالوهاب فرقه‌ای به نام وهابیت رادر عربستان رواج داد. این آیین توانست قسمتی از عربستان را تحت نفوذ خود درآورد، چرا که الشرقیه، عسیر ونجران وبرخی از حجازیان

وهابی نیستند.

درحال حاضر، خانواده حاکم بر عربستان و اکثریت مردم این کشور پیرو آیین وهابیتند. طرفداران آیین وهابیت سخت گیری بسیاری در شعائر دینی می‌نمایند. آنان معتقدند تعمیر وساختن قبور برای پیامبران، زیارت قبور مومنان، توسل به اولیای الهی، نذر برای اهل قبور، طلب شفاعت از اولیاء خدا، بزرگداشت موالید اولیاء الله، بدعت در دین خداست.

با وجوداین اقلیتی از شیعیان در نواحی استانهای شرقی عربستان سکونت دارند. همچنین بر طبق آخرین آمار در ۱۹۹۱ حدود شصت هزار مسیحی کاتولیک دراین مناطق زندگی می‌کردند. در حوالی مکه معظمه، زیدیها ودر جنوب و نزدیک مرز یمن نیز گروههایی از فرق شیعه زندگی می‌نمایند، اما بر طبق آمار سال ۲۰۰۰ میلادی ۹۳/۳٪، را مسلمانان سنی و ۳/۳٪، مسلمانان شیعه و ۳٪، مسیحی و حدود ۰/۴٪، دیگر ادیان در کشور عربستان سکونت می‌کنند. دین رسمی این کشور اسلام است.

عربستان کشوری مذهبی است که قوانین آن بر پایه اسلام می‌باشد. نقش مذهب دراین کشور بسیار بالاست و هیچ عمل خلاف شرعی در کشور تحمل نمی‌شود وتمامی سیاست کشور برپایه آیین رسمی کشور که همان وهابیت باشد پایه ریزی شده است.

تشکیلات مذهبی:

با توجه به ساختار حکومت آل سعود که براساس توافق رهبر مذهبی وهابیت و بزرگ آل سعود بوده است، سعودی ها حاکمیت مذهبی بر کشور را نیز تبلیغ می‌نمایند. سازمان های که امور مذهبی را تبلیغ می‌کنند عبارتند از:

الف) سازمان رابطه عالم اسلامی: این سازمان درسال ۱۹۸۲ میلادی با عضویت نمایندگانی از سایر کشورها تشکیل گردید واز پرقدرت‌ترین سازمان‌های مذهبی در عربستان محسوب می‌گرددکه در بیشتر کشورهای جهان شعبه دارد. وظایف این سازمان عبارت است از؛ آموزشهای اسلامی، توزیع کتب اسلامی و قرآن آموزش زبان عربی، کمک به موسسات اسلامی. سازمان رابطه عالم اسلامی طی ۱۰ سال گذشته حدود ۱ میلیارد ریال سعودی صرف ساخت بناهای اسلامی وترویج اسلام نموده است، همچنین تعداد ۱۰۰۰ مسجد در جهان و صدها مرکز اسلامی زیرنظر این سازمان مشغول به فعالیت است.

ب) سازمان علمای بزرگ: این سازمان به ریاست شیخ عبدالعزیزبن باز اداره می‌شد که مرکب از ۲۱ تن از علمای طراز اول کشور است. عمده فعالیت اعضای این سازمان صدور فتاوی در مسائل مذهبی و سیاسی است.

ج) سازمان امربه معروف و نهی از منکر: این سازمان با سابقه طولانی در کشور نقش مهمی را ایفا می‌کند. فعالیتهای اصلی آن عبارت است از؛ دعوت برای برگزاری نمازهای جماعت و جمعه، دعوت برای رعایت شؤونات اسلامی و حجاب برای بانوان و جلوگیری از فعالیت مراکز غیرشرعی است.

دیگر سازمان‌های مذهبی عبارتند از؛ ریاست عام اداره تحقیقات علمی و مذهبی و صدور فتاوی و دعوت به ارشاد، جمعیت حفظ قرآن، المجمع الفقهی، ریاست عام امور جرم مکی و نبوی، شورای عالی مساجد جهانی، سازمان رسیدگی به وضع اقلیتهای اسلامی درکشورهای غیر اسلامی.

حوزه های دینی و رهبران مذهبی:

حوزه‌های دینی عربستان، شکل دانشگاهی به خود گرفته است. دانشگاههای اسلامی مروج آیین رسمی کشور است. دانشجویان خارجی خصوصا دانشجویان کشورهای اسلامی با هزینه دولت عربستان مقاطع تحصیلی خود را ادامه می‌دهند. از قبیل:

۱- دانشگاه اسلامی در مدینه منوره که به ترویج وآموزش نیروی مذهبی می‌پردازد.

۲- ام القری طائف، علوم مختلف را آموزش می‌دهد.

رهبران مذهبی این کشور که همان علمای وهابی اند، نقشی مهم درکشور دارند واز این جهت که کشور برپایه اسلام و مذهب استوار است، علما و مفتیهای عربستان دارای قدرت بسیار زیادی اند. آنان اجتهاد آزاد را سرلوحه کار خود قرار داده اند.

معرفی پرچم

پرچم مستطیل شکل عربستان به رنگ سبز است ودر وسط آن، بر فراز شمشیر، به خط ثلث وبه رنگ سفید نوشته شده است "لااله اله الله محمد رسول الله" ، که سبز بودن پرچم نشانه سرزمین دوستی وکشوری است که زندگی و حیات درآن جریان دارد . کلمه "لا اله الا الله محمد رسول الله" نیز که همان شهادتین در اسلام است و نشانه این است که مردم این سرزمین مسلمانند .

شمشیر زیر کلمه "لا اله الا الله محمد رسول الله" ، به رنگ سفید است. به طور کلی شمشیر در میان اعراب، از قداست زیادی برخوردار است. شمشیر در پرچم نشانه قدرت، شجاعت و مقاومت مردم عربستان است.

نشان رسمی کشور عربستان یک نخل خرما، درمیان دو شمشیر است که یکدیگر را قطع کرده است. این نشان از زمان محمدبن سعود تاکنون رواج داشته است.

علت وجود نخل در نشان رسمی، این است که درخت نخل از گیاهان معروف سرزمین عربستان بوده و نزد مردم ارزش زیادی دارد. دو شمشیر ی هم که یکدیگر را قطع کرده اند قدرت دو برابر را نشان می‌دهد.

فرهنگ

جامعه عربستان برپایه روابط قبیله ای استوار است. وجود تعصب شدید قبیله ای به علاوه مذهب، فرهنگ جامعه عربستان را تشکیل می‌دهد. این ساختار جامعه عربستان مانع از به وجودآمدن فرهنگ یگانه شده است. چرا که دراین سرزمین قبیله های زیادی زندگی می‌کنندکه هرکدام آداب ورسوم خاص خود رابه عنوان یک میراث فرهنگی پاس می دارند. با خارج شدن مرکزیت خلافت از عربستان در زمان امویان این کشور به عنوان گوشه ای از جهان اسلام درآمد که با نابودی خلافت عباسی و آشفتگی دردستگاه مزبور دوباره این سرزمین به فرهنگ قبیله ای به شکل ملوک الطوایفی رو آورد. این فرهنگ ، فاقد هرگونه بالندگی و پیچیدگی خاص فرهنگهای کهن است. در حال حاضر در عربستان سعودی مردم به دو گروه عمده سنت گرایان و متجددین تقسیم می‌شوند.

سنت گرایان معتقد به حفظ ارزشهای بومی و اسلامی بوده وبا هرنوع افزایش نفوذ فرهنگ غربی و خارجی مخالفت می‌نمایند. متجددین در راه هرچه وابسته شدن به غرب خصوصا امریکا سعی و تلاش می‌نمایند. علت این مساله راهم باید حضور گسترده کارشناسان و اتباع خارجی و تکنولوژی غرب دراین کشور دانست که به طور طبیعی با ورود خود به کشور عربستان ، فرهنگ خاص خود را نیز به همراه می‌آورند وبا گسترش فرهنگ مهاجران، جوانان کشور، اولین طعمه آنهایند.

جامعه عربستان جامعه ای سنتی است که با روشهای غیرمعقول ، درحال مدرنیزه شدن است.

تبعیض طبقاتی فاحش دراین کشور از خصایص ویژه این جامعه به شمار می‌رود. اختلاط مردم بومی کشور با مهاجران بافت اجتماعی ناهمگونی را تشکیل داده است. این طبقه به وجود آمده به همراه کسبه، کارگران و کشاورزان در مقابل طبقه اشرافی و مرفه و وابستگان دولتی، کمتر مورد حمایت حکومت قرار می گیرند. طبقه مرفه و اشرافی کشور، نقشهای اصلی ،کلیدی را در سیاست، تجارت و صنعت به عهده داشته و جزء طبقه ممتاز محسوب می‌شوند. در عربستان سعودی اختلاف درآمد به وضوح نمایان است. از سویی نظام سنتی قبیله ای واز سوی دیگر حاکمیت طبقه اشراف مانع ایجاد تعادل اقتصادی بین اقشار مردم شده است. در شهر، مظاهر تمدن و پیشرفت و بیشترین امکانات رفاهی وجود داشته ودر روستاها و مراکز دور از شهر، مردم با کمترین امکانات دست و پنجه نرم می‌کنند.

آداب و رسوم

آداب و رسوم این کشور نیز همچون فرهنگ آن، آمیخته ای است از سنت‌های قبیله ای و فرهنگ اسلامی. مردم عربستان از نظر آداب و رسوم به سه گروه تقسیم می‌شوند؛

۱ - **حجازیان**؛ که به دلیل میزبانی زائران خانه خدا و برخورد با ملل وفرهنگهای گوناگون، آداب ورسوم معتدل‌تری دارند.

۲ - **نجدیان**؛ که به دلیل سکونت در منطقه خشک وبی‌آب و علف مرکزی، دارای آداب و رسوم خشک و خشنتری اند.

۳ - **ساکنان منطقه شرقیه**؛ که به دلیل پیروی از مکتب اهل بیت و نزدیکی به خلیج فارس، آداب ورسوم متفاوتی دارند.

از رسوم معمول این کشور سلام کردن، است که امری است لازم و پاسخ دادن به آن واجب شمرده می‌شود، به گونه ای که ورود به هرمکان بدون سلام، بی‌ادبی تلقی می‌شود. دست دادن در هنگام ملاقات، عملی پسندیده به حساب می‌آید ونوعی اظهار محبت و صمیمیت است،به گونه ای که در دیدارهای مردم یا سران قبایل با پادشاه و ولیعهد، دست دادن و روبوسی کردن معمول است. مردم این کشور افراد رابانام کوچک صدا می‌زنند والفاظی احترام آمیز نظیر "سید" و"سیده" نیز به کار می‌رود.

حضور زنان و دختران در محافل عمومی و حتی مساجد، بسیار کم و محدود است. در ازدواج رأی ونظر دختران اهمیت زیادی ندارد و داماد باید افزون بر مهریه، مبلغ قابل توجهی به پدر عروس بپردازد. دراین کشور به دلیل نفوذ افکار وهابیت، مردم درمرگ کسی نمی‌گریند، مجالس ترحیم و فاتحه وجود ندارد، بلکه تنها پس از مرگ هرفرد، مردم به منزل وی می روند وبه بازماندگان تسلیت می‌گویند. شستشو ودفن مردگان بدون حضور زنان انجام می‌گیرد. و رفتن زنان به قبرستان ممنوع است.

ورزش شترسواری، اسب سواری و شکار، صحرانشینی و رقص شمشیر معروف به "عرضه" همچنان مورد علاقه مردم است و رفتن به همراه خانواده به بیابانهای اطراف شهر وساعتها در فضای باز وبی آب و علف آن به هنگام خنکی هوا در روزهای تعطیل استراحت نمودن، تفریح دلپذیر آنان به حساب می‌آید.

بیشتر نامهای افراد، اسلامی است ودر گفتگوهای روزانه مردم، نام خداوند، شکر، طلب رحمت، روزی، هدایت و عاقبت به خیری، فراوان شنیده می‌شود ونفرین ودشنام به یکدیگر بسیار کم است. پخش اذان از مأذنه مساجد، التزام به نماز و حضور در صفوف نماز جماعت که در پنج نوبت اقامه می‌گردد، تعطیل نمودن بازار به هنگام نماز و حفظ ظواهر اسلامی، از آداب ورسوم پسندیده مردم این کشور است.

خوراک

مهمان‌نوازی از ویژگی مردم این سرزمین است. بهترین پذیرایی، بر پا کردن گوسفند کامل برای میهمانان است. قهوه عربی به همراه هل دم کرده، نوشیدنی رسمی پذیرایی است. تنوع غذایی درمیان عربهای عربستان زیاد است مخصوصا که از ادویه فراوان در غذاهایشان استفاده می‌کنند. بیشتر غذاهای آنها شبیه غذاهای ایرانی است. برنج همراه گوسفند کباب شده یا مرغ کباب شده، ماهی، سبزیجات گوناگون، سالاد، ازخصوصیات غذایی مردم عربستان است.

طرز لباس پوشیدن

دراین کشور، مردان اغلب پیراهن سفید بلند "دشداشه" می‌پوشند واز پارچه خطدار قرمزی به نام "شماغ" یا سفید به نام" غتره" برای پوشاندن سرخود استفاده می کنند. جز علمای مذهبی که به شیخ یا "مطوع "معروف اند، بقیه مردم بر روی سرپوش خود، یک حلقه مشکی به نام "عقال" می‌پیچند. این پوشش اکنون بخشی از لباس رسمی سعودی بوده ونشانه آراستگی است.

شخصیتهای سیاسی، مذهبی وبزرگان قبایل این کشور در محافل عمومی ومردم درمراسم رسمی از عبای قهوه ای یا کرم روشن استفاده می‌کنند. لباس رسمی زنان عربستان "عبا" یا چادر عربی است. به علاوه روبند ودستکش. از اواخر دوره ابتدایی، علاوه برپوشیدن چادر عربی، پوشاندن دستها وصورت دختران اجباری می‌شود. اما در مجالس شادی، لباسهای متنوع ورنگی پوشیده می‌شود.

تعطیلات وجشن ها

تقویم رسمی عربستان سعودی که تقویم" ام القری "خوانده می‌شود، طبق ماههای دوازده گانه هجری قمری تنظیم شده وایام سال ۳۵۴ روز است. اول محرم آغاز سال وآخر ذی حجه پایان سال آنان محسوب می‌گردد. تعطیل رسمی سالیانه، به مناسبت عید فطر، از بیست وپنجم ماه مبارک رمضان تا پنجم شوال وبه مناسبت عید قربان از پنجم تا پانزدهم ذی حجه است. به علاوه مردم عربستان روز تولد حضرت محمد(ص) را هم جشن می‌گیرند. در مجموع سه جشن بزرگ عید فطر، عید قربان وتولد پیامبر در عربستان با شکوه فراوان گرفته می‌شود. روز ملی عربستان سعودی، اول میزان، برابر ۲۳ سپتامبر هرسال است که به "روز اتحاد"موسوم می باشد.

هنر وادبیات

از آنجایی که به عقیده برخی ، قرآن، نشان دادن انسانها وحیوانات را درهنر ممنوع کرده است، هنرمندان عربستان، هنر خود را به طراحی های مجرد واشیاء بی‌جان متمرکز کرده اند وآنرا در معماری، نساجی، جواهرسازی وآرایش و تزیین اسلحه وظروف فلزی بکار می‌برند. همچنین در این کشور هنر خطاطی به عنوان هنری ارزنده وبرای تزیین آیات قرآن وکتابهای مهم کاربرد فراوانی یافته است. در عربستان هنر نقاشی، عکاسی و مجسمه سازی بسیار کم دیده می‌شود. به نظر می رسد در میان هنرها به کلمات توجه زیادی می‌شود. به طوری که شعر وشاعری وفصاحت وبلاغت کلام دراین کشور جایگاه ارزنده ای دارد. با ظهور اسلام ادبیات رمانتیک وعاشقانه ای که درآن زمان مرسوم بود، را زشت شمرده شد ومذهب و دین اسلام توانست ادبیات کشور عربستان را تحت تأثیر قرار دهد، در زمانی که شعر و شاعری و قصه گویی در زندگی عربها نقش مهمی داشت، دین اسلام این موضوعات را تغییر داد وبه مسائل مهمتر و واقعی‌تری توجه نمود.

شعروادب

توجه به شعر از قدیم در عرب وجود داشت. خلق وخوی جاهلی، همراه با صحرانوردی وچادرنشینی و گوش سپردن به صدای زنگ شتران، عرب را شاعر پیشه بارمی‌آورد. در جوامع خشک صحرا، که با تمدنهای پر رونق دنیا در ارتباط است، معمولا شعر تنها وسیله ارتباط ویگانه ارگان رسمی وزبان تفاهم سیاسی و اجتماعی است.

اعراب اعتقاد داشتند که هر شاعر جن و پری ای داردکه اشعاررا به او تلقین می‌کند. آنان شاعری را امری غیر عادی می دانستند وشاعران را مجنون می شمردند. حتی نام پریانی که به شاعران القای شعر می‌کرداند در کتابهای تاریخ و ادب برشمردشده است. چون عرب با مسأله ای به نام وحی آشنا نبود، به پیامبر گرامی هم - العیاذبالله - نسبت مجنون وشاعر می داد، چراکه تصورمی‌کردند که این سخنان غیر عادی چیزی جز شعر نیست.

سه بازار عمده ادبی در حجاز بود که ادب و اقتصاد عرب هردو توأمان درآنجا به نمایش درمی‌آمد و مشتریانی را جذب میکرد. این بازارها عکاظ، مجنه وذی المجاز بودند. نوشته اند که شاعران هر قبیله گرد می‌آمدند وبهترین سروده های خود را می‌خواندند وازآن میان بهترین اشعار را انتخاب می‌کردند وبه گفته پاره‌ای از مورخان بر کعبه می‌آویختند.

سرآمد شعرای عهد جاهلی امرؤالقیس کندی است که درسال ۵۴۰ میلادی درگذشت واسلام را درک نکرد. مشهورترین اشعار وی قصیده ناب لامیه از اوست که با الفاظ وتعبیرات نغز و دل انگیز و پرسوز وگداز سروده شده است. (قفا نبک من ذکری حبیب ومنزل.....)

ابو تمام حبیب بن اوس، که درسال ۸۴۶ م، وفات یافته واز ادبای شیعه به شمار می‌رود واشعاری نیز در مدح پیشوایان شیعه دارد، بسیاری از اشعار زمان جاهلیت را گردآوری کرده و در ده باب به شرح زیر تنظیم نموده است؛

۱- حماسه و شجاعت ۲- مراثی ۳- ادب ۴- غزلهای مناسب با دوران

جوانی ۵ - هجا وذم اشخاص وقبائل ۶ - شعرهای مناسب با میهمانی و سخاوت ۷- مدایح ۸ - اوصاف وحالات وسیر ۹ - لطیفه ها ۱۰ - مذمت زنان دانشمندان وادیبان اسلامی، شرحهای زیادی بر اشعار جاهلی نگاشته اند که در آن به توضیح لغات و مقاصد شاعران پرداخته اند. افزون بر این، اشعار جاهلی به زبانهای مختلف ترجمه گردیده است که قسمتی از آنها در " معجم المطبوعات" ذکر شده است

پیش از ظهور اسلام هفت قصیده که از لحاظ فصاحت وبلاغت بی‌نظیر بودند درخانه کعبه آویخته شده بودند، به این هفت قصیده معلقات سبع می‌گفتند، اسامی گویندگان این هفت قصیده به شرح ذیل است؛

۱ - **امرؤالقیس بن حجرکندی**، متوفی به سال ۵۴۰ میلادی، صاحب قصیده لامیه. حضرت علی علیه السلام امرؤالقیس را "ا اشعر شعراء " دانست و به او لقب "الملک الضلیل" داد، یعنی شاه بسیار گمراه، پادشاه بسیار بیچاره وسرگردان. امرؤ القیس آخرین پادشاه سلسله کندی بود که در قرن پنجم میلادی در عربستان مرکزی زمام حکومت رابه دست گرفتند وبا پادشاهان یمن همان رابطه را داشتند که ملوک حیره با خسروان ایران، وشاهان غسانی با قیصرهای روم. مؤسس این سلسله حجر بن عمروآکل المراراست. دیوان امرؤالقیس درسال ۱۸۷۷ در پاریس چاپ شده است.

۲ - **طرفه بن عبد بکری**، از قبیله بکربن وائل از قبایل عدنانی صاحب قصیده دالیه متوفی درحدود سال ۵۶۹ میلادی. وی پیوسته عمروبن منذر پادشاه حیره، وبرادرش قابوس بن منذر را درشعر خویش هجو می‌گفت، تا آن که عامل بحرین به فرمان عمروبن منذر به امید صدهزار درهم جایزه دست وپای وی را برید وبه دارش آویخت. دیوان طرفه را اعلم شنتمری شرح کرده است.

۳- **زهیربن أبی سلمی مزنی**، از عرب عدنانی صاحب قصیده میمیه متوفی به سال ۶۲۷ م.

۴- **لبید بن ربیعه عامری صحابی**، صاحب قصیده الفیه متوفی به سال ۶۶۱ م.

۵ - **عمروبن کلثوم بن مالک عدنانی**، صاحب قصیده نونیه متوفی درحدود

سال ۵۸۴ م.

۶ - **عنتره بن شداد عبسی**. صاحب قصیده میمیه متوفی درحدود سال ۶۱۵ م.

۷- **حارث بن حلزه یشکری عدنانی**. صاحب قصیده همزیه، متوفی درحدود سال ۵۷۰ م.

برخی اصحاب معلقات را ده نفر دانسته اند وسه نفر ذیل را افزوده اند.

۸ - **عبید بن أبرص اسدی**، صاحب قصیده بائیه که منذر بن ماء السماء پادشاه حیره، متوفی درسال ۵۵۴ میلادی اورا کشت.

۹- **اعشی قیس**؛ میمون بن قیس بن جندل، صاحب قصیده لامیه متوفی به سال ۷هـ.ق.

۱۰ - **نابغه ذبیانی**؛ زیادبن معاویه، صاحب قصیده دالیه، متوفی به سال ۶۰۴ م.

چیزی که عرب جاهلی وبعدها مسلمانان رادراین خصوص ممتاز نموده است، این است که درمیان ملل واقوام دیگرتا آن روز زن سخنور ویا شاعر سابقه نداشته ویا اگر داشته اندک بوده اند ولی در عرب جاهلی زنان سخنور وشاعری بو دند که در فن خود زبانزد اعراب گشتند ،مانند خنساء که ازشاعران معروف جاهلیت بوده است.

موسیقی

عربستان از سرزمین‌هائی است که از نظر موسیقی بسیار غنی است. موسیقی اعراب بادیه نشین دو گونه است. یکی موسیقی" حدی "که مخصوص شتربانان بوده ودیگری" نصب" که به قشر جوان آن سرزمین تعلق داشت. درآن زمان ، موسیقی اعراب بسیار ساده بود و ۲ یا ۳ نت بیشتر نداشت. نوع دیگر از موسیقی هم مربوط به موسیقیدان‌های زن بوده که به آن" قینه "می‌گفته اند ودر مجالس اشراف و بزرگان عرب و همین طور در اماکن عمومی اجرا می‌شده است. آواز قینه هم از نظر هنری، نسبت به دو گونه دیگرموسیقی، ارزش و اهمیت بیشتری داشته و هم ساختار آن پیچیده تر بود. در دوران خلفای راشدین مدینه مرکز موسیقی این سرزمین به حساب می‌آمد وچهره‌های درخشان موسیقی آن زمان را در خود جامی دادند. البته درآن زمان بیشتر موسیقیدانهای عرب از اسیران بودند و تعدادی از آنها نیز ایرانی بوده اند با سابقه‌ترین موسیقیدان عرب بعد از اسلام،" طویس" بوده است. از چهره‌های دیگر می‌توان به فائز، عزه المیلاء، نشیط فارسی اشاره نمود. نشیط از ایران به مدینه رفت و موسیقی‌های ایرانی و آوازهای فارسی را دراین شهر اجرا می‌کرد وتنوع کارهای وی برای اعراب مدینه باعث شهرت و محبوبیت وی در مدینه شد. در دوران بنی امیه، مکه اولین هنرمند موسیقیدان رابه نام ابن مسجع به دنیای عرب هدیه کرد. ابن مسجع برده ای آفریقایی بوده در جمع آوری موسیقی عرب و همچنین در انتقال وتأثیرگذاری موسیقی بیزانسی و ایرانی بر این موسیقی تاثیر فراوانی گذاشت. دوره طلایی موسیقی عرب دوره خلفای عباسی بوده است. در این دوره ابراهیم و اسحاق موصلی ظهور نمود که پایه گذار موسیقی کلاسیک آن دوره گشتند و موسیقی عامیانه آن زمان رابه موسیقی عالمانه تبدیل کردند. در دوران حکومت عثمانی نیز موسیقی عربستان از توسعه قابل توجهی برخوردار شد. اما با روی کارآمدن حکومت مذهبی آل سعود که تحت تأثیر آیین وهابی بوده است موسیقی این کشور سیر نزولی یافت، زیرا در این آیین با موسیقی ، مخالفت می شود.

معماری

سبک معماری خانه‌ها در عربستان بیشتر قدیمی و طرح عربی دارد. اما در شهرهای مرکزی مثل ریاض، جده، ینبع، دمام، معماری غربی و مدرن در ساخت خانه ها وساختمانها دیده می‌شود. در محله‌های قدیمی وبه خصوص در مکه و مدینه، خانه های گلی بیشتر به چشم می‌خورد. با وجود این در ساخت خانه‌ها و ساختمان‌ها از اصول معماری مخصوص صحرایی و بیابانی استفاده شده است، به طوری که خانه هایی با پنجره‌های کوتاه و کوچک وکوچه هایی باریک و طولانی در محله های قدیمی دیده می‌شود. اما در محله های جدید از معماری سبک غربی استفاده شده است و مشکلات گرمای هوا به شکل دیگری حل می‌شود.

الاحساء

مکه مکرمه

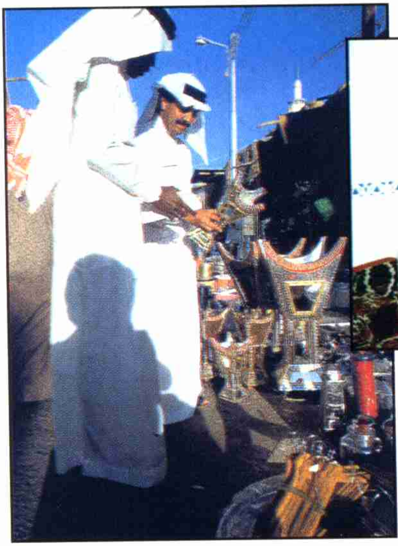

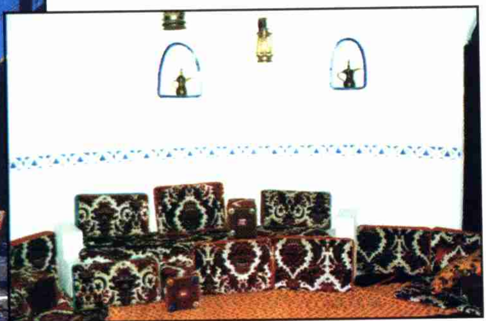

ینبع

صنایع دستی

از صنایع دستی عربستان که بسیار به چشم می‌خورد، قالیچه هایی است که به سبک عربی بافته می شوند ودر طرحهای آن بیشتر از درخت خرما، آب، آفتاب، بیابان، ماه و ستاره استفاده می گردد. قهوه‌دان از دیگر صنایع دستی این کشور است و ازآنجا که مردم عربستان علاقه زیادی به نوشیدن قهوه عربی دارند وسایل مورد نیاز برای نوشیدن قهوه مثل قهوه جوش، استکانهای مخصوص نقاشی شده و سینی و دیگر لوازمی که طرحهایی به سبک عربی بر روی آنها حک شده است، جزء صنایع دستی مردم عربستان به شمار می‌رود. به علاوه متکا یا پشتیهای بسیار نرم و راحت که با طرحهای زیبا و مدلهای مختلف دوخته شده است از دیگر صنایع دستی این کشور محسوب می‌شود.

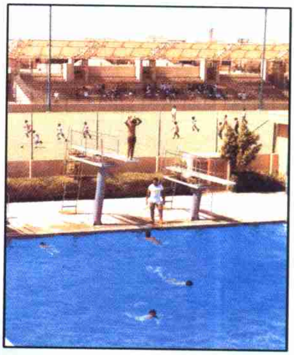

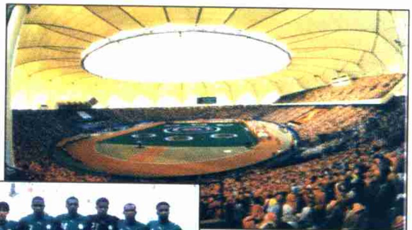
هنر خطاطی

هنرمندان خطاط که در ثلث نویسی مهارت فراوانی دارند دراین کشور، کارهای گسترده وچشم نوازی را به نمایش در می آورند. خوشنویسان این کشوربه جز خط ثلث در سبکهای کوفی و نسخ نیز مهارت زیادی دارند که می‌توان نمونه خطوط آنها را بر روی دیوارهای مساجد بزرگ و معروف، سر در حرمین شریفین مشاهده کرد. با این حال لازم به ذکر است که به طور رسمی خط عربی به سبک ثلث نوشته می‌شود.

ورزش

در کشور عربستان نیز مانند سایر کشورهای دنیا ورزشگاها و امکانات مخصوص به هر ورزشی وجود دارد. اما ورزش شترسواری، اسب سواری و شکار در میان عربهای عربستان محبوبیت و طرفداران بیشماری دارد. مسابقات شترسواری و اسب سواری، دارای محلهای خاصی است. ورزش فوتبال در عربستان نیز مانند سایر کشورهای جهان محبوبیت زیادی دارد. کشور عربستان فدراسیون فوتبال خود را در سال ۱۹۵۹ میلادی تأسیس کرد ودر همین سال به عضویت فیفا درآمد. این کشور دارای ۱۵۳ باشگاه است. کشور عربستان در جام جهانی ۱۹۹۴ آمریکا، ۱۹۹۸ فرانسه و ۲۰۰۲ کره و ژاپن حضور داشت است و در جام جهانی ۲۰۰۶ با تیم های اسپانیا، اوکراین و تونس هم گروه شد و با دو شکست و یک مساوی در دور اول حذف شد. همچنین تیم فوتبال عربستان سه بار در سالهای ۱۹۸۴ (دوره هشتم)، ۱۹۸۸ (دوره نهم) و ۱۹۹۶ (دوره یازدهم) مقام اول جام ملتهای آسیا را کسب کرده است. عربستان یکی از پر افتخار ترین کشور های آسیا در فوتبال است.

جغرافیای اقتصادی

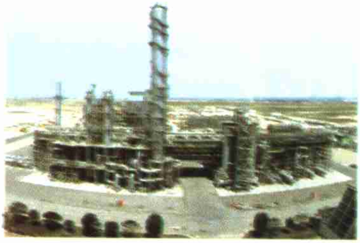
زیربنای اقتصادی

آنچه درکشور عربستان، تعیین کننده وجهت دهنده حرکت اقتصادی به شمار می‌آید وقادراست چهره جامعه را دگرگون نماید، نفت است. ملک فهد در نشستی خصوصی در این باره گفته بود؛

«ما به این نتیجه رسیدیم که اگر بخواهیم بر صنایعی مانند خودروسازی، هواپیماسازی و به طور کل صنایع سنگین سرمایه گذاری کنیم با شکست مواجه خواهیم شد، زیرا با تجربه و بازاری که غربیها و کشورهای پیشرفته کسب کرده اند، نمی توانیم جایگاهی در جهان داشته باشیم و در هر حالتی آنها ما را شکست خواهند داد. از این رو، تصمیم گرفته ایم تا بر صنعت کشاورزی خود سرمایه گذاری کنیم تا بتوانیم در این راه، موفق و پیشرو باشیم.»، دراین کشور دلارهای نفتی محور جهت گیریهای اقتصادی " سیاسی است. با بهره‌گیری از نفت، عربستان توانست از یک کشور متوسط به یک کشوری ثروتمند تبدیل گردد.

در پایان دهه هفتاد، رشد اقتصادی عربستان به حد بالایی رسید و تا پایان سال ۱۹۹۴ پنج برنامه اقتصادی پنج ساله دراین کشور به اجرا درآمد. در چند سال اخیر نیز بخش خصوصی با سرعت فزاینده ای به سمت پروژه‌های چشمگیر گام برداشته است.

کمپانیهای خارجی، تراستها و کارتلهای بزرگ، امید زیادی به برنامه توسعه اقتصادی عربستان دارند. علاوه برآن، بازار داغ فروش کالا در ایام حج برای سرمایه داران بزرگ و کشورهای صنعتی اهمیت بسیار زیادی دارد و هرگز حاضر نیستند چنین بازار سوددهی رابه راحتی از دست بدهند.

بودجه عربستان در سال ۱۹۹۸، حاصل درآمد فروش نفت بود که به ۱۷۸ میلیارد ریال سعودی می رسید. در سال ۲۰۰۲، عربستان با ۱۸۶/۷۷۶ میلیون دلار بیست ویکمین جایگاه اقتصاد ی جهان را کسب کرد و درآمد سرانه هر نفر در آن سال ۸/۵۳۰ دلار و رتبه ۳۸ در جهان بوده است. در این کشور ۵/۱، تولید ناخالص ملی از کشاورزی، ۵۱/۴ از صنعت و ۴۳/۵ از خدمات، به دست می آید.

در سال ۲۰۰۶ با توجه به گران شدن نفت اقتصاد عربستان با رشدی مناسب به ۳۵۰ میلیارد رسید.

عضویت در سازمانهای اقتصادی

الف) اوپک: سازمان اوپک با عضویت اولیه کشور عراق، کویت، ایران، عربستان سعودی و ونزوئلا در سال ۱۹۶۰ به عنوان سازمانی اقتصادی آغاز به کار نمود. این سازمان در طول ۴۶ سال حیات خویش توانست به موفقیتهایی در زمینه تنظیم قیمت نفت در سطح جهان دست یابد.

ب) آاوپک: از دیگر سازمانهای اقتصادی که عربستان سعودی در آن عضویت دارد، سازمان کشورهای عرب صادرکننده نفت، آاوپک است. این سازمان در سال ۱۹۶۸ تأسیس گردید . هدف اولیه آن، توسعه همکاریهای بین کشورهای عرب صادرکننده نفت است. هسته اولیه آن نیز توسط عربستان سعودی، کویت، ولیبی بنیان نهاده شد که بعدها کشورهای الجزایر، امارات عربی، قطر، بحرین، عراق، سوریه و مصر نیز به عضویت این سازمان درآمدند.

ج) شورای همکاری خلیج فارس: اگرچه این شورا تنها به عنوان شورایی اقتصادی در جهان مطرح نیست، نقش همکاری اقتصادی آن یکی از نقشهای مهم

این شورا می‌باشد. شورای همکاری خلیج فارس علاوه بر همکاری در زمینه‌های دفاعی، آموزشی و پرورشی، امور خارجه و سیاسی، درامور اقتصادی نیز همکاری فعالانه ای دارد که بدین وسیله با کمک و بهره گیری از منافع تولید منطقی و تخصصهای منطقه ای، رشد وتوسعه را برای کشور عضو به ارمغان می‌آورد.

عربستان در بسیاری از سازمانهای اقتصادی عضو است. از جمله سازمان تجارت جهانی که در سال ۲۰۰۵ به عضویت آن پذیرفته شد.

واحد پول:

واحد پول عربستان سعودی، ریال سعودی است که هر ریال معادل ۱۰۰ هلاله و ۲۰ قروش است.

در کشور عربستان سکه‌های ۱، ۵، ۱۰، ۲۵، ۵۰ هلاله ای و اسکناسهای ۱، ۵، ۱۰، ۵۰، ۵۰۰ ریالی وجود دارد. یک دلار حدودا معادل ۳/۷۵ ریال سعودی ارزش دارد و هر ریال سعودی حدودا معادل ۲/۳۰۰ ریال ایرانی است.

معادن:

مهمترین و بزرگترین ذخایر زیرزمینی عربستان، نفت وگاز است. این کشور بزرگترین صادرکننده نفت جهان است. با این حال معادن آن تنها به این دو ذخیره زیرزمینی محدود نمی‌شود. طبق بررسیهای انجام شده، تعداد ۴۵۰۰ معدن گوناگون دراین کشور کشف شده است که از جمله، درحدود ۳۵۰ کیلومتری شرق جده معدنی طلا وجود دارد. ذخایر قابل استخراج منطقه مذکور حدود ۵ میلیون

تن سنگ طلاست که مقدار طلای خالص آن ۲/۵ گرم در هر تن برآورد می‌شود. البته بهره برداری از این معدن به عهده شرکت فرانسوی تامسون با ۴۹، ویک شرکت سعودی با ۵۱، سهم است. اولین معدن طلای عربستان به نام مهدالذهب در سال ۱۹۸۸ از طرف سازمان دولتی پترومین و دومین معدن به نام ذوخیبرات در اواسط سال ۱۹۹۱ به صورت آلیاژهای جونیت و نچر از طرف سازمان پترومین وشرکت سعودی بولیدن بهره برداری شده است. معدن ذوخیبرات حدود ۸/۴ میلیون تن، ذخیره و میانگین خالص ۲/۵ گرم طلا درهرتن یکی از بزرگترین معادن سطحی عربستان به شمار می‌رود . معادن سنگ آهک، سنگ گچ، سنگ مرمر، خاک رس و نمک نیز بهره برداری می شود به علاوه ذخایری از هیدروکسید آلومینیوم، سنگ آهن، مس، سرب، قلع، نقره، واورانیوم هم دراین کشور کشف شده که تاکنون بهره برداری نشده است.

واردات و صادرات

واردات عمده کشور عربستان درسال ۱۹۹۹ برابر با ۱۰۶،۷۶۳ میلیون ریال سعودی بوده و شامل ماشین آلات و ابزار ۱۹/۹ ، تجهیزات حمل و نقل ۱۵/۷ ، فلزات وکالاهای اساسی ۹/۱ ، مواد شیمیایی ۸/۲ ، سبزیجات ۷/۴ ، منسوجات وپوشاک ۶/۶ ، دام زنده و تولیدات دامی ۴/۶ ،از کشورهای امریکا ۲۱/۹ ،، انگلستان ۱۰/۷ ،، ژاپن ۶/۶ ،، سوئیس ۵/۸ ، آلمان ۵ ،، ایتالیا ۴/۶ ، بوده است.

عمده صادرات این کشور درسال ۱۹۹۹ معادل ۲۲۳۵۱۶ میلیون ریال سعودی است که شامل نفت خام ۷۰/۴ ،، فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی ۲۱/۷ ، است که به کشورهای امریکا ۱۷/۵ ،،ژاپن ۱۵ ،،کره جنوبی ۱۰/۵ ،،سنگاپور ۶ ،،هلند ۴/۳ ، فرانسه ۴ ، صادرشده است.

بندر دمام

صنایع مهم

عربستان سعودی با درآمد نفت، سرمایه گذاریهای فراوانی را دربرنامه‌های عمرانی پنج ساله اول تا چهارم جهت توسعه صنعتی کشور اختصاص داده است.

از جمله برنامه های مربوط، ساخت پالایشگاههای نفت، وصنایع وابسته به منظور اکتشاف ذخایر عظیم نفت وگاز طبیعی است که پروژه های عمده در آن به وسیله شرکتهای مختلط عربستان سعودی و کمپانیهای خارجی انجام می‌گیرد. شرکت صنایع عمده عربستان درسال ۱۹۷۶ تاسیس شده است ودر زمینه فعالیتهای غیر نفتی مسؤول پروژه‌های مختلف است که ازآن جمله می‌توان پروژه های توسعه پتروشیمی در جده، جبیل و ینبع را نام برد. دولت عربستان طی اجرای برنامه پنج ساله پنجم خود با توجه به توسعه سریع صنایع غیر نفتی دراین برنامه، اولویت را به صنایع مصرفی و سبک داده است که می‌توان از صنایع چرمسازی ، مبلمان سازی ولوازم خانگی نام برد. از دیگر صنایع، شرکت آهن وفولاد عربستان به نام حدید با ظرفیتی معادل ۸۰۰ هزارتن درسال است که به صورت یک شرکت مختلط عربستان - آلمان اداره می‌شود. شرکتهای مختلفی در عربستان فعال اند که شامل کارخانه تولید ورق فولاد درجده، شرکت کود شیمیایی مختلط عربستان - تایوان، شرکت متانول عربستان وشرکت سیمان ینبع است.

صنعت پتروشیمی و شیمیایی عربستان در دو شرکت پالایش و بازاریابی سعودی سمارک و شرکت صنایع اساسی سابک به فعالیت می پردازد. شرکت سابک که در سال ۱۹۷۶ تاسیس گردید، امروزه، دارای ده مجتمع صنعتی پتروشیمی الرازی، ابن سینا، نیپت، کیمیا، شرق، پتروکیمیا، ابن حیان، گاز، صدف و ابن زهر، و سه مجتمع کود شیمیایی سافکو، سمادو، ابن بیطار و دو مجتمع فلزی حدید و فولاد است. کشورهای ژاپن، امریکا، کره جنوبی، فنلاند، ایتالیا، تایوان در این مجتمعها سرمایه گذاری مشترک کرده اند. تعداد کل کارخانه های کشور در سال ۱۹۹۶ بیش از ۲ هزار و ۵۰۰ کارخانه و میزان کل سرمایه گذاری حدود ۱۶۳ میلیارد ریال بوده است؛ این در حالی است که در سال ۱۹۷۰ تعداد کل کارخانه ها ۱۹۹ کارخانه، و سرمایه آنها به مرز ۸/۳ میلیارد ریال می رسید. تعداد کل کارخانه ای در این مدت بیش از ۱۲ برابر شده است که نسبت به بخش صنعتی در کل تولید داخلی کشور با رشدی معادل ۳/۱۲ درصد در سال ۱۹۸۰ به ۵/۶ درصد در سال ۱۹۹۶ رسیده است.

تولیدات صنعتی این کشور در سال ۱۹۹۵ شامل مواد شیمیایی صنعتی ۳۰۱۴ میلیون دلار، سیمان، شیشه و دیگر مواد معدنی غیر فلزی ۹۴۳ میلیون دلار، فرآورده‌های نفتی ۸۳۰ میلیون دلار، آهن و فولاد ۵۶۱ میلیون دلار، مصنوعات فلزی ۵۸۹ میلیون دلار، غذا و نوشیدنی و دخانیات ۴۹۳ میلیون دلار، مواد پلاستیکی ۲۲۱ میلیون دلار است.

تولیدات فرآورده های نفتی و شیمیایی عربستان در طی چند سال گذشته رشد قابل توجهی داشته است.

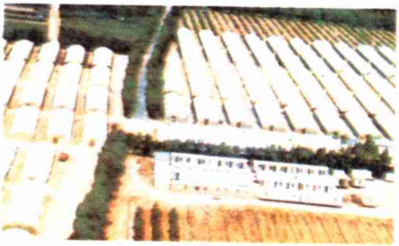
کشاورزی

عربستان به لحاظ فقر زمینهای قابل کشت، از نظر کشاورزی پیشرفت چندانی نیافته است و تنها یک درصد از زمینهای این کشور قابل کشتند. دراین زمینه، دولت سعی نموده است که با اختصاص مبالغی از درآمدهای نفتی، زمینهای غیر قابل کشاورزی را زیر کشت برد وبر وسعت زمینهای زراعتی بیفزاید. از دیگر اقدامات دولت ایجاد سد، مخازن آب، تأسیس مراکز تحقیقاتی - کشاورزی، آسیاب و تسهیلات انبارداری است. همچنین با راهنماییهایی دولت، کشاورزان با روشهای جدید کشاورزی آشنا شده اند و توانسته اند میزان محصولات را افزایش ودر برخی از اقلام کشاورزی به حد خودکفایی و حتی به مرحله صادرات نیز برسانند، گندم یکی از محصولات مذکور است. مساحت زمینهای زیر کشت از ۶۰۰ هزار هکتار در سال ۱۹۸۰ به ۷/۱ میلیون هکتار در سال ۱۹۹۵ رسیده است. میزان تولید گندم عربستان در سال ۱۹۹۸ میلادی، ۱۸۰۰۰۰۰ تن گزارش شده است.

از دیگر محصولات مورد توجه و با اهمیت عربستان خرماست. این کشور مقام سوم جهان را در تولید خرما داراست. درسال ۲۰۰۰ بیش از ۱۳ میلیون نخل خرما با میزان تولید ۷۱۲ هزار تن در عربستان وجود داشت. بیشترین صادرات محصولات کشاورزی عربستان سعودی شامل گندم، تولیدات لبنی، تخم مرغ، سبزیجات و خرما بوده است . در عربستان سعودی حدود ۸/۰۴۲/۰۰۰ رأس گوسفند، ۴/۴۰۰/۰۰۰ رأس بز و ۴۲۵۰۰۰ نفر شتر وجود دارد. همچنین به دلیل صحرایی بودن این سرزمین، پرورش شتر واسب رونق فراوانی دارد . قاطر، گاو وطیور نیز درکشور عربستان پرورش داده می شوند. مهمترین محصولات گوشتی از گاو، گوسفند، بز و مرغ فراهم می‌شود.

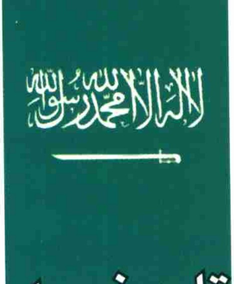

تاریخچه

سامی ها از ادوار پیش از تاریخ در عربستان می‌زیسته اند و از حدود ۳۰۰۰ سال پیش از میلاد از عربستان به نواحی شمالی آن که هلال الخصیب نام داشت و همچنین به مصر مهاجرت کردند و به تربیت شتر و پرورش بز می‌پرداختند. ظهور دین اسلام در سده هفتم میلادی، شرایط اجتماعی و اقتصادی و سیاسی و فرهنگی این سرزمین را دگرگون کرد و سراسر جزیره العرب برای نخستین بار تحت لوای اسلام وحدت یافت. تصرف مصر به دست اعراب مسلمان، سبب برقراری روابط اقتصادی و فرهنگی محکمی بین آن کشور و عربستان گردید. در زمان حضرت محمد (ص) مدینه مرکز خلافت اسلامی بود و در زمان ابوبکر، عمر و عثمان نیز این وضعیت حفظ شد. در دوران خلافت حضرت علی (ع) پایتخت حکومت به کوفه منتقل گردید. از این پس، پایتخت و مرکزیت دنیای اسلام در خارج از عربستان قرار گرفت. از سال ۶۹۲ میلادی (۷۳ هجری قمری) تا ۷۴۹ میلادی (۱۳۲ هجری قمری) عربستان تحت استیلای بنی امیه بود و مکه از مراکز تبلیغات عباسیان علیه بنی امیه به شمار می‌آمد.

عباسیان که پس از امویان به حکومت رسیدند، حدود یک قرن بر عربستان فرمانروایی داشتند. در اواخر سده دوم هجری قمری (۸۰۵ میلادی) علویان در عربستان غربی قیام کردند. پس از وفات متوکل عباسی درسال ۸۶۰ میلادی برابر ۲۴۷ هجری قمری نفوذ عباسیان روبه ضعف نهاد. درسال ۸۹۲ میلادی برابر ۲۸۰ هجری قمری، یحیی ابن حسین، سلسله زیدیه، را تأسیس کرد و قرمطیان که شاخه ای از اسماعیلیان بودند در ۸۹۸ میلادی بر عربستان شرقی به حکومت پرداختند. آنان در ۹۲۸ میلادی (۳۱۷ هجری قمری) وارد مکه شدند و حجرالأسود رابا خود بردند. قرامطه درسال ۱۰۷۶ میلادی (۴۷۰ هجری قمری) برافتادند.

دراواسط سده دهم میلادی علویان حسنی معروف به خاندان موسوی، منصب شریفی مکه را دایر کردند که حدود هزار سال دوام یافت. درسال ۱۰۶۲ میلادی (۴۵۵ هجری قمری) منصب شریفی درخاندان هاشمی مکه قرار گرفت. در سال ۱۲۰۰ میلادی (۵۹۸ هجری قمری) قتاده بن ادریس، سلسله شرفای متأخر مکه

را تأسیس نمود. در اوایل قرن پانزدهم میلادی مانع ابن ربیعه، نیای آل سعود، از قطیف به نجد مهاجرت کرد و در وادی حنیفه مستقر شد. از اواسط سده پانزدهم میلادی کشتیهای پرتغالی شروع به رفت و آمد در دریای سرخ کردند و آلبوکرک سردار پرتغالی بنادر غربی دریای عمان را در سال ۱۵۰۷ تصرف کرد و از آن تاریخ به بعد پای اروپاییان به منطقه باز شد. در اوایل سده چهاردهم میلادی، عثمانیان متوجه عربستان شدند و سلطان سلیم اول در ۱۵۱۵ میلادی خود را خادم الحرمین الشریفین نامید. در سده هفدهم میلادی قدرت عثمانیها به دلیل قدرت یافتن قبایل عرب در عربستان شرقی رو به زوال نهاد و سرانجام ترکان در ۱۶۳۵ میلادی به کلی از آنجا خارج شدند، پیدایش کمپانی هندی شرقی در ۱۶۰۰ میلادی پای سوداگران انگلیسی را به خلیج فارس و دریای سرخ باز کرد و آنان پرتغالیها را از منطقه مزبور بیرون راندند و با هلندیها به رقابت پرداختند. در سده هجدهم محمد بن عبدالوهاب همراه با محمد بن سعود کار خود را ادامه داد و در ۱۷۸۷ میلادی (۱۲۰۲ هجری قمری) آیین وهابی در سراسر نجد رواج یافت. کشمکش نهضت وهابی با شریفهای مکه به جنگی ۱۵ ساله منجر شد (۱۷۸۹ تا ۱۸۰۴ میلادی مطابق با ۱۲۰۵ تا ۱۲۲۰ هجری قمری) و طی آن سعودیها مکه را تصرف کردند و به بسط قدرت و نفوذ خود پرداختند. از جنوب به یمن و حضرموت رسیدند، از شرق تا خلیج فارس و از شمال سوریه و عراق را نیز مورد تعدی قرار دادند.

در سده نوزدهم میلادی، مطابق ۱۳ هجری قمری، دولتهای بیگانه به اعمال نفوذ در امور عربستان پرداختند. ابراهیم پاشا در ۱۸۱۷ (۱۲۲۳ هجری قمری) درعیه را تصرف کرد و اولین دولت سعودی را برانداخت. انگلیسی‌ها که از تحولات منطقه وحشت زده شده بودند علیه عربهای ناحیه خلیج فارس و عمان به عملیات نظامی دست زدند و در ۱۸۳۷ میلادی (۱۲۵۴ هجری قمری) عدن را اشغال نمودند و در سواحل جنوبی و شرق عربستان شروع به دست اندازی و اعمال نفوذ نمودند. در زمان ترکی بن عبدالله، خاندان سعود دگربار قد برافراشتند و ریاض را پایتخت خود قرار دادند و همزمان، عثمانیها نیز بر قسمتی از ارتفاعات یمن استیلا یافتند و شهر صنعا را مرکز خود قرار دادند. افتتاح کانال سوئز در ۱۸۶۹ میلادی ارتباط میان استانبول و جده را تسهیل کرد و بر قدرت عثمانی‌ها در حجاز افزوده شد. اما آل سعود همچنان بر تقویت موقعیت خود در تلاش بودند.

تاریخ قرن بیستم

ملک عبدالعزیز

ملک سعود

ملک فیصل

عبدالعزیزبن سعود در سال ۱۹۰۰ (۱۳۱۹ هجری قمری) دولت آل رشید را برانداخت و شهر ریاض را به تصرف درآورد. در ۱۹۱۲ (۱۳۳۱ هجری قمری) ترکان عثمانی را از احساء بیرون راند. در جنگ جهانی اول با دولت بریتانیا از در دوستی درآمد و با پایان یافتن جنگ، حکومت عثمانی‌ها در عربستان نیز پایان یافت. پس از آن حسین بن علی، شریف مکه، خود را سلطان عربها و خلیفه مسلمانان خواند و با عبدالعزیز بن سعود به جنگ پرداخت و مغلوب شد. عبدالعزیز بن سعود پس از آن، دیگر حکام و امرایی راکه ادعای حکومت داشتند برانداخت ودر ۱۹۳۲ میلادی (۱۳۵۱ هجری قمری) عنوان سلطان عربستان سعودی را انتخاب کرد.

اتحاد شوروی سابق اولین کشوری بود که عربستان سعودی را به رسمیت شناخت. پس از آن انگلستان و فرانسه نیز دولت مزبور رابه رسمیت شناختند. عبدالعزیزبن سعود که به ابن سعود معروف شده است. تمام هم وتلاش خویش را صرف پیشرفت کشور کرد و شرع اسلام رابر اداره اجتماع کشور حاکم گردانید. در ۱۹۳۴ پیمان طائف را با یمن امضا نمود و مرزهای خود را تثبیت کرد. در جنگ دوم جهانی عربستان سعودی بی طرفی خود را اعلام کرد و پس از جنگ به عضویت سازمان ملل متحد درآمد و کمی بعد به اتحادیه عرب پیوست.

عایدات سرشاری که از راه نفت عاید عربستان گردید وضع را به کلی دگرگون ساخت. ابن سعود درسال ۱۹۵۳ درگذشت و پس از او پسرش سعود ابن عبدالعزیز به سلطنت نشست در زمان وی ازدیاد

پول و ثروت ادامه داشت و جمعیت شهرها به صورت عجیبی افزایش یافت و بزرگراهها و مدارس و بیمارستان‌ها و فرودگاههای متعددی در کشور احداث گردید. در دوم نوامبر ۱۹۶۴ ملک سعود از سلطنت خلع شد و فیصل به سلطنت رسید. با روی کار آمدن جمال عبدالناصر روابط مصر و عربستان دستخوش تزلزل گردید و اختلافات میان آنها بالا گرفت.

درسال ۱۹۶۵ انگلستان و بعد از آن امریکا به تقویت نظامی عربستان پرداختند. در جنگ اعراب و اسرائیل در ژوئن ۱۹۶۷ ،نیروهای سعودی به یاری ارتش اردن شتافتند و عربستان جریان نفت به انگلستان و امریکا را قطع کرد ودر جنگ سال ۱۹۷۳ نیز این عمل تکرار گردید. ملک فیصل درسال ۱۹۷۵ به قتل رسید وبرادرش ملک خالد به جای او نشست، خالد روابط خود را با امریکا نزدیک کرد. در ۱۹۷۹ روابط عربستان و انگلستان به طور موقت تیره شد و با مصر نیز، در اعتراض به امضای پیمان کمپ دیوید، قطع رابطه کرد. در ۱۹۸۱ روابط آن با ایران سخت تیره شد. در ۱۹۸۲ ملک خالد درگذشت و برادرش ملک فهد به سلطنت رسید. وی بودجه دفاعی کشور را به طرز بی سابقه ای افزایش داد. در زمان حکومت وی، در راهپیمایی برائت از مشرکین حاجیان ایرانی در جولای ۱۹۸۷م /۱۴۰۸ ه.ق در شهر مکه، پلیس به سوی تظاهر کنندگان آتش گشود و صدها حاجی ایرانی کشته

ملک خالد

ملک فهد

شدند و سفارتخانه های عربستان و کویت در تهران به تلافی این کشتار به آتش کشیده شد. پس از تصرف کویت به وسیله عراق و شروع جنگ خلیج فارس، عربستان صحنه بزرگترین نقل و انتقالات نظامی گردید و جنگ، عواقب اسفباری برای منطقه به دنبال آورد و دولت عربستان را از نظر نظامی بیش از بیش به امریکا متکی نمود. در ۱۹۹۲ فهد برادرش عبدالله ابن عبدالعزیز السعود را به جانشینی خود تعیین کرد.

امیر عبدالله

بیماری فهد در اواخر سال ۱۹۹۵ به وخامت گرایید و پزشکان و اطرافیانش به او توصیه کردند که از سیاست کناره گیری کند. در ۲۵ ژوئن ۱۹۹۶ پایگاه امریکاییها در خُبر با یک بمب ۲۲۰۰ کیلوگرمی، مورد حمله قرار گرفت و نوزده کشته و صدها زخمی به جای گذارد. درهمان سال عربستان سعودی به عنوان بزرگترین خریدار اسلحه و جنگ افزار شناخته شد. پس از عملیات تروریستی ۱۱ سپتامبر در امریکا دولت عربستان آن را محکوم کرد و در پاسخ به درخواست بوش رئیس جمهور امریکا برای پیوستن به ائتلاف برای مبارزه با تروریسم در افغانستان، ضمن در اختیار قراردادن پایگاههای هوایی خود در اجلاس وزرای خارجه کشورهای اسلامی در قطر، اعلام کرد که درباره مساله مبارزه با تروریسم باید مقوله دفاع از خود را که اینک در فلسطین اشغالی جریان دارد، از آن جدا نمود. در سال ۲۰۰۵ ملک فهد پس از سالها بیماری درگذشت امیر عبدالله ولیعهد و برادرش ، جانشین فهد شد.

ملک فهد و امیر عبدالله

نوع حکومت کشور عربستان دارای حکومت پادشاهی مطلقه است. بنابرقانون اساسی جدید، پادشاه ولیعهد را از میان فرزندان یا نوادگان عبدالعزیز انتخاب می‌نماید. شاه علاوه بر داشتن قدرت پادشاهی مقام نخست وزیری را نیز به عهده دارد. هیأت دولت با ۶۵ عضو فقط جنبه مشورتی دارد.

عربستان تا سال ۱۹۹۲ میلادی فاقد قانون اساسی بود و حکام عربستان سعودی ظاهراً بر پایه دستورات قرآن و سنت حکم صادر می کردند. تا این که پس از سی سال واندی انتظار، در سال ۱۹۹۲ میلادی ملک فهد قانون اساسی و قوانین مجلس شورا و مناطق ایالتی را به تصویب رسانید. بر طبق اصل ۴۴ قانون اساسی، قوای دولت بر ۳ قوه قضائیه، اجرایی و قانونگذاری استوار بود و پادشاه، مرجع تمام این قواست. این کشور، تنها کشور دنیاست که نام یک خانواده، برآن اطلاق می گردد.

سیستم حکومتی در عربستان

فعالیت هرنوع حزب و گروه و سازمان سیاسی در عربستان ممنوع می‌باشد. از نظر شیوه تشکل حکومتی و یا به عبارتی صحیحتر سیستم حکمفرمایی در طبقه حاکمه شورای خانواده حاکم قرار دارد (مجلس الاسره المالکه) که در واقع خطوط کلی سیاست داخلی و خارجی حکومت را تبیین و تدوین می‌کند و به طور کلی بر هیأت وزیران و نحوه انتخاب آنها سیطره و اشراف دارد. شورای مذکور با توجه به اختیاراتش، توان عزل و نصب پادشاه را نیز دارد. لازم به ذکر است در نظامنامه حکومتی از این مجلس نامی به میان نیامده است. اما در سالهای اخیر این مجلس

فعالتر شده و در چند جلسه این شورا آیین نامه داخلی را نیز تصویب نموده است. مجلس شورا، برای تشکیل این مجلس، قانون خاصی که مبین وظایف و حدود اختیارات مشخصی باشد وجود ندارد، این شورای از ثروتمندان و بزرگان قبیله‌ها ترکیب گشته و دخالت آن در امور سیاسی و اقتصادی جزء هماهنگی با خانواده آل سعود نیست و فقط جنبه نصیحت گونه دارد. نفوذ دراین مجلس فقط به انگیزه برخورداری از امتیازاتی است که عضو آن را از موفقیت سیاسی و قدرت اجتماعی خاصی برخوردار می‌نماید. در سال ۱۹۲۶ این شورا توانست با تدوین مقرراتی که بعدها شباهتی به قانون اساسی پیدا نمود، زمینه‌های نخستین دولت سعودی را در بخشی از جزیره العرب که امروزه ،کشور پادشاهی عربستان نامیده می‌شود، ایجاد نماید. دومین ارگان مهم دولت عربستان بعد از پادشاه، هیئت دولت می‌باشد که تأسیس آن به سال ۱۹۵۳ قبل از مرگ عبدالعزیز، برمی‌گردد. هیأت دولت مذکور از ولیعهد و بعضی شاهزادگان و متخصصانی تحصیلکرده تشکیل شده است.

قوه مجریه

هیأت دولت عربستان با حدود ۴۰ عضو از نظر سیاسی هرچند جنبه مشورتی دارد ،تصمیمات آن از اهمیت بالایی برخوردار است و حتی مصوبات مجلس مشورتی نیز باید به تأیید این هیأت برسد ،تا قبل از ۱۹۹۲ که این کشور دارای مقرراتی برای اداره حکومت نبود به ندرت تغییری در کابینه عربستان اتفاق می افتد اما از آن سال به بعد دو تغییر اساسی در کابینه رخ داده که هر چند در وزارتخانه‌های کلیدی تغییری ایجاد نشد، بقیه وزیران تغییر نموده و افرادی جوانتر به مقام وزارت رسیدند.

قوه مقننه

گرچه مردم شبه جزیره به دلیل انس با اسلام از گذشته‌های دور با مفهوم شورا آشنایی داشته اند، سرزمین عربستان تا سال ۱۹۹۲ فاقد مجلس شورا به مفهوم نهاد قانونگذار بود. اولین مجلس شورا به مفهوم رایج آن در سال ۱۹۹۲ و به دنبال شرایط ایجاد شده پس از جنگ کویت ودر پاسخ به فشارهای داخلی و خارجی به دستور ملک فهد ایجاد گردید. اعضای این مجلس در سال ۲۰۰۱ به ۱۲۰ نفر رسید.

قوه قضائیه

از دوران ملک عبدالعزیز دوایر وسازمانهای قضایی کشور عربستان به صورت مرحله ای شکل گرفت وسرانجام تشکیلاتی منسجم و هرمی شکل شامل وزارت دادگستری، شورای عالی قضایی، دادگاه استیناف احکام شرعی، دادگاه عمومی و دفاتر ثبت اسنادایجاد گردید.

احزاب مهم و فعال کشور

در عربستان هیچ حزب سیاسی حق فعالیت ندارد. لیکن برخی احزاب سیاسی علی رغم ممنوعیت رسمی به طور زیرزمینی و غیر رسمی به فعالیت مشغول اند. برخی از این احزاب و گروهها به شرح ذیل هستند.:

۱ - اخوان المسلمین؛ این گروه منشعب از اخوان المسلمین مصر است که مخالف حکومت آل سعود می باشند. سابقه تشکیل این گروه به اوایل قرن بیستم میلادی باز می‌گردد ودر سالهای پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، رهبری جنبش به عهده عتیبی بود. این شخص ۱۸ سال در ارتش کار نمود و تحصیلات خود را در دانشگاه مدینه به پایان رسانید. وی افکار و عقاید اسلامی داشت و اندیشه قیامی تازه رادر سرمی‌پروراند.

۲ - سازمان اتحاد اسلامی دانشجویان

۳ - مجمع کارگران اسلامی آرامکو

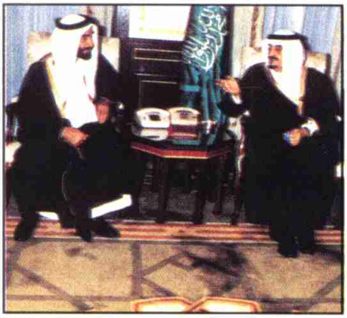
۴ - سازمان گروه اسلامی زنان

۵ - حزب دموکرات عربستان

سیاستهای داخلی و خارجی

کشور عربستان سعودی بعد از استقلال، همواره یکی از کشورهای مورد حمایت بلوک غرب بوده و از این رو سیاست خارجی این

کشور در راستای سیاستهای جهانی بلوک غرب خصوصا امریکا قرار گرفته است، همچنین، روش مدارا، جذب و کاهش دشمنی و تشنج با کشورهای مجاور ودولتهای ذی نفوذ در جهان نیز از جمله سیاستهای عربستان است. مساله دیگری که در اصول سیاست خارجی عربستان سعودی اهمیت فراوانی دارد، حفظ منافع دول غربی در منطقه است.

چرا که اگر به تاریخ نظری بیفکنیم، می‌بینیم که افزایش وگستردگی حضور امریکاییان در بخشهای صنعتی ونظامی وحضور گسترده کارگران وکارشناسان خارجی به ویژه امریکاییان، حکام این دولت رابه امریکا نزدیکتر می‌نماید تا جایی که این مساله به وضوح در کنشهاو واکنشهای سیاسی منطقه مشهود است. علاوه بر این، عربستان سعودی کوشیده تا در مقابل رادیکال های جهان عرب، مانند جمال عبدالناصر، نقش متعادل کننده ای را ایفاء نماید.

به طور کلی باید گفت سیاست خارجی عربستان بر مبنای نزدیکی به قدرتهای غربی، مخالفت با تفکرات الحادی و افکار آزادی طلبی، استوار است.

این کشور به کمک درآمدهای نفتی خود توانست از بزرگترین کشورهای وام دهنده و کمک کننده جهان مطرح شود. بدین گونه با حامی خواندن خود نسبت به کشورهای جهان سوم در نفوذ معنوی و فرهنگی در این کشورها موفق بوده است.

عضویت در سازمانها

- سازمان ملل متحد: عربستان از اعضای قدیمی سازمان ملل است. این عضویت در سال ۱۹۶۵ صورت گرفت.

- سازمان کنفرانس اسلامی: این سازمان در سال ۱۹۶۹ با حمایت ایران و نفوذ عربستان. بین کشورهای مسلمان، تأسیس گردید. علت اصلی تاسیس کنفرانس اسلامی، آتش سوزی مسجد الاقصی بوده است.

- اتحادیه عرب: هدف از تشکیل آن، دفاع مشترک از امت عرب است.

به علاوه در اوپک، یونسیف (صندوق کودکان ملل متحد)، یونسکو (سازمان آموزشی، علمی وفرهنگی ملل متحد)، گروه ۷۷، آژانس بین المللی انرژی اتمی، سازمان تجارت جهانی، صندوق بین المللی پول، بانک توسعه اسلامی، وسازمان بهداشت جهانی وشورای همکاری خلیج فارس از سازمانهای مهم بین المللی اند که عربستان درآنها عضویت دارد

روابط خارجی با ایران

روابط قبل از انقلاب

ایران و عربستان درسال ۱۹۲۸ (بعداز تشکیل حکومت عربستان) با یکدیگر روابط سیاسی برقرار نمودند. در سال ۱۹۳۰ سفارت ایران در عربستان افتتاح شد. در سال ۱۹۳۵ سفارت ایران در جده تعطیل وسفیر ایران در مصر به عنوان اکردیته در عربستان انتخاب شد. این رابطه تا سال ۱۹۴۳ ادامـه یافت. در همین سال به دلیل درگیری شدید بین شیعیان و مقامات سعودی در عید قربان به هنگام حضور در منی و عرفات و همچنین درگیری بین ایرانیان و عده ای از اتباع سعـودی

در حرم واتهام وهابیان به حاجی ایرانی ونهایتا اعدام وی وجدا ساختن سراین حاجی ایرانی در ملأ عام، رابطه سیاسی دو کشور قطع گردید. البته ایران طی یادداشتی به وزارت خارجه عربستان نسبت به این اقدام دولت عربستان اعتراض نمود، اما دولت سعودی اقدام خود را مطابق با قوانین شرع دانست وآن را توجیه نمود. سفارت ایران نیز که پاسخ دولت راغیر منطقی می‌دید، بیان داشت تا وقتی که جان وحیثیت ایرانیان در عربستان محفوظ نباشد و دولت عربستان عذرخواهی نکند، ایران در سیاست خود نسبت به عربستان باز نگری نخواهد کرد. با وجوداین عربستان فقط حاضر گردید در آینده، تضمینهای دهد، که دولت ایران قبول ننموده وروابط سیاسی خود را با عربستان قطع کرد وبدین گونه از عزیمت حجاج ایرانی برای انجام مراسم حج جلوگیری شد. درسال ۱۹۴۷ هیأت حسن نیتی از سوی عربستان سعودی برای تجدید روابط دو کشور، وارد ایران گردید، درهمان سال سفیر ایران در مصر مجددا اکردیته درعربستان سعودی گشت. درتاریخ دوم آبان ۴۷ موافقتنامه ای مربوط به حاکمیت ایران بر جزیره فارسی وحاکمیت دولت سعودی بر جزیره العربی درخلیج فارس وهمچنین موافقتنامه تجدید حدود فلات قاره طرفین در خلیج فارس در تهران امضاء شد. این توافق در پی سفرمحمد رضاشاه پهلوی، بعدازجنگ شش روزه ۱۳۴۶ اعراب واسرائیل، به عربستان صورت گرفت. روابط ایران وعربستان تا قبل از تشکیل اوپک از چهارچوب اصول اشرافیت، حفظ خانواده سلطنتی وادعای حاکمیت بر مسلمانان ودشمنی مشترک با جمال عبدالناصر خارج نگردید. اما بعد از تشکیل این سازمان، روابط ایران وعربستان سعودی از جنبه‌های فوق فراتر رفت وخط مشی سیاسی واقتصادی را نیز دربرگرفت. دو کشور همچنین در زمینه مسائل اوپک، فلسطین، کنفرانس اسلامی، هماهنگی داشتند و دیدگاه هردونسبت به امریکا وشوروی یکسان بود.

روابط اقتصادی

روابط اقتصادی ایران وعربستان بازتابی از روابط سیاسی این دو کشور بود. تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران دو کشور مزبور درچارچوب برنامه ریزی سیاسی خود قرار گرفتند واز آنجا که هردو یک هدف رادر منطقه مد نظرداشتند ودر راستای همین اهداف، با یکدیگر هماهنگ بودند و در رفع نیازهای یکدیگرمی‌کوشیدند.

روابط فرهنگی

تاریخ روابط فرهنگی ایران و شبه جزیره عربستان به دوران قبل از ظهور اسلام می‌رسد. این ارتباط با نواحی عرب نشین خلیج فارس تا جایی بود که بسیاری از اعراب در دوران اشکانیان و ساسانیان در سپاه ایران خدمت می‌نمودند. علاوه براین، ایرانیان در یمن، عدن، حضرموت وساحل دریای سرخ زندگی می کردند و حتی یمن را نیز در دستان خود داشتند. بنا به شواهد تاریخی تعدادی از علمای عرب در دستگاههای دولتی ایران دارای نقشی مهم بودند. این مساله تا آغاز عصر اسلامی ادامه داشت.

با آغاز دوران اسلامی نفوذ وارتباط فرهنگی دو منطقه ،وارد ابعاد جدیدتری شد. ایرانیان با شور و شوق فراوانی به دین اسلام روآوردند که سلمان فارسی نمونه بارز آن است. بدین گونه ارتباط فرهنگی ایران و شبه جزیره عربستان، آمیخته با مذهب گردید. نفوذ کلمات فارسی در زبان عربی و کلمات عربی میان فارسی زبانان نشان دهنده عمق این ارتباط بود. بعد از حمله اعراب به ایران ومسلمان شدن ایرانیان، این ایرانیان بودند که کمک فکری فراوانی جهت پیشرفت اصول و تعالیم اسلامی نمودند.

درسال ۹۲۹ میلادی، ابوطاهر گناوه ای ، مؤسس دولت قرمطیان، به عربستان لشکر کشی کرد و مکه راتحت استیلای خود درآورد. قرامطیان مروج فرهنگ ایرانی در شبه جزیره عربستان بودند.

اولین نشریه غیر عربی منتشره در عربستان، مربوط به شخصی به نام علی آقا شیرازی، مدیر روزنامه بهمن در بوشهر، بود. در فروردین ۱۳۴۶ هجری شمسی وزیر آموزش و پرورش ایران در رأس هیأتی، بنا به دعوت وزیر فرهنگ سعودی ،به کشور عربستان سعودی مسافرت نمود و در ریاض پیش نویس قرارداد فرهنگی را امضاء به دنبال آن وزیر فرهنگ سعودی در آبان ماه همان سال به تهران مسافرت نمود وقرارداد فرهنگی رابه امضاء رسانید.

روابط بعداز انقلاب اسلامی

عربستان قبل از به ثمر رسیدن انقلاب اسلامی در ایران، اوضاع داخلی کشور رابه دقت تحت نظر داشت وتمامی تحولات آن را دنبال می‌نمود واز هرگونه اظهارنظر و پیش داوری دربرابر انقلاب خودداری می‌کرد. بعداز پیروزی انقلاب اسلامی ایران، ملک خالد ، پادشاه عربستان سعودی، اعلام کردکه برپا شدن حکومت اسلامی

درایران مقدمه نزدیکی و تفاهم هرچه بیشتر خواهد بود. اما این مرحله تأیید جمهوری اسلامی توسط دولت عربستان با تأسیس دفتر جبهه آزادی بخش شبه جزیره عربستان در تهران وگردهمایی جنبشهای آزادی بخش و همچنین برگزاری اولین حج توسط حجاج ایرانی همراه با راهپیمایی برائت از مشرکین جای خود را به مخالفتهای پنهانی علیه ایران داد. تا این که تیرگی روابط دو کشور ایران و عربستان در جولای سال ۱۹۸۷ م/۱۴۰۸ ه.ق با شهادت ۴۰۰ تن از حجاج ایرانی به دست نیروهای امنیتی سعودی درمکه معظمه در حین انجام شعائر اسلامی به بالاترین درجه خود رسید. بعداز این واقعه سه سال روابط دو کشور قطع و ایرانیان از انجام فریضه حج محروم گردیدند. عربستان سعودی در ماجرای تحریم اقتصادی جمهوری اسلامی ایران از طرف غرب در سال ۱۹۸۷ مبادرت به تحریم ورود کالاهای جمهوری اسلامی به کشورش نمود. بعد از سه سال قطع رابطه سیاسی درسال ۱۹۹۱ روابط سیاسی وبه دنبال آن روابط اقتصادی مجددا برقرار گشت. از آن تاریخ به مرور روابط دو کشور در ابعاد مختلف رو به گسترش بوده است.

سفارت ایران در ریاض (سال تأسیس: ۱۹۳۰ م)

آدرس: ریاض - منطقه حی در ریاض - کدپستی ۹۴۳۹۴

تلفن: ۴۸۸۴۰۰۲۷ - ۴۸۸۱۹۳۱ - ۴۸۸۱۹۱۶ - ۰۰۹۶۶۱

نمابر: ۰۰۹۶۶۱-۴۸۸۱۸۹۰

کنسولگری ایران درجده (سال تأسیس: ۱۹۷۵ م.)

آدرس: جده - خیابان الحمرادی، خیابان الاخلاص - خیابان الکرم پلاک ۳، کدپستی ۱۴۷۶۶ تلفن: ۶۶۵۹۶۲۸ - ۶۶۷۵۸۱۵ - ۰۰۹۶۶۲

نمابر: ۰۰۹۶۶۲-۶۶۷۳۵۴۲

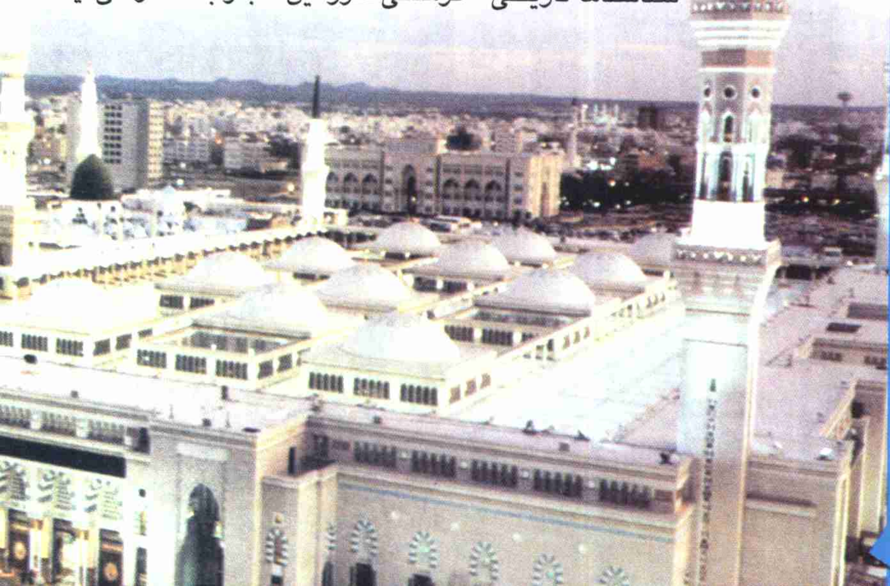
پایگاه اینترنتی رایزنی فرهنگی ایران در ریاض www.Riyadh.icro.ir

تلفن دفتر هواپیمایی جمهوری اسلامی در جده: ۶۶۵۴۶۱۹ (۰۰۹۶۶۲)

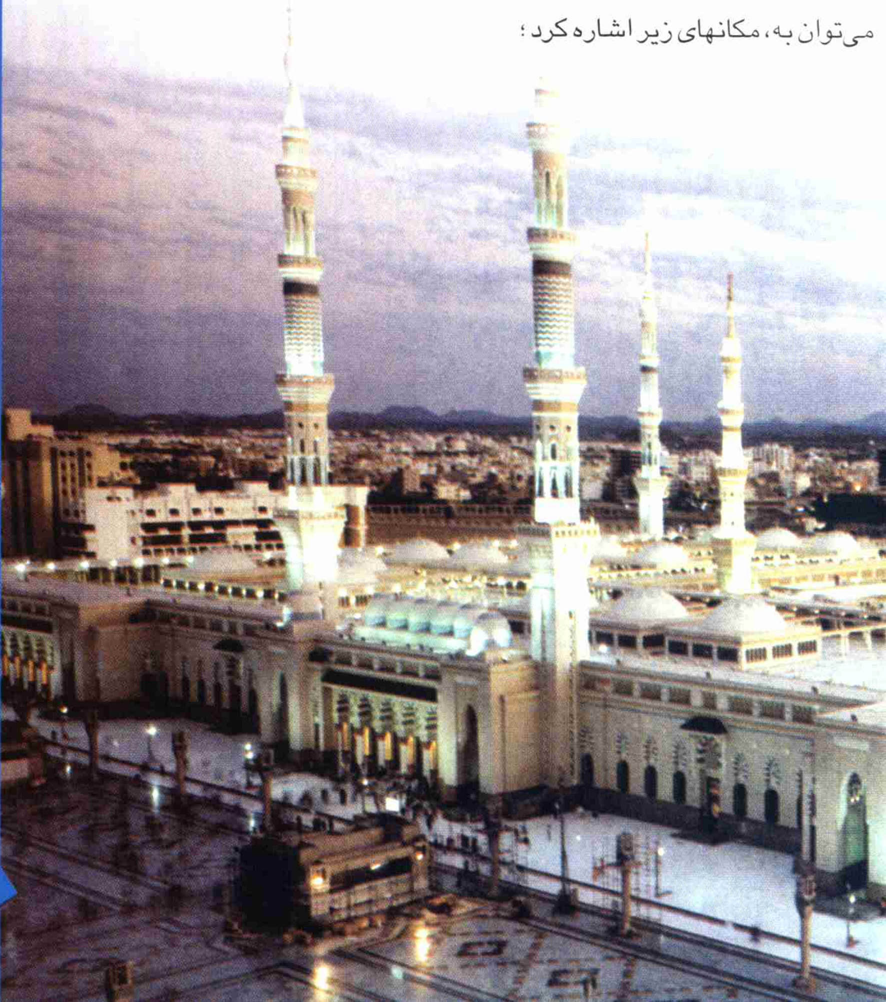
مناطق دیدنی

کشور عربستان به دلیل قدمت تاریخی فراوان، اماکن تاریخی اسلامی زیادی رادرخود جای داده است که مهمترین آن مسجدالحرام و مسجد نبوی است. علاوه براین دو مسجد تاریخی، باید از مساجد حنفی وشافعی به عنوان مساجد قدیمی وآثار تاریخی که در شهر جده قرار دارد نام برد. در مدینه ،علاوه بر مسجد النبی، مساجد سبعه، قبا، ذوالحلیفه عمر، عمامه، ابوبکر، علی بن ابی طالب، الرایه، قبلتین، ابوذر غفاری، اجابه، بفله، فضیخ، سقیا، بنی حرام، بنی قرنطه، جمعه، مسجد ردالشمس نیز دارای ارزش بس والای مذهبی وفرهنگی است. غار حرا هم که اولین مکان نزول وحی ازسوی پروردگار بر پیامبر اسلام بود از دیگر آثار اسلامی - تاریخی کشور عربستان سعودی است که به عنوان شناسنامه تاریخی - فرهنگی سرزمین حجاز به شمار می آید.

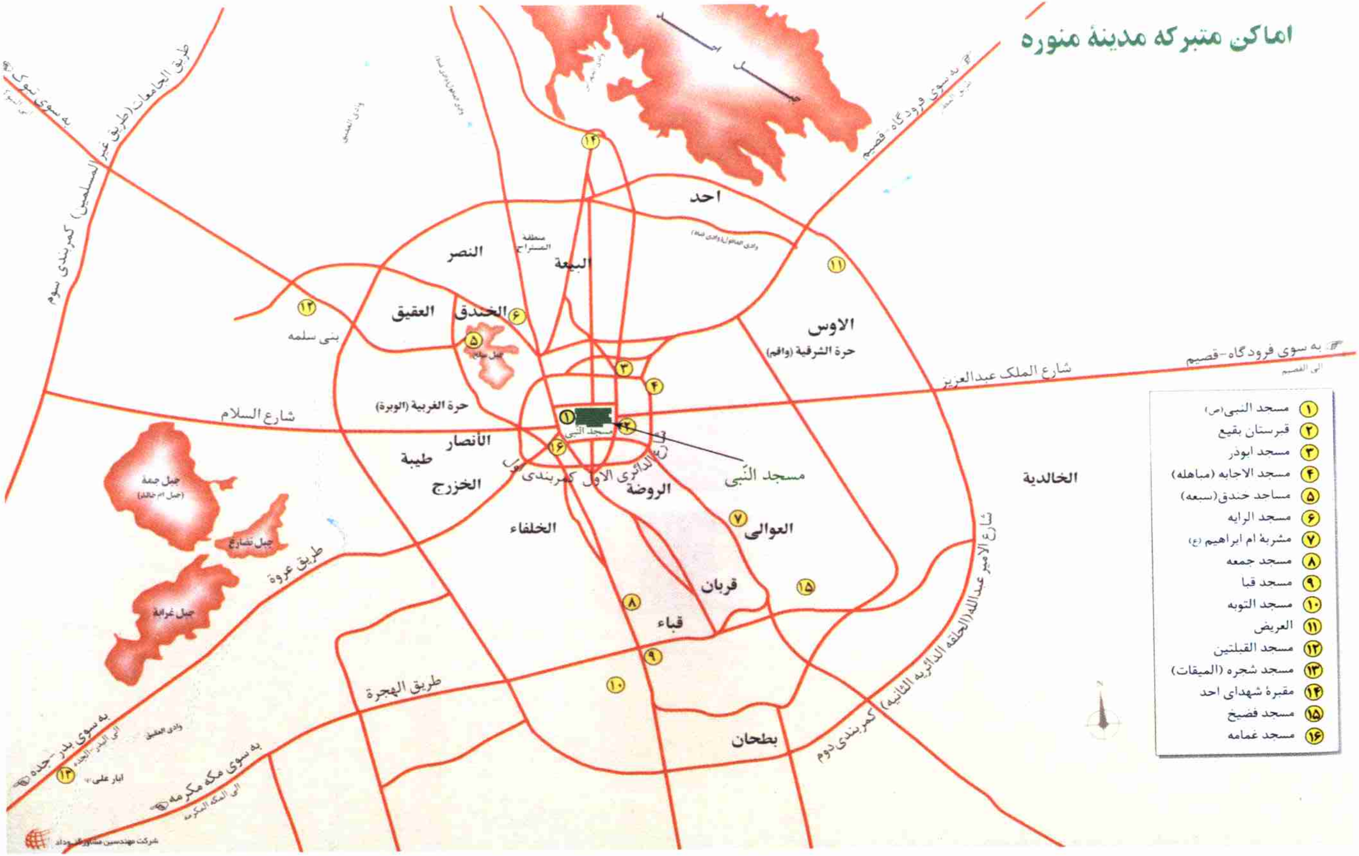

یثرب یا مدینه النبی:

پیامبر در ربیع الاول سال ۶۲۲ میلادی به یثرب آمد وبا آمدن آن حضرت نام این شهر به مدینه النبی تبدیل شد. رسول الله در همان آغاز مدینه راچون مکه حرم دانست، براین اساس این بهترین شرافتی بود که مدینه می‌توانست به آن دست یابد. پیامبر خدا برای زندگی مدینه رابرگزید، ودر همان شهر دفن گردید. همین تعریف و تمجیدها سبب شد تا این شهر کوچک، بهترین وزیباترین نام ها را، که نزدیک به ۱۰۰ نام می‌شود به خود اختصاص دهد؛ از جمله: المؤمنه، المحبوبه، المقدسه، الباره، دارالابرار، أرض الله، طالبه، طیبه، سیده البلدان، دارالسلام، المحرمه، قبه الاسلام، بیت رسول الله ونامهای دیگر. از نقاط دیدنی این شهر تاریخی، مذهبی می‌توان به، مکانهای زیر اشاره کرد؛

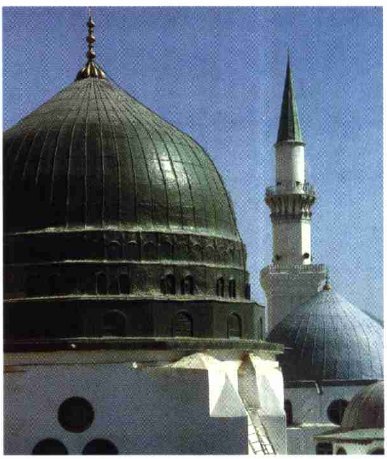
اماکن متبرکه مدینهٔ منوره

مسجدالنبی:

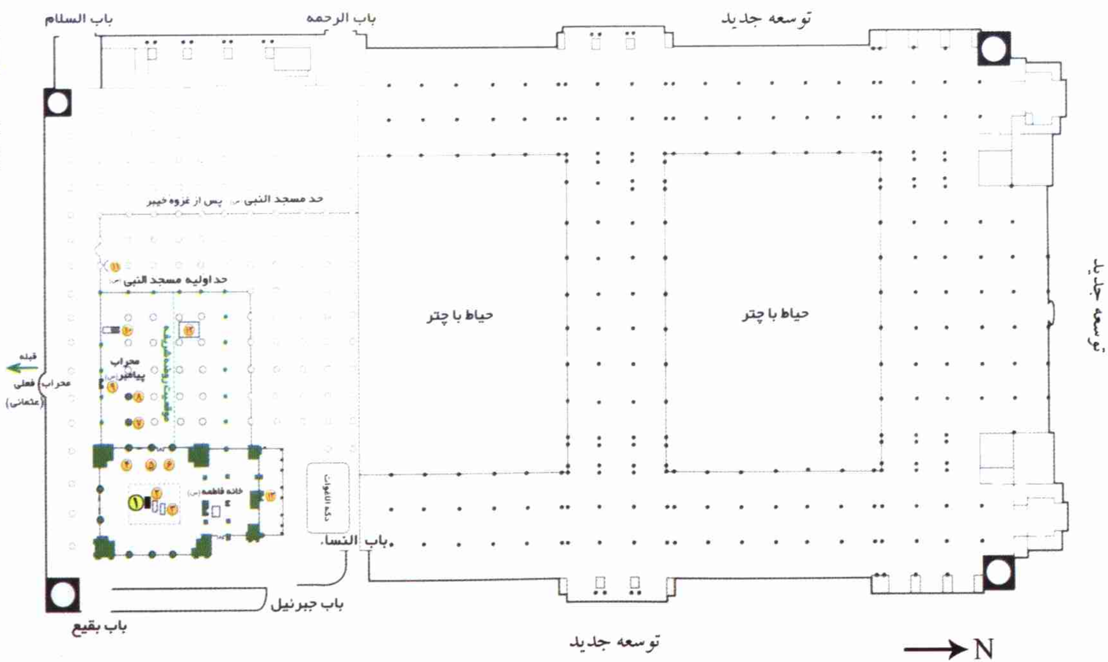
شریفترین و والاترین مسجد، پس از مسجدالحرام، مسجد پیامبر خدا(ص) در مدینه منوره است. پیامبر درباره نمازخواندن دراین مسجد فرمود؛ یک نماز در مسجد من برابر با هزار نماز در دیگر مساجد به جز مسجدالحرام و مکه است. زمانی که رسول خدا(ص) وارد یثرب شد، همه طوایف و افراد سرشناس این شهر مایل بودند تا حضرت به منزل ایشان وارد شود وهر یک از آنان دوست داشتند میزبان وی باشند. اما آن حضرت فرمود؛ در جایی توقف خواهد کرد که شترش زانو بزند. شتر در زمینی که اکنون مسجد است، زانو زد. نزدیکترین خانه به محل زانو زدن شتر خانه ابو ایوب انصاری بود که دو اتاق یکی بر بالای دیگری داشت و حضرت در آن جا اقامت گزید.

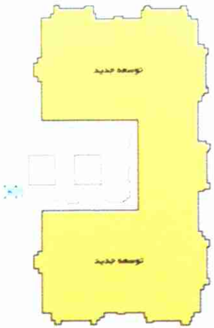
رسول الله ابتدا در طبقه همکف و ابوایوب و همسرش در اتاق بالا بودند، اما پس از مدتی، ابوایوب با اظهار کراهت از این که بالای سر پیامبر باشد از آن حضرت خواست تا جایشان را عوض کنند، اما رسول خدا(ص) ابراز کرد که زندگی در اتاق پایین برای او که میهمان دارد، راحتتر است. محله ای که پیامبر(ص) درآن اقامت گزید، در قیاس با طول و عرض منطقه، میان حره شرقی و غربی واحد، وقبا نقطه میانی به حساب می‌آمد واین یکی از دلایل اصلی انتخاب این نقطه برای مسجد بوده

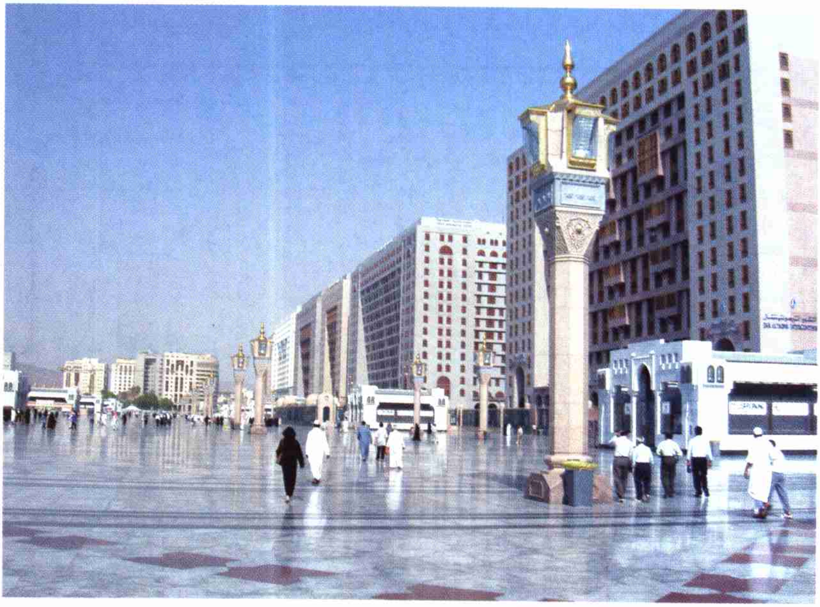

موقعیت حجره شریفه و روضه مطهره در مسجد النبی (ص)

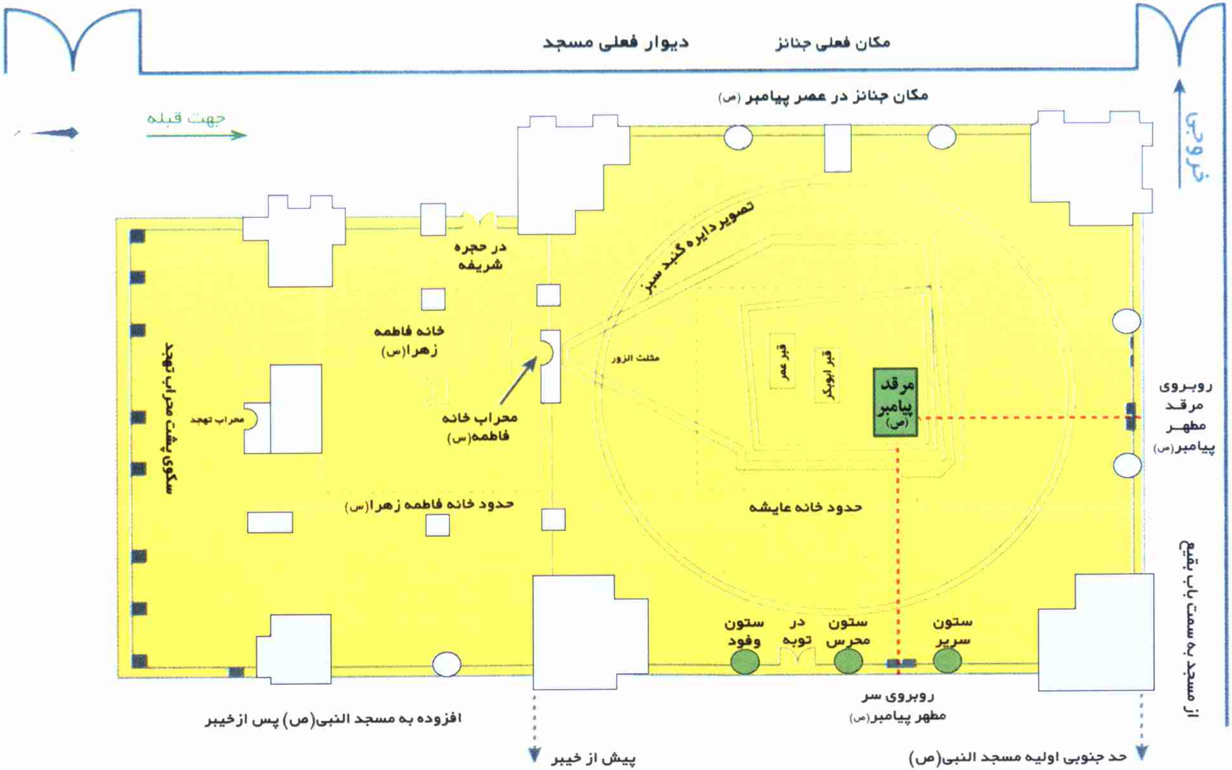
۱ مرقد مطهر پیامبر (ص)
۲ قبر خلیفه اول
۳ قبر خلیفه دوم
۴ ستون سریر
۵ ستون محرس
۶ ستون وفود
۷ ستون توبه (ابولبابه)
۸ ستون قرعه (عایشه)
۹ ستون مخلقه
۱۰ منبر پیامبر (ص)
۱۱ محراب سلیمانی
۱۲ محل اذان بلال
۱۳ محراب تهجد

است. زمینی که در همان نزدیکی جهت مسجد در نظر گرفته شد، بخشی از آن، دارای درختهای غرقد ونخل بود، بخشی هم قبرستان بود که هنوز آثار قبور درآن وجود دارد وقسمتی هم، از آن دو کودک یتیم به نامهای سهل وسهیل بود که حضرت از ولی آنها خرید. پس ازآن درختها راکند، قبور راصاف کرد وزمین رابرای بنای مسجد آماده ساخت. چندی پس از ورود رسول خدا(ص)، سنگ بنای مسجد نهاده شد وهمه اصحاب از زن ومرد با اشتیاق، شروع به ساختن مسجد کردند. خود رسول خدا(ص) نیز با تمام توان در ساختن مسجد شرکت کرد. مسجدی که حضرت بنا کردند ،از چند جهت، با آنچه امروز در جای آن ساخته شده است، تفاوت دارد، زیرامسجد در زمینی محدودتر وبا بنایی ساده تربود واز نظر معنوی ،خلوصی بیشترداشت .این مسجد در گذر زمان بارها توسعه یافته تا این که به شکل کنونی درآمده است.

ساختن مسجد سبب شد تا جمعیت زیادی از مهاجران و حتی ساکنان محلهای دیگر، در اطراف مسجد خانه‌هایی بنا کنند. به دنبال این امر بود که بافت شهری در اطراف مسجد شکل گرفت. مسجد رسول خدا" ص " در نخستین بنای خود ،مساحتی

موقعیت مرقد مطهر رسول خدا (ص) و خانه حضرت فاطمه (س)

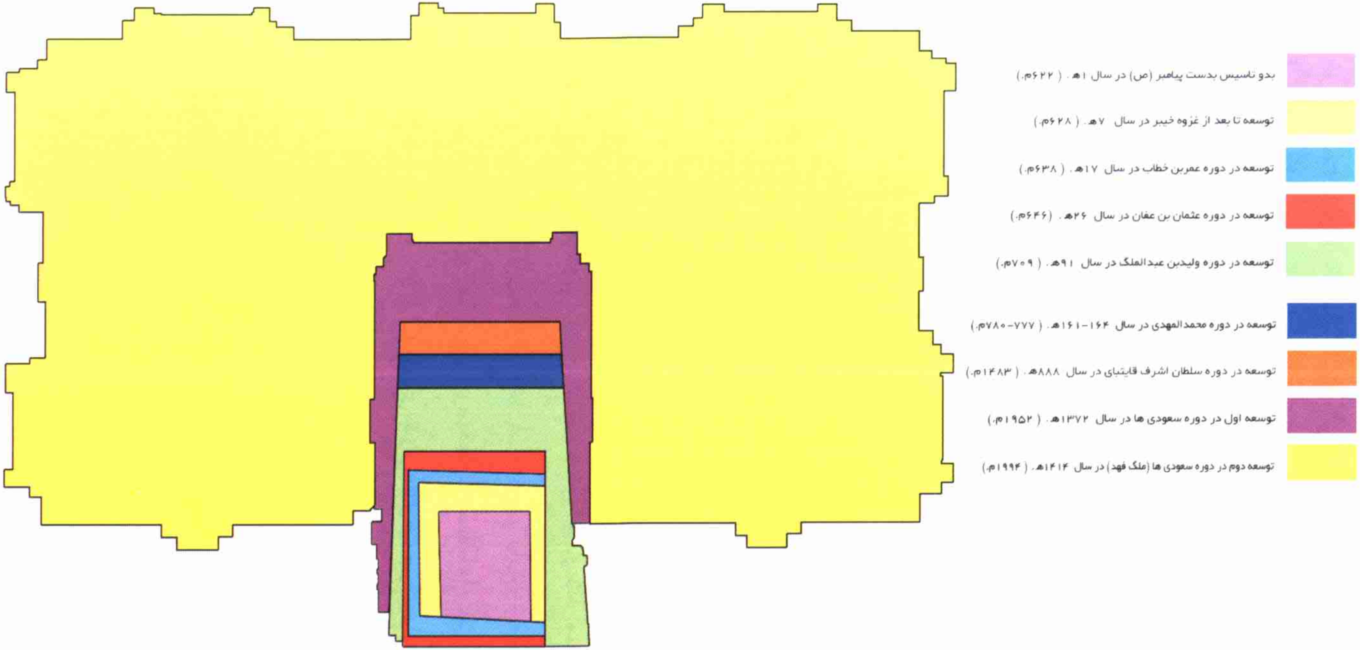
حدود ۲۰۷۱ متر مربع داشت با دیوارهای خشتی و گلی و پایه‌هایی از تنه درختان خرما. سقف مسجد راهم با شاخه‌های درخت خرما پوشانده بودند، به طوری که در هنگام باران، آب بر سر و صورت نمازگزاران می‌ریخت و زمین در زیر پیشانی رسول خدا " ص " و اصحاب گلی، بود. قبله مسجد به سمت شمال و در جهت بیت المقدس بود. مسجد با همین بنا برای هفت سال محل برگزاری نماز جماعت، نماز جمعه و خطبه‌های رسول خدا " ص " بود. در سال هفتم هجرت با گسترش اسلام و افزایش شمار مسلمانان، ضرورت توسعه مساحت مسجد مطرح شد. رسول خدا " ص " بر طول و عرض مسجد افزود تا آن که مساحت مسجد به ۲۴۷۵ متر مربع رسید. دراین توسعه شکل مسجد به صورت یک مربع درآمد.

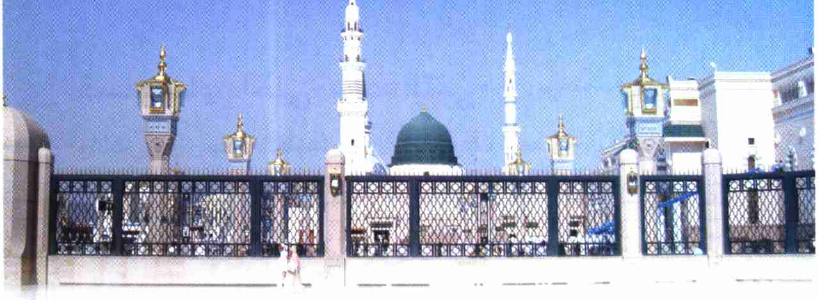
قبله مسجد نیز از سال دوم هجری از شمال به سمت جنوب تغییر کرد و از آن پس نه به سوی بیت المقدس که قبله یهود بود، بلکه به سوی مکه نماز خوانده می‌شد.

از بناهایی که همزمان با ساختن مسجد، احداث شد، دو حجره " یا به تعبیر امروزی، خانه " در دیواره شرقی مسجد بود. این دو حجره برای سکونت رسول خدا " ص " و همسرانش، سوده و عایشه ساخته شد. بعدها برتعداد این حجره‌ها افزوده شد. اصحاب دیگر نیز هرکدام که توانایی داشتند، حجره ای در کنار مسجد ساختند. آنها درهایی به مسجد داشتند و در وقت نماز از همان در وارد می‌شدند. اما در سال سوم دستور داده شد تا این درها بسته شود، مگر در خانه امام علی (ع).

مسجدالنبی درسال هفدهم هجری، ۶۴۹ میلادی، در عهد ولید بن عبدالملک، در زمان مهدی عباسی و عثمانیان توسعه وترمیم شده است.

مراحل توسعه مسجد النّبی (ص)

مسجد النبی در دوره سعودی

تا سال ۱۹۵۱ که تلاش جدیدی برای بازسازی مسجد صورت گرفت، اقدامی برای تعمیرات اساسی در مسجد به عمل نیامده بود. دراین سال، عبدالعزیز سعودی کار را آغاز کرد و زیر نظر چند مهندس، طرحهایی را برای توسعه مسجد آماده ساخت. در سال ۱۹۵۴ کار آغاز شد. مجموع مساحت مسجد پس از این بازسازی، به ۱۶۳۲۷ متر مربع رسید. این افزایش در قسمتهای شمالی، غربی وشرقی صورت گرفت. علاوه بر ۶۰۲۵ متری که ضمیمه مسجد شد. حدود ۱۶۹۳۱ متر نیز به عنوان میدانها وخیابانهای اطراف مسجد، ازخانه‌های اطراف تخریب گردید. دراین بنای باشکوه وظریف که به صورت سه شبستان شمالی، شرقی و غربی احداث گردید، ۲۲۲ ستون زیبا با سرستون‌های فلزی توأم با سنگهای حجاری شده و منقش، جلوه خاصی دارد.

برای استواری چنین بنایی ۷۴ ستون مربع شکل در امتداد دیوارهای شرقی و غربی هریک به طول ۱۲۸ متر و دیوار شمالی به طول ۹۱ متر، احداث گردیده که به وسیله ۴۴ پنجره بزرگ و مزین به سنگهای تراشیده شده وسرستونهای هلالی، شبستانهای مذکور را شکوه خاصی می بخشید. مرحله دیگر توسعه مسجد، به دست سعودیها درسال ۱۹۸۶ آغاز شد. این توسعه در قسمتهای شمالی، غربی و شرقی انجام گرفت وفضایی به وسعت ۸۲۰۰۰ مترمربع را دربر داشت. این مساحت بیشترین مساحتی است که تاکنون به مسجد اضافه شده است. علاوه براین، فضای گسترده ای نیز در اطراف مسجد ساخته شده است تا در هنگام نماز، نمازگزاران بتوانند در بیرون مسجد نیز اقامه نماز کنند. مجموع مساحت و اطراف آن در حدود ۴۰۰۵۰۰ متر مربع، یعنی برابر کل مساحت مدینه عصر رسول خدا ص است.

قسمت های داخلی مسجد النبی

یادگارهای رسول خدا(ص) در گوشه وکنار مسجد، در ایجاد آثار خاص مذهبی مؤثر بود، آثاری که هریک نشانه ای است از معنویت اصیل این مسجد. قسمت هایی نیز بعدها ضمیمه شد که در این جا به توضیح مختصری درباره هر قسمت می پردازیم؛

روضه شریف:

قسمتی از مسجد النبی که در ناحیه جنوب شرقی (روبه سوی قبله) مسجد قرار دارد، و حد فاصل میان منبر وقبر پیامبر است، به نام (روضه مطهره) و(روضه شریفه) شناخته می‌شود. این مکان فضیلت زیادی دارد، چراکه در حدیث رسول خدا(ص) به عنوان روضه و بوستانی بهشتی معرفی شده است. برخی، دیوار شرقی مسجد راکه کنار قبر پیامبر (ص) است، حد شرقی روضه دانسته اند، اما در حد غربی، تنها نقطه منبر راحد آن می‌دانند وبه این ترتیب، حدود روضه رابه مثلثی، محدود می‌سازند که یک زاویه آن منبر و دو زاویه دیگرش دیواره شرقی مسجد است. این درحالی است که برخی ، تمامی مسجد زمان پیامبر (ص) را روضه می‌دانند در محدوده روضه مطهر، سه مکان مقدس وجود دارد؛ مرقد مطهر رسول خدا(ص)، منبر و محراب که به ترتیب درباره آنها سخن خواهیم گفت.

حجره و مرقد مطهر رسول خدا(ص) :

یکی از بهترین نقاط مسجد، مدفن رسول خدا(ص) است، پیامبری که محبوب خدا و خلق بوده و میراث گرانبهای اسلام، حاصل تلاش بیست و سه ساله اوست. به هنگام تأسیس مسجد، در کناره شرقی آن، حجره‌هایی برای زندگی پیامبر(ص) و همسرانش ساخته شد که تا حدود نود سال پس از رحلت آن حضرت نیز برپا بود. ابتدا حجره ای برای سوده، پس از آن برای عایشه و در امتداد آن، حجره ای برای حضرت فاطمه (س) بنا گردید. مورخان نوشته اند که رسول خدا(ص) در همان حجره ای که وفات یافت، مدفون شد. ابوبکر و عمر راهم درکنار آن حضرت دفن کردندو به تدریج میان بخش متعلق به عایشه و این قسمت پرده (وسپس در روزگار عمر دیوار کوتاهی) کشیده شد. این وضعیت تا زمان توسعه مسجد در عهد ولید، به همـــان شکل باقی بـــود. درآن زمان که قسمت شرقی مسجـــد توسعـــه یافت، مرقد مطهـــر در حالی که گرد آن یک پنج ضلعی کشیده شد، داخل در مسجد گردید. گفته اند انتخاب پنج ضلعی از آن روی بود که شبیه کعبه به صورت مربع نباشد. به علاوه کسانی که در پشت آن به سوی قبله نماز می‌خواندند ، چون سمت مثلثی آن برابر شان بود، در واقع، عملا روبه قبر بودن، برای آنان صدق نمی‌کرد. گفتنی است نخستین باریکی از امرای اسماعیلی مصر با نام ابن ابی الهیجاء، پرده ای راکه سوره یس روی آن کتابت شده بود، روی مرقد مطهر پیامبر(ص) کشید واز آن زمان به بعد، پرده‌ای که روی آن آیات قرآن نوشته شده بود، روی مرقدمطهرکشیده می شود.

منبـــر:

یکی از مکانهای مقدس در مسجدالنبّی، جایگاه منبر رسول خدا (ص) است. در روایـات نقل شده است که پیـامبر در آغاز با تکیه بر درخت خرما، به ایـراد خطبه می پرداخت. یکی از اصحاب، پیشنهاد ساختن منبری را داد تا رسول خدا (ص) بر روی آن بنشیند تا هم مردم او را ببینند و هم آن حضرت از ایستادن خسته نشود. این منبر بر اثر گذشت زمان از میان رفت و قسمتی از آن در قرن ششم، باقی ماند. که به عنوان تبرک استفاده می شد. گفته اند که سوخته آن منبر در محلی که اکنون منبر فعلی

قرار دارد، دفن شده است. منبری که در حال حاضر وجود دارد منبری است که سلطان مراد عثمانی در سال ۹۹۸ ه.ق دستور ساخت و نصبش را داد و دارای دوازده پله است. این منبر که اکنون در مسجدالنبّی قرار دارد، اثری ارزشمند و هنری است.

محراب:

محراب در محلی ساخته شد که رسول خدا(ص) درآنجا نماز می‌گزارد و پیشانی خویش را به عنوان سجده در برابر حق تعالی برخاک آن می‌نهاد. محراب به معنای صدر وبالای مجلس است.

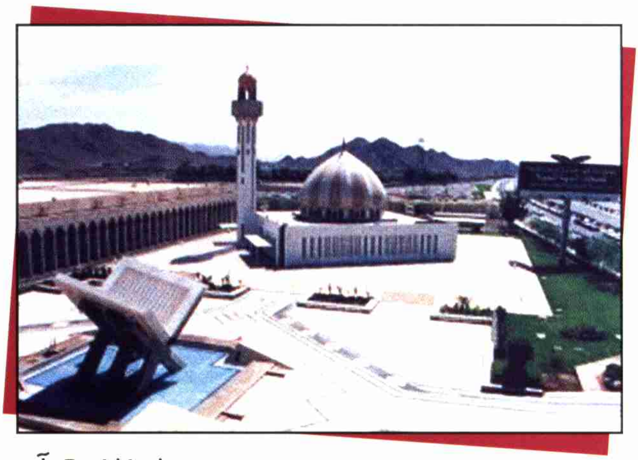
محل نماز رسول خدا(ص) کاملا مشخص است و در این که محل آن، همین محراب فعلی است، تردیدی وجود ندارد. البته در زمان پیامبر(ص) چیزی به نام محراب وجود نداشت. اما زمانی که ولید دستور توسعه مسجد راداد و عمربن عبدالعزیز آن را اجرا می‌کرد، در جایگاه نماز رسول خدا(ص) محرابی ساخته شد. این محراب در طول زمان دگرگونی‌هایی یافته وبنای فعلی آن از دوره سلطان اشرف قایتبای که از سلاطین مملوکی مصر بوده، باقی مانده است.

در دوره عثمانی، تزییناتی با آیات قرآن در آن صورت گرفت. افزون بر محراب اصلی، دو محراب دیگر در سمت قبله مسجد وجود دارد، یکی محراب عثمانی " منسوب به سلاطین عثمانی " که در دیوار جنوبی مسجد است و در حال حاضر امام جماعت در آن جا می ایستد، دوم محراب سلیمانی " متعلق به سلطان عثمانی یا محراب حنفی که در سمت مغرب محراب رسول خدا(ص) قرار دارد. این محراب پس از سال ۱۴۵۶ میلادی ساخته شد.

مقام جبرئیل :

این محل بدان جهت به عنوان مقام جبرئیل شناخته شده که فرشته مقرب بر رسول خدا (ص) فرود می آمده و به خدمت آن حضرت می رسیده است. نام دیگر این محل، «اسطوانه مربعة القبر» است که اکنون در داخل حجره شریفه قرار دارد. این محل در منتهی الیه جنوب شرقی، محل تلاقی دو دیوار جنوبی و شرقی، است. اگر چه قرنهاست که دسترسی به این محل امکان پذیر نیست، هنگامی که دسترسی به آن شدنی بود، به عنوان یکی از نقاط بسیار متبرک محل عبادت بوده است. براساس برخی روایات، قبر حضرت فاطمه (س) در این قسمت قرار دارد.

چاپخانه قرآن

درهای مسجد

زمانی که مسجدالنبّی بنا گردید، برای ورود و خروج چند در تعبیه شد. تا سال سوم هجرت برخی اصحاب والا مقام، در حاشیه مسجد، خانه می ساختند. این خانه ها دری به بیرون و دری نیز به درون مسجد داشت. در سال سوم هجرت، قبل از غزوه احد، فرمانی از سوی رسول خدا (ص) صادر شد که همه درها بسته شود مگر در خانه علی (ع)؛ «سدّوا الابواب الا ّباب علی». این مطلب در منابع معتبر اهل سنت نیز آمده است. رفت و آمد به مسجد از طریق درهایی بود که هر یک تحت عنوانی نامگذاری می شد. تعداد این درها به مرور زمان کم و زیاد شده است، با این حال برخی از درهای موجود، در برابر همان درهای نخستین است.

درهای نخستین مسجد

۱- باب الرحمه

این در، در دیوار غربی مسجد قرار دارد. نامگذاری این در به «در رحمت» برگرفته از حدیثی از رسول خدا (ص) است که به درخواست شخصی از این در وارد شده بود، از خداوند طلب نزول باران کرد و پس از هفت روز، طبق درخواست همان شخص که از همین در آمده بود، به دلیل بارش کافی تقاضای قطع باران شد. این در را «باب عاتکه» نیز می نامیدند.

۲- باب جبرئیل

این در، مدخل ورودی رسول خدا (ص)، و در دیوار شرقی مسجد قرار دارد. زمانی به «باب النبّی» نیز شهرت داشته است. روایتی دلالت بر آن دارد که رسول خدا (ص) در مدخل این در با جبرئیل ملاقات کرد و سخن گفت و از این رو به «باب جبرئیل» نامگذاری شد.

۳- باب السلام

این در نیز در دیوار غربی مسجد قرار دارد که از زمان بنای نخستین مسجد وجود داشته است.

۴- باب النساء

یکی از درهای مهم مسجد که در زمان توسعه آن در عهد خلیفه دوم ایجاد شد، «باب النساء» بود که هنوز هم به همین نام شهرت دارد. این در، اختصاص به رفت و آمد زنها به مسجد داشته است. با وجود این، در توسعه های بعدی، دهها درد جدید به مسجد افزوده، و درهایی جدید رو به روی درهای قدیم ساخته شد.

مناره های مسجد

چهار مناره اصلی مسجد عبارت است از؛ مناره های «سلیمانیه» و «مجیدیه» که در دو سوی ضلع شمالی، و مناره های «قایتبای» و «باب السلام» که در دو سوی ضلع جنوبی (قبله) قرار گرفته است. در حال حاضر، مناره های دیگری نیز بر آنچه بوده، افزوده شده است.

ستونهای مسجد:

سقف مسجد بر ستونهایی قرار داشت که علاوه بر نگهداری از سقف، مورد استفاده رسول خدا(ص) و اصحاب نیز بود. از هرستون خاطره ویژه ای باقی مانده که سبب شده است تا جنبه تبرک و تقدس به خود گیرد و با گرفتن نامهای خاص، در تاریخ جاودان بماند. ستونهای قدیمی که جایشان تغییر نکرده، طبعا با توسعه مسجد، ستون‌های جدیدی نیزبر آن اضافه می‌شد، به طوری که اکنون نزدیک به ۲۱۰۴ ستون در مسجد وجود دارد. ستون‌هایی که در محل قدیمی مسجد، در قسمت جنوبی آن قرار داشته، اکنون با رنگ سفید از بقیه ستونها متمایز می‌شود. که درباره برخی از آنها توضیحاتی می‌آوریم.

۱- **ستون حرس:** یکی از ستونهای متبرک مسجد، ستون حرس یا محرس است. نامگذاری آن به حرس، ازآن روست که امام علی(ع) در کنار این ستون از پیامبر (ص) نگهبانی می‌کردند. همچنین نوشته اند که این ستون، محل اقامه نماز به امامت امام علی (ع) بوده است.

۲- **ستون توبه:** ستون توبه، یادآور خاطره ای است درباره یکی از اصحاب رسول خدا (ص) به نام شهیربن عبدالمنذر انصاری مشهور به ابولبابه. که به خاطر

خطایی که مرتکب شده بود خود را به این ستون بست تا خداوند توبه او را بپذیرد تا اینکه به او خبر رسید که خداوند توبه تورا پذیرفته و به همین خاطر این ستون به "ستون توبه" معروف گشت.

۳- **ستون وفود**: یکی از کارهای جاری رسول خدا(ص)، ملاقات با سران قبایل برای آشنا ساختن آنان با اسلام ویا مذاکرات سیاسی بود. آن حضرت محلی رادر مسجد به این امر اختصاص داده بود وهمیشه در همان مکان گروهها و افرادی رابه حضور می‌پذیرفت. محل این ملاقاتها درکنار ستونهای مسجد بود که بعدها به نام "اسطوانه الوفود" معروف شد واکنون نیز همین نام را دارد "وفد" به معنای هیأت نمایندگی و "وفود" جمع آن است.

۴- **ستون سریر**: یکی دیگر از ستونهای مسجد، محلی بود که رسول خدا(ص) ایام اعتکاف رادرآن جا به سر می‌برد. اصحاب در آن جا برگهایی از درخت خرما پهن می‌کردند تا رسول خدا(ص) روی آن استراحت کند. این محل که درکنار این ستون قرار داشته، به عنوان جایی که تختخواب رسول خدا(ص) بوده، شناخته شده است. سریر به معنای تخت است.

۵ - **ستون قرعه، عایشه، مهاجرین**: برای این ستون، سه نام گفته اند. نام قرعه از آن روست که عایشه نقل کرد که پیامبر(ص) فرمود، درکنار این ستون، زمینی است که اگر مردم اهمیت آن را می‌شناختند برای نمازخواندن درآن جا میان خود قرعه می‌انداختند. همچنین نام گذاری آن به عایشه از آن روست که وی این حدیث را روایت کرد و فضیلت آن را گوشزد نمود. پس از آن به دلیل اجتماع مهاجران در کنار آن، آن راستون مهاجران (اسطوانه المهاجرین) نامیدند.

۶- **ستون حنانه**: پیشتر گفتیم که رسول خدا(ص) درآغاز و زمانی که هنوز منبر ساخته نشده بود، برتنه درخت خرمایی تکیه می‌کرد و خطبه می خواند. نوشته اند، زمانی که برای آن حضرت منبر ساخته شد وبرای ایراد سخن روی منبر قرار گرفت، از این درخت ناله ای شبیه ناله شتر ماده ای که از بچه خود جدا شود، برخاست که به همین دلیل به ستونی که در محل آن بنا شد، حنانه می‌گویند. حنانه

به معنای مهربان و دلسوز است.

۷- **مقام جبرئیل**: این محل بدان جهت به عنوان مقام جبرئیل شناخته شده که فرشته مقرب از آن جا بررسول خدا(ص) وارد می‌شد و خدمت آن حضرت می‌رسید.

۸ - **محل تهجد**: دراین محل پیامبرعبادت می کردند ونماز شب می خواندند.

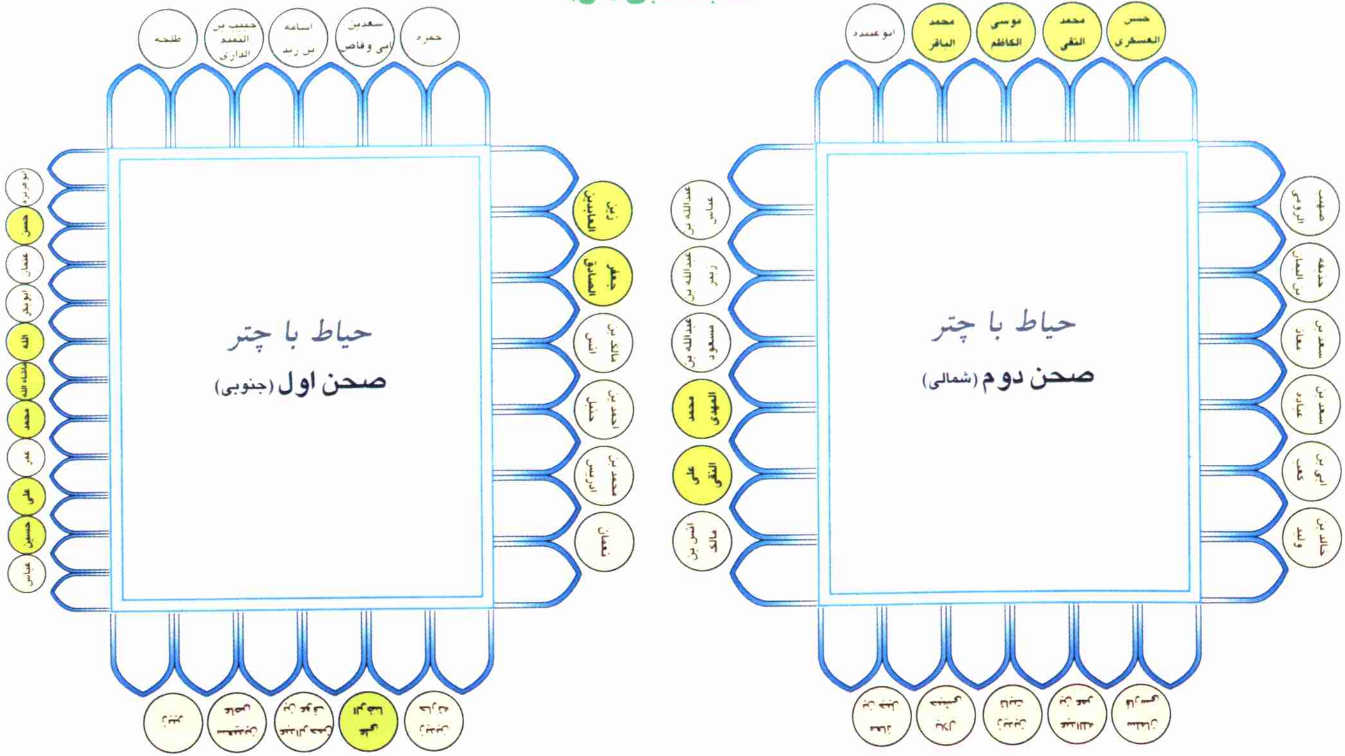
۹- **ستون مخلقه**: خلوق به معنای عطر است و مخلقه به معنای معطر. پس استوانه مخلقه، ستونی است که برآن عود می‌نهادند وآن فضای مسجد را معطرمی‌کرد.

صفه: این محل متعلق به مهاجرانی بود که همراه پیامبر به مدینه هجرت کردند و مکان کافی برای همه آنها نبود وعده ای در منتهی الیه شرقی مسجد وبه عبارتی در انتهای مسجد، کناره دیواره شمالی آن در زمینی مسقف به مساحت ۹۶ متر و ساکن شده بودند. برخی از چهره‌های معروف از صفه نشینان عبارتند از؛ ابوذر غفاری، سلمان فارسی، عبدالله بن مسعود، مقدادبن اسود، حذیفه بن یمان، صهیب رومی وبلال حبشی.

مسجد قبا: جنوب مدینه از نقاط پر آب و حاصلخیز مدینه به شمار می آید. با این حال این منطقه نیز حره کوچکی دارد و گاه زمینهای سنگلاخ در آن دیده می شود. نخلستانهای زیادی هم در آن قرارد دارد. این منطقه به طور عمده شامل عصبه در جنوب غربی، قبا در جنوب، قربان و عوالی در جنوب شرقی است. منطقه

اسامی نوشته شده در اطراف دو صحن مسجدالنبی (ص)

قبا در فاصله شش کیلومتری جنوب مسجد النبی (ص) واقع است و از نقاط خوش آب و هوا و از مناطق زراعی مدینه به شمار می‌آید. به همین دلیل نخلستانهای زیادی در قبا وجود داشته و دارد. این منطقه در جنوب شهر مدینه قرار دارد. پیش از آمدن رسول خدا (ص) شماری از مهاجران که از مکه به مدینه آمدند، به طور موقت در قبا سکونت گزیدند. پس از آن که رسول خدا (ص) به قبا آمدند، چند روزی در آنجا توقف کردند و آنگاه که خانواده آن حضرت همراه علی بن ابی طالب (ع) به ایشان پیوستند، راهی محل اصلی یثرب، یعنی جایی که امروزه مسجد النبی (ص) قرار دارد، شدند. در چهار روزی که پیامبر (ص) در قبا بودند، مسجدی در این ناحیه بنا فرمودند که طی آن، تنها دیواری از سنگهای حره برگرد آن کشیده شد.. بنا به نقل روایات بسیار، مسجد قبا مصداق آیه «المسجد اسّس علی التقوی من اولّ یوم احقّ ان تقوم فیه» می باشد. این آیه اشاره به این نکته دارد که این مسجد از روز نخست بر پایه تقوا ساخته شده و لذا سزاوار است تا رسول خدا (ص) نه در مسجد ضرار، که در این مسجد نماز بگذارد. به دلیل نزول همین آیه در شأن مسجد قبا، در آن زمان مسجد قبا را به نام «مسجد التقوی» می شناختند. مفهوم این آیه، مخالفت با بنای مسجد ضرار است که آن هم در قبا بود و اساس آن بر پایه نفاق قرار داشت. مسلمانان به مسجد قبا توجه همیشگی داشته، و بارها در آن، تعمیرات اساسی کرده اند. در سال ۱۳۸۸ قمری، مَلِک فیصل رواقهای آن را در جهت شرقی مسجد توسعه داد. مسجد قبا یکی از مهمترین و زیباترین مساجدی است که در محدوده فعلی مدینه قرار دارد، چرا که با توسعه شهر، قبا نیز در محدوده مدینه قرار گرفته است. بنای جدید آن مربوط به سال ۱۴۰۶ هجری قمری می باشد. کتیبه ای سنگی که مربوط به این بازسازی است در بیرون مسجد نصب شده است.

البته تا زمان توسعه ولید بن عبدالملک مسجد سقف نداشت و اگر هم داشت، از همان شاخه‌های خرما بود. به هرروی، مسجد قبا نخستین مسجدی است که رسول الله (ص) آن را بنا کرد. آن حضرت درباره نمازخواندن در مسجد قبا فرمود؛ کسی که در خانه اش وضو بگیرد، آن گاه به مسجد قبا درآید و دو رکعت نماز بگزارد،

ثواب یک عمره را برده است. رسول خدا (ص) بعدها نیزکه در مرکز مدینه ساکن شد، هر هفته، گاه روزهای شنبه وگاه دوشنبه به قبا می‌آمد ودراین مسجد نماز می‌گزارد.

مسجد جمعه: یکی از مساجد متبرک وتاریخی مدینه، مسجد جمعه است وبه مناسبت این که در محله بنو سالم قرار داشته، به نام مسجد بنو سالم نیز شناخته می‌شود. نامگذاری به مسجد الجمعه به این مناسبت است که حضرت رسول (ص) پس از اقامت چند روزه در قبا، زمانی که عازم بخش اصلی یثرب شدند، در این جا نماز جمعه را اقامه کردند. این، نخستین نماز جمعه ای بود که به امامت رسول خدا(ص) برگزار شد.

از دیگر مساجد معروف و قدیمی مدینه می‌توان به مسجد العمره، مسجد و مشربه ام ابراهیم، مسجد فضیخ، مسجد شجره که میقات حاجیان از مدینه است، مسجد الاجابه، مسجد غمامه، مسجد امام علی بن ابی طالب (ع)، مساجد فتح یا

مسجد علی ابن ابیطالب (ع)

مسجد شجره

مسجد ذوقبلتین

مساجد خندق، مسجد سلمان فارسی، مسجد ابوبکر، مسجد فاطمه الزهراء (س)، مسجد عمر، مسجد قبلتین، مسجد باب یا مسجد الرایه اشاره کرد.

مسجد الاجابه در شرق مدینه

یکی از طوایف قبیله اوس، بنو معاویه بن مالک بودند. آنها در میان خانه های خود مسجدی بنا کردند که اکنون به نام «مسجدالاجابه» شناخته می شود. مورخان درباره نامگذاری آن به «الاجابه» نوشته اند که روزی رسول خدا (ص) به مسجد این طایفه درآمد و دو رکعت نماز خواند و پس از نماز سه چیز از خداوند طلب کرد؛ یکی آن که امت اسلام را به قحطی هلاک نکند، دوم آن که خداوند دشمنانشان را بر آنها مسلط نسازد و سوم آن که مسلمانان با یکدیگر نستیزند.

خداوند دو خواسته اول را اجابت کرد و از این رو، آن محل را «مسجدالاجابه» نامیدند.

مساجد سبعه در غرب مدینه

در شمال غربی مدینه، کوهی وجود دارد به نام کوه سلع. در سمت غربی کوه و در دامنه آن تعدادی مسجد وجود دارد که آنها را به نام مساجد فتح می خوانند که در حال حاضر تعدادی از آنها تخریب و تعدادی نیمه مخربه باقی مانده اند. و در همان محل مسجدی بزرگ و نو ساخته شده است. این مساجد یادبود جنگ خندق بودند. در همان سمت، مسجدی با نام «مسجد قبلتین» وجود دارد. این مسجد همراه شش مسجد دیگر، هفت مسجد می شود که به نام «مساجد سبعه» یعنی «مساجد هفتگانه» شهرت یافته است.

این هفت مسجد عبارت است از: مسجد قبلتین، فتح، فاطمة الزهراء (س)، امام علی بن ابیطالب (ع)، سلمان، ابوبکر و عمر.

قبرستان بقیع و تاریخچه آن

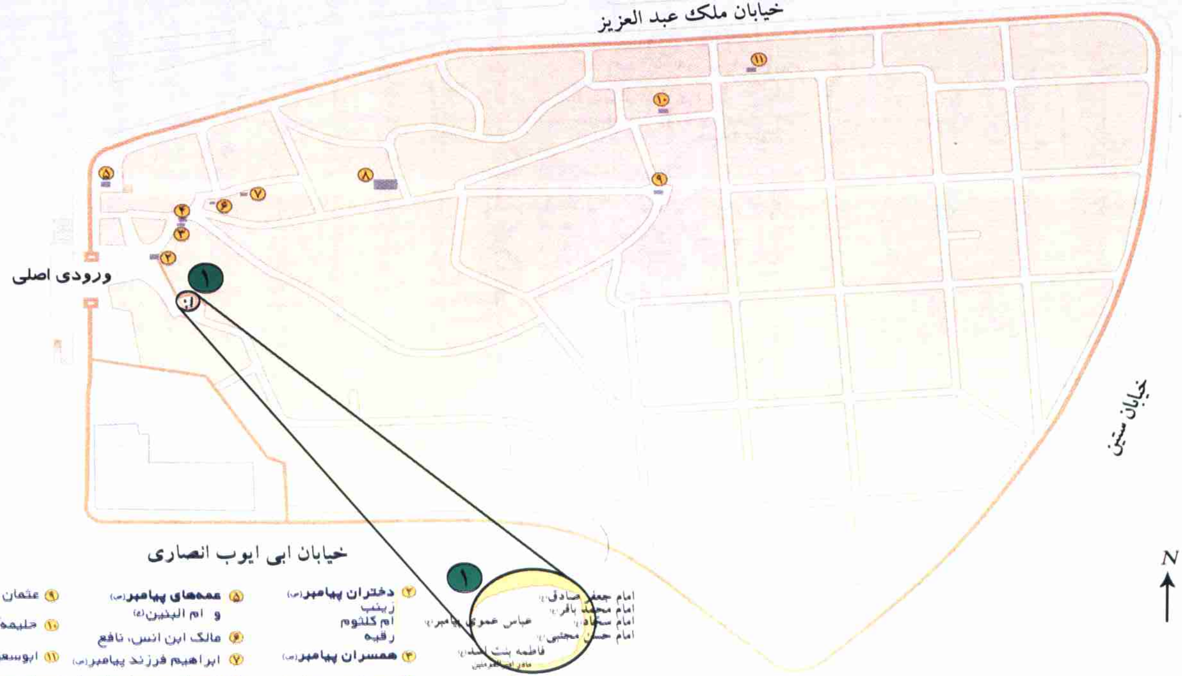
یکی از پرخاطره ترین مکانهای مدینه، قبرستان بقیع است. جایی که آن را پیش از آمدن پیامبر(ص)" بقیع الغرقد" می‌نامیدند". غرقد" نوعی درخت است که در گذشته داخل این قبرستان ویا در کنار آن وجود داشته و به تدریج با گسترش قبرستان، آن درختها " که برخی توت بوده - از میان رفته است.بقیع به عنوان زمینی در حاشیه بخش مرکزی یثرب پیش از اسلام، گورستان مردم این شهر بود وپس از اسلام نیز به عنوان مهمترین گورستان مدینه شناخته می شد. این گورستان با وسعت نسبتا زیاد خود" به مانند نوعی قبرستانهای کهن که در محیطی باز وپراکنده قرار داشته درطول قرون مختلف اسلامی، مدفن صحابه، تابعین ومهمتر ازهمه، چهار تن از امامان شیعه بوده واز این رو، محل زیارت تمامی زائران مدینه منوره است.

بقیع درآغاز دولت اسلامی مدینه، مانند پیش از اسلام به عنوان قبرستان، مورد استفاده قرار گرفت. یکی از نخستین مهاجران که در بقیع دفن شد، عثمان بن مظعون بود. وی در مکه به پیامبر(ص) گروید، سپس به حبشه هجرت کرد وپس از مهاجرت به مدینه در جنگ بدر حضور یافت ودر آن سامان درگذشت.

به نقل از ابن حجر، وقتی عثمان بن مظعون درگذشت، رسول خدا(ص) درحالی

قبرستان بقیع و موقعیت برخی قبور در آن

① امام حسن مجتبی، امام سجاد، امام محمد باقر، امام جعفر صادق، عباس عموی پیامبر، فاطمه بنت اسد

② **دختران پیامبر**(ص) زینب، ام کلثوم، رقیه

③ **همسران پیامبر**(ص)

④ عبدالله بن جعفر طیار، عقیل بن ابی‌طالب

⑤ **عمه‌های پیامبر**(ص) و ام البنین(ع)

⑥ مالک ابن انس، نافع

⑦ ابراهیم فرزند پیامبر(ص)

⑧ شهدای حره و تعدادی از شهدای احد و اسماعیل پسر امام صادق(ع)

⑨ عثمان بن عفان

⑩ حلیمهٔ سعدیه

⑪ ابوسعید خدری

که اشک از چشمانش سرازیر بود، اورا بوسید. زمانی هم که ابراهیم فرزند پیامبر(ص) درگذشت، حضرت فرمود؛ اوبه سلف صالح ما عثمان بن مظعون پیوست. رسول خدا (ص) به بقیع عنایتی ویژه داشت، برخی ایام به آن جا می‌رفت وبرای اهل بقیع آمرزش می طلبید. پس از رحلت پیامبر(ص) تا به امروز، این قبرستان، همچنان آباد وبرقرار بوده و بسیاری از صحابه و تابعین وعلما را در طول تاریخ درآغوش خود جای داده است. مالک بن انس گوید؛ حدود ده هزار نفر از صحابه در بقیع دفن شده اند.

از کیفیت برخی از قبور چنین برمی آید که مکانهای خاصی از بقیع، اختصاص به افراد خاصی داشته ویابه هر حال، وضعیت چنان بوده که امکان دفن افراد وابسته به یک خانواده وجود داشته وآنان می‌توانسته اند درکنار هم دفن شوند. برای مثال، کنارهم قرار داشتن قبور چهار امام (امام حسن(ع)، امام محمد باقر(ع)، امام جعفر صادق(ع) وامام سجاد (ع)) با این که در فواصل مختلف زمانی رحلت کرده اند، شاهدی بر این امر است. همچنین دفن شدن چندین تن از همسران پیامبر یا دختران آن حضرت و در کنار یکدیگر. همین مسأله را تأیید می‌کند.

قبر منسوب به حضرت فاطمه (س)

درباره محل دقیق قبر آن حضرت و این که آیا در خانه خود مدفون شده اند یا در بقیع، نمی توان با قاطعیت اظهارنظر کرد. شواهدی وجود دارد که نشان می دهد آن حضرت در بقیع مدفون گردیده است، همان گونه که شواهدی حکایت از آن دارد که در خانه خود، که اکنون در حجره شریفه قرار دارد، دفن شده است. در احادیث امامان شیعه، بیشتر، محل دفن، خانه خود حضرت معرفی شده است، به همین دلیل علمای برجسته شیعه نظیر شیخ صدوق، شیخ مفید، شیخ طوسی، ابن طاووس و علامه مجلسی مدفن حضرت را خانه ایشان، که بعدها در مسجد قرار گرفت، می دانند. محلی که به عنوان قبر آن حضرت در بقیع مشخص شده، پایینتر از قبور ائمه چهارگانه، در قسمت راست (شمال غرب) آنها قرار گرفته است و احتمال دارد که محل قبر فاطمه بنت اسد باشد.

منطقه و کوه احد

کوه احد که از شرق به غرب کشیده شده والبته مستقیم نیست، در فاصله پنج و نیم کیلومتری مسجد نبوی واقع است. در شمال این کوه، جاده ای بزرگ ساخته اند که به" طریق غیر المسلمین" معروف شده ومیان آن جاده وکوه احد، تپه های کوچکی، مانند جبل ثور قرار دارد که در روایتی از پیامبر(ص) آن جا حد شمالی حرم مدینه معین شده است. در سمت جنوب کوه احد، جاده دور شهر مدینه قرار دارد، به طوری که میان این جاده وکوه، مقبره حمزه، عموی پیامبر اکرم، کوه رمات، مسجد سیدالشهدا، چشمه شهدا و وادی قنات و میدانی وسیع است ودر حال حاضر توقفگاه اتومبیلها و محل دفاع مدنی است. در همین محدوده، خانه‌های زیادی نیز ساخته اند.

در جنوب غربی کوه احد، باغهای نخل و زمین‌های زراعی فراوانی وجود دارد که در نهایت به وادی عقیق، منتهی می‌شود. نامگذاری این کوه به احد از آن روست که منفرد است وبه سلسله جبال اطراف پیوند ندارد. برخی نیز آن را با یگانگی خداوند قرین دانسته و نامگذاریش رابه احد از این روی توجیه کرده اند. نوشته اند که در جاهلیت نام این کوه" عنقد" بوده است. رسول خدا(ص) کوه احد را سخت دوست می‌داشت ودرباره آن می‌فرمود؛ احد کوهی است که مارا دوست می‌دارد وماهم اورادوست می‌داریم.

کوه رمات یا جبل عینین:

کوه رمات ، کوه کوچکی است که در جنوب احد واقع شده و قبر حضرت حمزه و دیگر شهدای احد ، میان آن و کوه احد فاصله انداخته است.

مقبره مادر پیامبر(ص) درابواء :

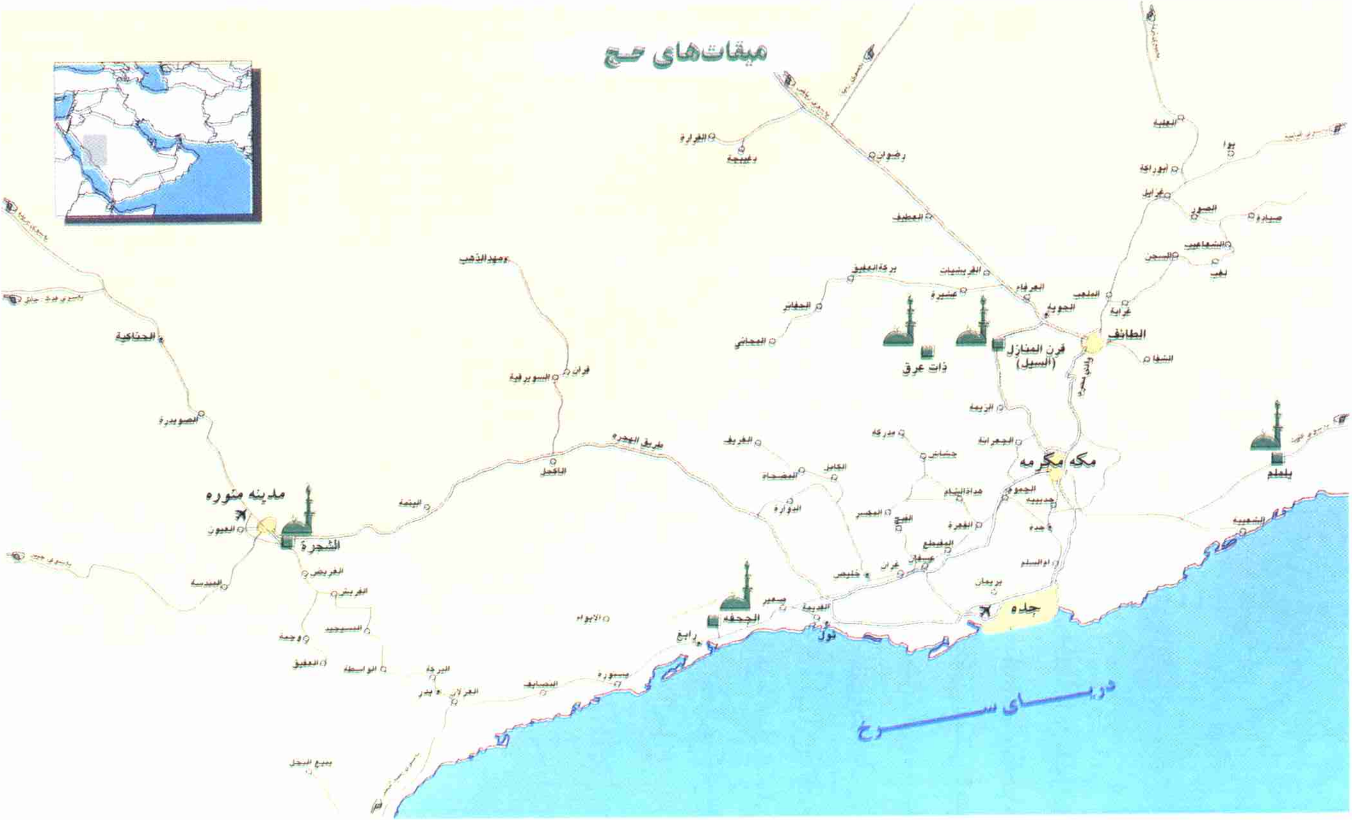
شاید مناسب باشد که در اینجا یادی هم از مقبره مادر رسول خدا(ص) داشته باشیم، که از اماکن متبرک راه میان مکه و مدینه است و در منطقه ابواء قرار دارد. زمانی که رسول خدا(ص) تنها شش سال داشت، همراه مادرش برای زیارت دایی‌های خود به مدینه رفت و قبر پدرش راکه در «دارالنابغه» بود واکنون در مسجد النبی قرار گرفته زیارت کرد. منطقه ابواء تقریبا در میانه راه مکه و مدینه قرار دارد، قریه ای است آباد وزراعی، در نزدیکی وادی ودان که میان آن وادی وشهر ابواء، ده کیلومتر راه است.

منطقه بدر:

منطقه بدر در حوالی یکصدوپنجاه کیلومتری مدینه منوره می‌باشد ودر حال حاضر شهری آباد است. تا پیش از آن که بزرگراه هجرت ساخته شود، راه عبور مکه به مدینه و بالعکس از بدر می‌گذشت، اما در حال حاضر مسافران از آن جا عبور نمی‌کنند. قبرستان شهدای بدر در این منطقه وجود دارد. در کنار قبور شهداء قبرستانی عمومی نیز وجود دارد. در این منطقه جنگ معروف بدر در هفدهم رمضان سال دوم هجرت که به پیروزی مسلمانان انجامید، رخ داده است.

خیبر و فدک:

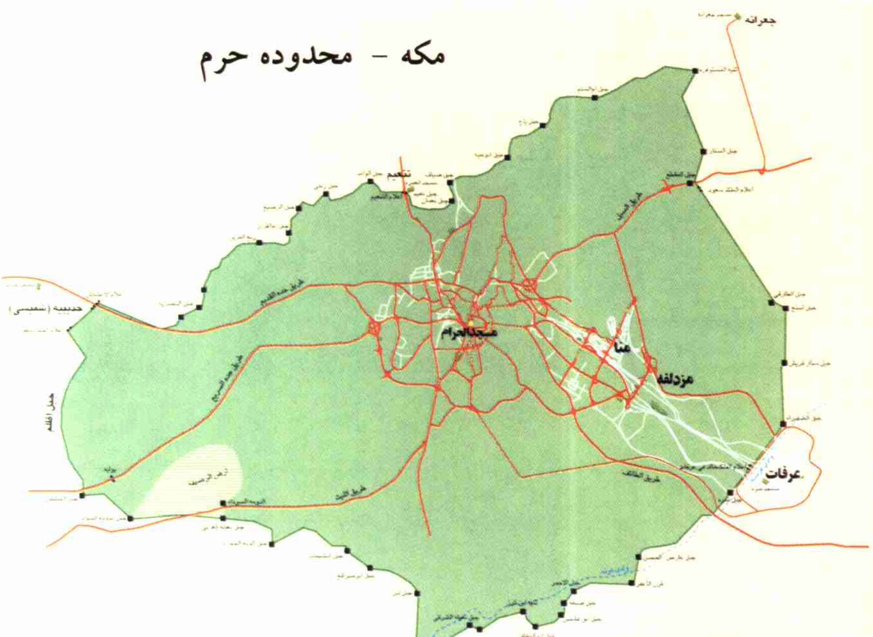
به جز یهودیانی که در مدینه زندگی می‌کردند، شماری یهودی در منطقه خیبر در فاصله ۱۶۵ کیلومتری شمال مدینه زندگی می‌کردند. مرکز فعلی منطقه خیبر ،شهر الشریف است. فدک نیز در فاصله چند کیلومتری در شرق خیبر و در واقع، نزدیکتر به مدینه است، در حال حاضر به جای فدک ،شهری آباد وپررونق با نام الحائط قرار دارد.

میقات‌های حج
مکه مکرمه
مدینه منوره
جده
الطائف
قرن المنازل
(السیل)
ذات عرق
یلملم
الجحفه
الشجرة
دریای سرخ
طریق الهجره
رابغ
بدر

مکه :

مکه مکرمه در واقع پایتخت مذهبی کشور عربستان است. اهمیت این شهر به خاطر وجود اماکن مقدسه از جمله؛ مسجدالحرام (کعبه معظمه) است؛ مسجدالحرام که خانه کعبه درآن قرار دارد، پیشینه ای به قدمت خود کعبه دارد. اگر چه بنای کعبه رابه حضرت ابراهیم (ع) نسبت داده اند، ولی شواهد فراوانی نشان می‌دهد که بنیانگذار آن حضرت آدم(ع) بوده وابراهیم(ع) بعدها آن را بازسازی نموده است. از برخی روایات چنین به دست می‌آید که حضرت ابراهیم و اسماعیل(ع) حدو مرز مسجد الحرام را تعیین نموده اند. مسجد الحرام تا زمان خلیفه دوم فقط همان فضای باز اطراف خانه کعبه بود. در زمان خلیفه دوم برای اولین بار گرد آن دیواری کشیده شد. قبله مسلمانان در شهر مکه است و یک رکعت نماز دراین مسجدالحرام برابر با یک میلیون رکعت نماز در دیگر مساجد است.

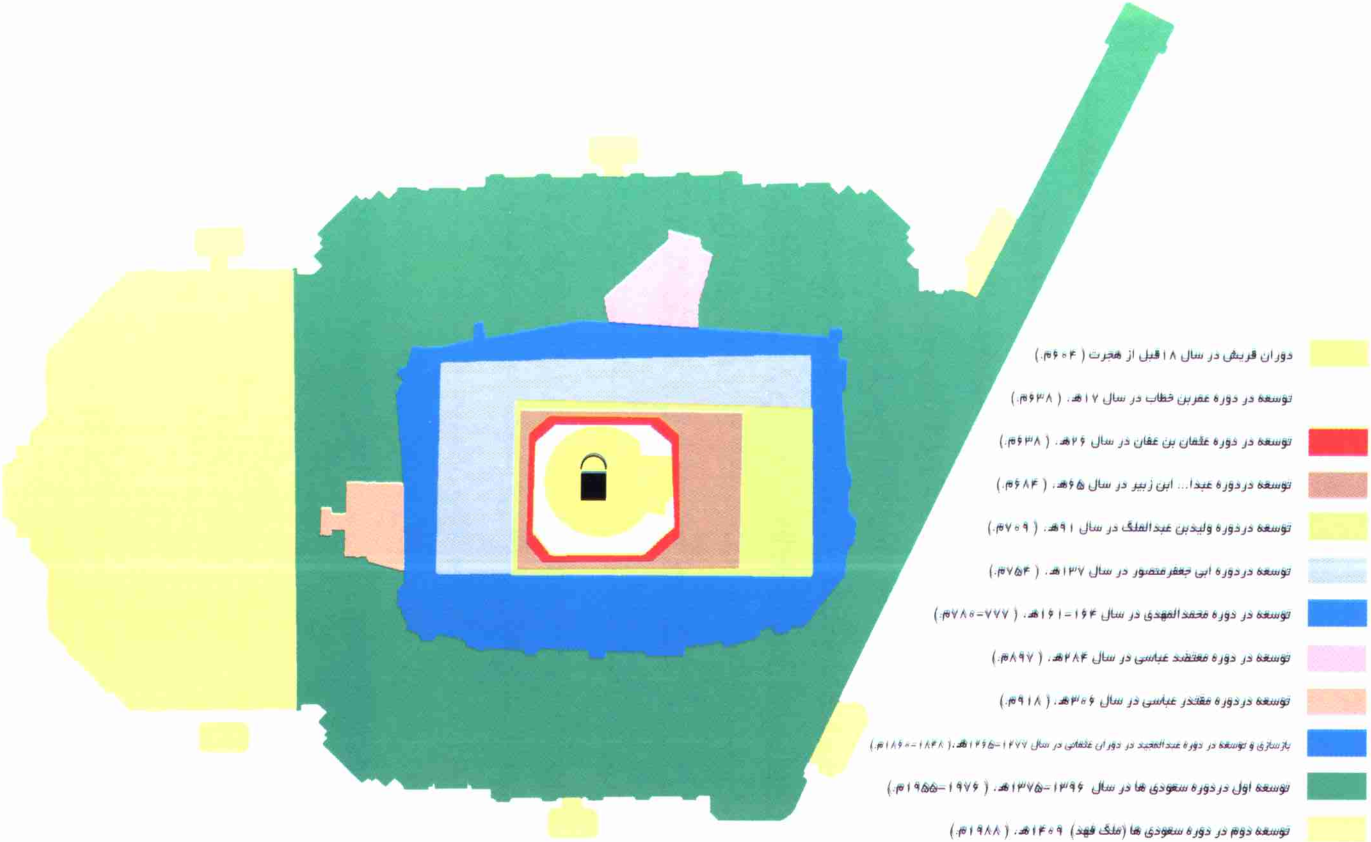
بخشهای مختلف مسجدالحرام:

ساختمان کعبه:

بنای کعبه از زمان عبدالله بن زبیر تاکنون به همان شکل باقی مانده است. این بنا ۱۴/۸۵ متر ارتفاع دارد وطول قسمتی که در کعبه، درآن سو واقع شده ۱۱/۵۸ وطول قسمت حجر اسماعیل ۱۰/۲۲ متر است. بنای کعبه از سنگهای سیاه وسختی ساخته شده که با کنار زدن پرده کعبه از روی آن، کاملا آشکار است. پایه‌های آن از سرب مذاب ساخته شده و بدین ترتیب بنایی محکم واستوار است. دو پایه در ناحیه شرقی و غربی وجود داشته است که از یکی وارد و از دیگری خارج می‌شده اند، اما قریش تنها در ناحیه شرقی آن دری نصب کرد واکنون نیز همان در باقی مانده است. این در تاکنون چند بار عوض شد. آخرین بار درسال ۱۳۹۸ ه.ق به دستور خالدبن عبدالعزیز در جدیدی ساخته و نصب گردید. ساختمان کعبه نیز از ششصد سال پیش تا قرن اخیر تعمیر نشده بود، ولی در سال ۱۳۷۷ ه.ق به دستور سعودبن عبدالعزیز درآن تعمیراتی انجام گرفت.

سقف کعبه دو جداره است وباکمک پایه های چوبی که در میانه آن در یک ردیف قرار گرفته، نگهداری می‌شود. اطراف آن سنگهای مرمر نصب شده است ودرکنار آن پلکانی قرار دارد که برای رسیدن به سقف بالایی تعبیه شد. محل کعبه تقریبا در وسط مسجدالحرام است و بیشتر به ضلع شرقی - جنوبی مسجدالحرام نزدیک است تا به دوضلع دیگر. اطراف کعبه، میدان مطاف (طواف) است وآن تقریبا دایره ای است که قطر شمالی - جنوبی آن ۵۱ متر و قطر شرقی - غربی آن ۴۱ متر است. دایره مطاف که خارج از مستطیل کعبه است در غرب و جنوب با فاصله ۵۱ متر وشرق و شمال ۴۱ متر است. زمانی که از طرف باب السلام یا باب النبی وارد مسجد الحرام شویم. وبه کعبه نگاه کنیم، می‌بینیم این خانه، از پارچه ای سیاه که آیاتی از قرآن رابرآن بافته اند، پوشیده شده است. این آیات قرآنی با رشته نقره ای طلا فام برآن بافته شده و اطراف آن راگرفته است. افرادی که از ایران به مکه می‌روند دو دسته هستند؛ یا مدینه اول یا مدینه دوم.

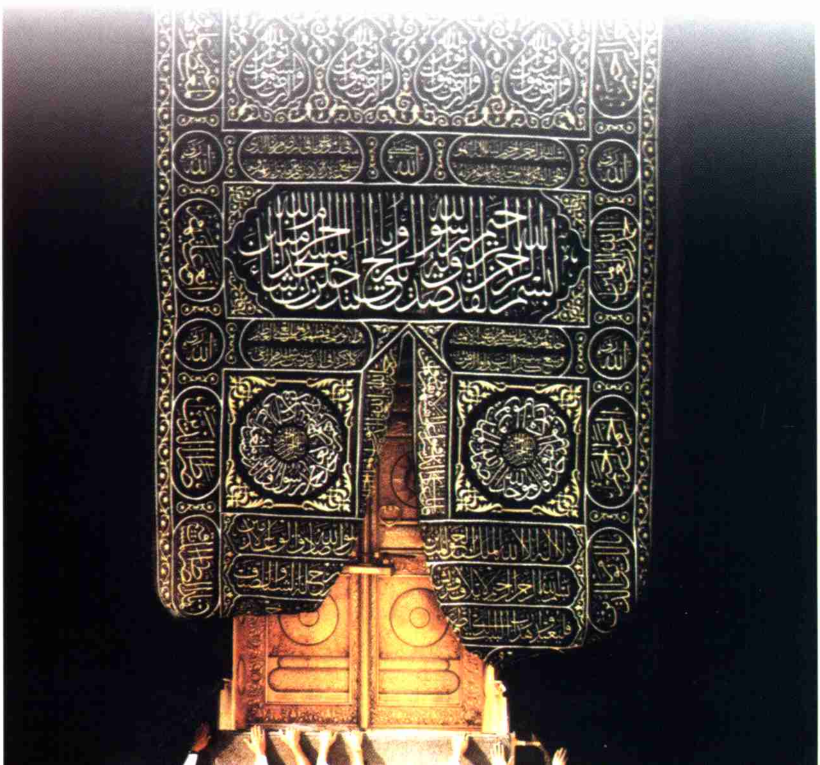
دسته ای که اول به مدینه می‌روند وچند روزی هستند وازآن جا به طرف مکه

دوران قریش در سال ۱۸ قبل از هجرت (۶۰۴م.)
توسعه در دوره عمربن خطاب در سال ۱۷هـ. (۶۳۸م.)
توسعه در دوره عثمان بن عفان در سال ۲۶هـ. (۶۳۸م.)
توسعه در دوره عبدا... ابن زبیر در سال ۶۵هـ. (۶۸۴م.)
توسعه در دوره ولیدبن عبدالملک در سال ۹۱هـ. (۷۰۹م.)
توسعه در دوره ابی جعفرمنصور در سال ۱۳۷هـ. (۷۵۴م.)
توسعه در دوره محمدالمهدی در سال ۱۶۴=۱۶۱هـ. (۷۷۷=۷۸۰م.)
توسعه در دوره معتضد عباسی در سال ۲۸۴هـ. (۸۹۷م.)
توسعه در دوره مقتدر عباسی در سال ۳۰۶هـ. (۹۱۸م.)
بازسازی و توسعه در دوره عبدالمجید در دوران عثمانی در سال ۱۲۷۷=۱۲۶۵هـ.(۱۸۴۸=۱۸۶۰م.)
توسعه اول در دوره سعودی ها در سال ۱۳۹۶=۱۳۷۵هـ. (۱۹۷۶=۱۹۵۵م.)
توسعه دوم در دوره سعودی ها (ملک فهد) ۱۴۰۹هـ. (۱۹۸۸م.)

حرکت می‌کنند پس از خروج از مدینه به مسجدی به نام مسجد شجره می رسند. این جا میقات، یعنی جای محرم شدن است، ودسته ای که اول به مکه می روند ایشان از جده به طرف شمال حرکت می‌کنند و به جایی می رسند به نام (جحفه) که آن جا هم میقات است .پس از محرم شدن به طرف مکه حرکت می کند.

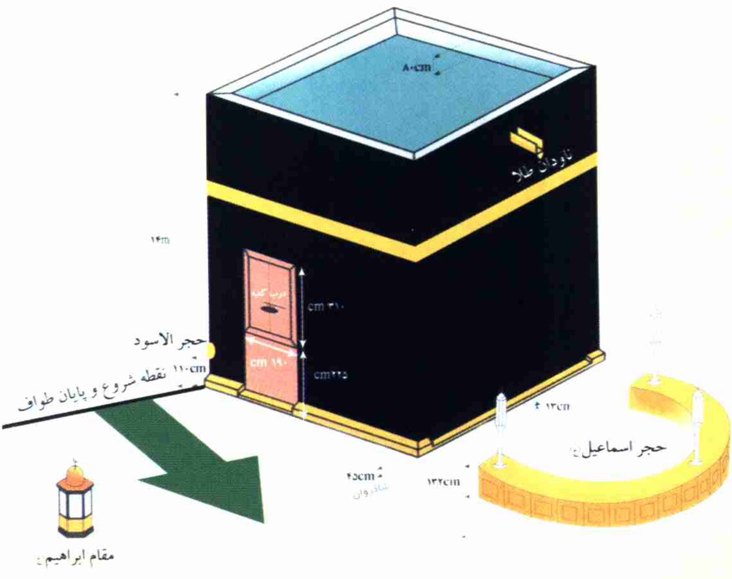
پرده کعبه: گفته شده که برای نخستین بار حضرت اسماعیل(ع) پرده ای بر روی کعبه کشیده است. بعدها قریش نیز چنین می‌کردند و پرده داری کعبه برای آنان منصبی ویژه به حساب می آمد. رسول خدا(ص) پس از فتح مکه، پرده آن را عوض کرد. در حال حاضر کارگاه جدیدی با وسایل و ابزار مدرن کارهای بافندگی قالیهای مسجد، پرده کعبه وسایر کارهای بافندگی مسجد الحرام رادر عربستان انجام می‌دهد. جامه کعبه از ۵۴ قطعه ترکیب یافته که طول هر قطعه آن ۱۴ متر و عرض آن ۹۵ سانتی متر است. مساحت کلی آن به ۷۰۴ متر مربع بالغ می‌گردد. برای تهیه جامه کعبه به ۶۷۰ کیلوگرم ابریشم خالص نیاز است ، اما

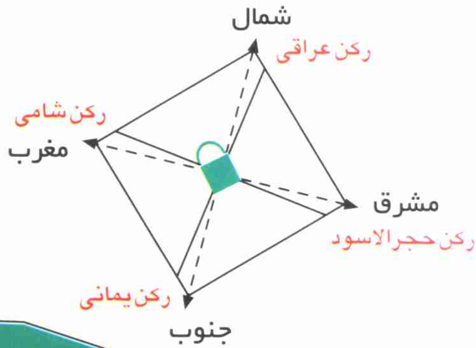
کمربند و پرده دروازه کعبه،به رشته‌های نقره ای وطلا فام نیاز دارد که وزن مجموع آن به ۱۲۰ کیلوگرم می‌رسد. جامه کعبه دارای دو بخش است؛ یکی پوشش ظاهری که همیشه رنگ سیاه دارد و دیگر، پرده داخلی که دارای رنگ غیر سیاه است.همه ساله در ایام حج تمتع در روز عرفه پرده کعبه طی مراسمی تعویض می شود .قسمت های از پرده قدیمی به گروهها و مسؤلین اهداء می شود.

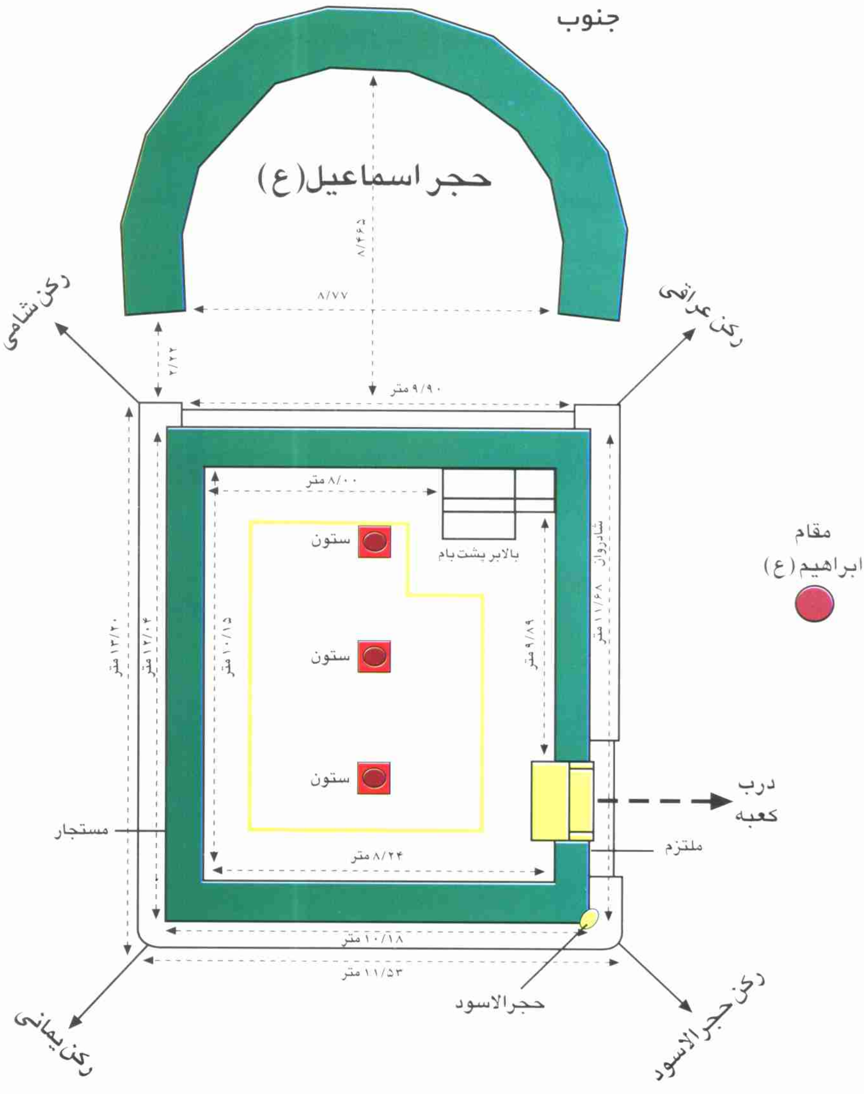
ارکان کعبه: چهار زاویه کعبه به عنوان چهار رکن شناخته می شود. زمانی که کلمه رکن بدون پسوندی به کار می‌رود، مقصود همان رکنی است که حجرالاسود در کنار آن قرار دارد. در انتهای ضلعی که در کعبه واقع است، رکن عراقی و در سوی دیگر حجراسماعیل، رکن شامی و پس از آن، رکن یمانی قرار دارد. به عبارت دیگر در دو سوی حجراسماعیل، رکن شامی و عراقی است و در دو رکن مقابل آن، رکن یمانی ورکن حجرالاسود قرار گرفته است. از میان این چهار رکن، فضیلت رکن یمانی و رکن اسود از دو رکن دیگر بیشتر است.

ابعاد کعبه

برش افقی
کعبه شریف

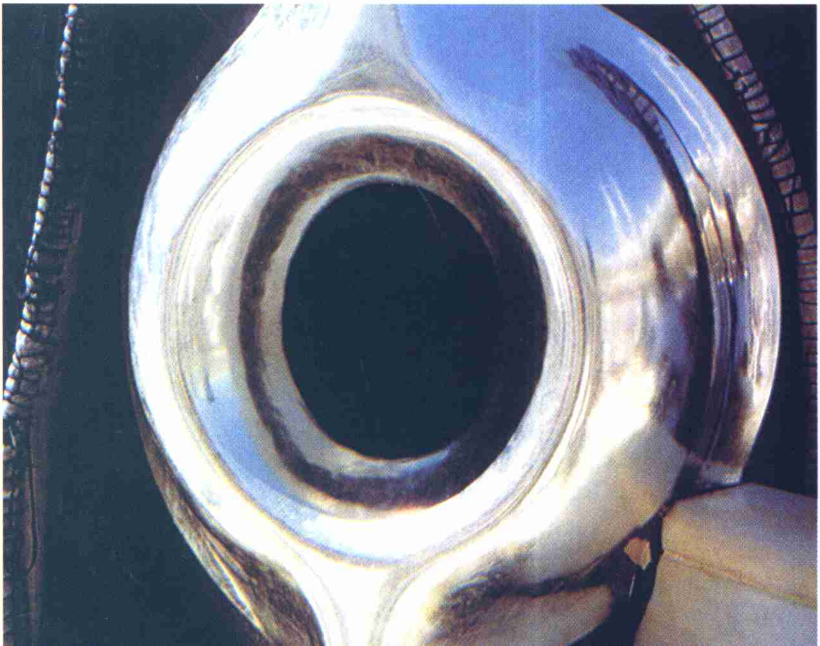

حجرالاسود: حجرالاسود یا سنگ سیاه، سنگی متبرک از مسجد الحرام است که درکنار کعبه قرار گرفته است از زمان بنای کعبه، حجرالاسود در کنار آن قرار داشته و پیش از اسلام و پس از آن، مورد اعتنای کامل بوده است و به لحاظ همین تقدس، رسول خدا(ص) آن را نگاه داشت و دیگر سنگهایی را که به شکل بت ساخته شده بود، به دور ریخت. به مرور زمان، از حجم نخستین این سنگ کاسته شد و حتی اجزای آن از یکدیگر جدا گردید. آخرین بار قسمتهای مختلف آن را به یکدیگر متصل کردند وآن را در محفظه ای نقره ای قرار دادند و تنها به آن اندازه که برای بوسیدن و استلام لازم بود، جای خالی گذاشتند.

در روایات بسیاری که نقل شده، حجرالاسود از سنگهای بهشتی دانسته شده که همراه حضرت آدم (ع) به زمین آمده است. حجرالاسود در حال حاضر در کنار کعبه در ارتفاع ۱/۵ متری زمین قرار دارد.

حجرالاسود نقطه آغاز و پایان طواف بوده و برابر آن سنگ سیاهی روی زمین تا انتهای مسجد کشیده شده است. به علاوه چراغی سبز رنگ بر دیوار مسجد برابر حجرالاسود نصب شده تا راهنمای طواف کنندگان باشد.

ملتزم: قسمتی از دیوار کعبه راکه در یک سوی آن حجرالاسود و در سوی دیگرش درب کعبه قرار دارد، ملتزم نامیده می‌شود.

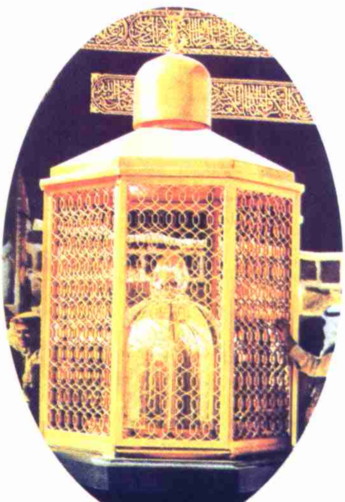
مستجار: درست در مقابل ملتزم، در سوی دیگر کعبه، دیوار کنار رکن یمانی را مستجار می‌نامند.

حطیم: یکی از محلهای مقدس مسجدالحرام و در کنار کعبه، جایی که آن را حطیم می‌نامند.

این سه مکان (ملتزم، مستجار، حطیم) از مکانهای مقدس استجابت دعاست.

حجر اسماعیل: در فاصله میان رکن عراقی و شامی، دیواری است قوسی شکل با ارتفاع ۱/۳۰ متر که آن را حجر اسماعیل می‌نامند. حجر اسماعیل نیز یادگاری است از زمان ابراهیم و اسماعیل " علیهما السلام که خانه کعبه را بنا کرده‌اند. بنابراین، قدمت آن به زمان بنای کعبه به دست ابراهیم (ع) می‌رسد.

حضرت اسماعیل و مادرش هاجر در همین قسمت، کنار بیت الله الحرام زندگی می‌کرده و خیمه‌گاه او در این سوی بوده است. در اصل حجر اسماعیل جزئی از کعبه به شمار می‌آید. طبق روایات، مدفن تعدادی از پیامبران و بزرگان در حجر اسماعیل است. ناودان طلا نیز که بر بام کعبه، نصب شده در سمت حجر اسماعیل قرار دارد.

مقام ابراهیم: یکی از نقاط بسیار مقدس مسجدالحرام، محلی است به نام مقام ابراهیم. این مقام یکی از شعائر الهی خوانده شده است. این مکان مربوط به زمانی است که ابراهیم (ع) دیوارهای کعبه را بالا می‌برد. زمانی که دیوار بالا رفت و دیگر دست بدان نرسید، سنگی آوردند و ابراهیم (ع) بر روی آن ایستاد و سنگها را از دست اسماعیل (ع) گرفت و دیوار کعبه را بالا برد.

بر روی این سنگ، اثری از انگشتان پای

آن حضرت دیده می‌شود. این سنگ به شکل تقریبی، مربع است با طول و عرض ۴۰ سانتی‌متر و ارتفاع تقریبی ۵۰ سانتی متر و رنگ آن، رنگی میانه سفید و سیاه و متمایل به زرد است. از زمان مهدی عباسی بدین سو، این سنگ با طلا پوشانده شده و در محفظه ای قرار گرفته است تا آسیب نبیند.

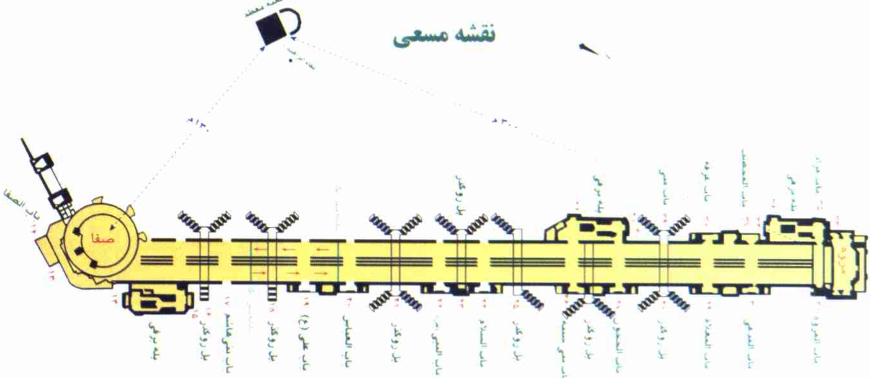
زمزم: چاه زمزم از دیگر آثار مسجدالحرام است که با نامهای؛ چاه اسماعیل، حفیره عبدالمطلب، شفاء سقم، عافیه، میمونه، طعم، برکه، بره و شناخته می‌شود. این چاه در سمت شرقی مسجد الحرام قرار دارد و همانند دیگر مشاهد حج، از آثار ابراهیم، اسماعیل و هاجر است. در روایات آمده است پس از آن که ابراهیم (ع) همسر و فرزندش را ترک کرد، تشنگی بر آنها غالب شد و خداوند به وسیله جبرئیل، چاه زمزم را برای حفظ جان اسماعیل (ع) و هاجر پدید آورد. بدین صورت، چاه زمزم نشانه ای است از نشانه‌های الهی. در گذشته، این چاه آب مکه را تامین می‌کرد، اما بعدها چاههای دیگری نیز در مکه و اطراف آن حفر شد. عربها برای این چاه تقدس بسیار قائل بودند و باعث شد تا در قریش منصب" سقایت" به وجود آید.

اکنون دولت سعودی نیز ظرفهایی از آب زمزم را به عنوان هدیه در اختیار حجاج قرار می‌دهد. به علاوه، آب زمزم به وسیله لوله کشی به خارج از مسجدالحرام انتقال داده شد.

مسعی: مسعی، محلی است که حجاج باید در آن جا میان کوه صفا و مروه، به سعی، بپردازند. خداوند درقرآن از صفا و مروه به عنوان شعائر الله یاد کرده است. صفا و مروه دو کوه کوچکی است که در دامن کوه ابوقبیس و کوه قعیقعان قرار دارد. امروزه، خیابانهای جدید آنها را از یکدیگر جدا ساخته و صفا را نیز دو نیم کرده است. کوه صفا در قسمت جنوبی مسجد الحرام و کوه مروه در ناحیه شمال شرقی آن واقع است. با افزایشی که در مساحت مسجدالحرام صورت گرفت، مسجد به مسعی پیوند خورد و درهایی از طریق مسجد به مسعی گشوده شد. در روزگار ما، مسعی آخرین حد مسجدالحرام به حساب می‌آید.

سعی بین صفا و مروه نیز همانند دیگر مشائر حج، یادگار اسماعیل و هاجر است. چه هاجر برای یافتن آب، هفت بار میان کوه صفا و مروه، رفت و برگشت. در جاهلیت نیز سعی بین صفا و مروه صورت می‌گرفت، با این تفاوت که بتی دراین سو

نقشه مسعی

و بتی در سوی دیگر قرار داشت که سعی کنندگان به آن جا می‌رسیدند و بتها را استلام می‌کردند. اسلام یادگار هاجر را نگاه داشت و آنچه را مشرکان از سر شرک برآن افزوده بودند، به دور ریخت. مسعی به دو قسمت رفت و برگشت تقسیم شده است. طول آن ۳۹۴/۵ و عرض آن ۲۰ متر است. ارتفاع طبقه اول ۱۲ و ارتفاع طبقه فوقانی آن ۹ متر است. شیعیان، همان گونه که در طبقه دوم و سوم مسجدالحرام طواف نمی‌کنند، در طبقه دوم مسعی نیز به سعی نمی‌پردازند.

در وسط این راه، قسمتی نیز برای افرادی که از راه رفتن عاجزند احداث شده است، مسعی هجده در دارد که شماری از آنها در سمت شرقی مسجد و برخی نیز به سمت خارج از حرم است. مجاری نسبتا بزرگی هم در کناره مسعی تعبیه شده است تا در هنگام سیل، آب را به جهات دیگری هدایت کند و مسعی آسیب نبیند. در حال حاضر بخشی از کوه صفا باقی مانده که سعی کنندگان، در هنگام رسیدن به آن، پای خود را به آن می‌زنند. گفتنی است که بخشی از کوه زیر پای سعی کنندگان سنگ فرش شده و نیازی به این کار نیست.

مساجد تاریخی مکه (مساجد داخل مکه)

مسجدالجن

این مسجد مشهورترین و کهن ترین مسجد مکه است. موقعیت آن در پایین کوه حجون به سمت حرم کعبه، حدود پنجاه متر بعد از پل حجون و در حاشیه قبرستان حجون است. خیابان کوچکی است در کنار مسجد با نام خیابان مسجد الجن که هنوز تابلوی قدیمی آن بر دیوار وجود دارد. از نامهای دیگر این مسجد، مسجد الحرس است. بنا به نقل برخی روایات، نامگذاری آن به مسجد جن، به جهت رابطه ای است که با سوره جن دارد. می‌دانیم که سوره، جن یکی از سوره‌های قرآن است. خداوند دراین سوره فرموده است؛ جنها آیات الهی را شنیدند وبه آن ایمان آوردند. گویا این آیات در محلی که به نام مسجد جن، شهرت دارد، نازل شده است. نیز برخی نامیده شدن آن را به مسجد البیعه، به دلیل بیعت جن با رسول الله (ص) در آن مکان، دانسته اند.

مسجدالاجابه (مکه)

این مسجد، پایین‌تر از میدان معابده در ابتدای خیابان ابطح، در مسیر مسجدالحرام و در ابتدای خیابان الاجابه واقع است. این مسجد از مساجد کهن شهر مقدس مکه است. نام‌های مختلف این مسجد عبارتند از؛ مسجد آل قنفذ، مسجد الاجابه و مسجد الاستراحه.

مسجد المتکا

در میان مساجد شهر مقدس مکه، از مسجدی با نام مسجد متکا یاد شده است. مسجد متکا دراین اواخر تخریب گردید و به جای آن هتل قاهره ساخته شده. این هتل هم پس از مدتی خراب شدو هتل کعکی جای آن بنا گردید. در حال حاضر روبه روی باب اجیاد، خیابانی است که ابتدای آن دست چپ کسی که از حرم داخل آن خیابان می‌آید بیمارستان العام است. بعد از آن پلی است و پس از حدود یک صدمتر دست راست، هتل کعکی است و روبه روی آن هتل ایلاف قرار دارد که در ورودی آن هتل تا خیابان فاصله دارد. فاصله هتل کعکی تا مسجدالحرام بین ۴۰۰ تا ۵۰۰ متر باشد.

مسجد شجره

مسجدی با این نام " جداز، مسجد شجره معروف که میقات زائران مدینه است " در شهر مکه وجود دارد که در شمار کهنترین مساجد این شهر است. نام فعلی آن مسجد، مسجد الجندراوی (منسوب به ابراهیم جندراوی) است. در روایتی آمده است که پیامبر رکانه بن عبد یزید بن هاشم را به اسلام دعوت کرد. او گفت ایمان نخواهم آورد تا درخت را صدا کنی و او نزد تو آید. حضرت روی به درخت کردند و فرمودند: به اذن خداوند نزد من آی، و درخت نزد آن حضرت آمد. به همین دلیل اسم این مسجد را شجره گذاشتند. مسجد مورد نظر حدود صد متر پایین‌تر از مسجد جن و در امتداد خیابان الجن و مسیر مسجدالحرام، درست قبل از پل سلیمانیه است. طول و عرض تقریبی آن دوازده در بیست متر می‌باشد. از دیگر مساجد مکه، مسجد ردم الاعلی یا مسجد الرایه و مسجد الغنم، مسجد مختفی، مسجد حمزه، مسجد بلال، مسجد ام هانی، مسجد ابوبکر، مسجد تنعیم، مسجد حضرت علی (ع)، مسجد جعرانه، مسجد غدیرخم، مسجد نمره، مسجد مزدلفه، مسجد خیف، مسجد البیعه، مسجد النحر، مسجد کوثرو مسجد صفایح می‌باشد.

مسجد بلال

این مسجد، منسوب به بلال است و با مساحتی حدود یک مترمربع، بر فراز کوه ابوقبیس قرار دارد. در طرحهای جدید توسعه و بنای کاخهایی که برای میهمانان دولت سعودی بر فراز کوه ابوقبیس ساخته شده است، این مسجد از میان رفته و اکنون اثری از آن بر جای نمانده است. بلال ابن ابی رباح، از نخستین گروندگان به اسلام بود که شکنجه های طاقت فرسای مشرکان را تاب می آورد و با فریاد« اَحَد، اَحَد »، آنها را آزار می داد. وی پس از فتح مکه، بر بام کعبه ایستاد و بانگ اذان سر داد. برخی هم گفته اند که روی کوه ابوقبیس اذان گفته و محل اذان گفتن وی، مسجد شده است. با این همه، چنین به نظر می رسد که بعدها کسی به یاد و نام بلال این مسجد را بر فراز ابوقبیس ساخته باشد.

مسجد ابوبکر

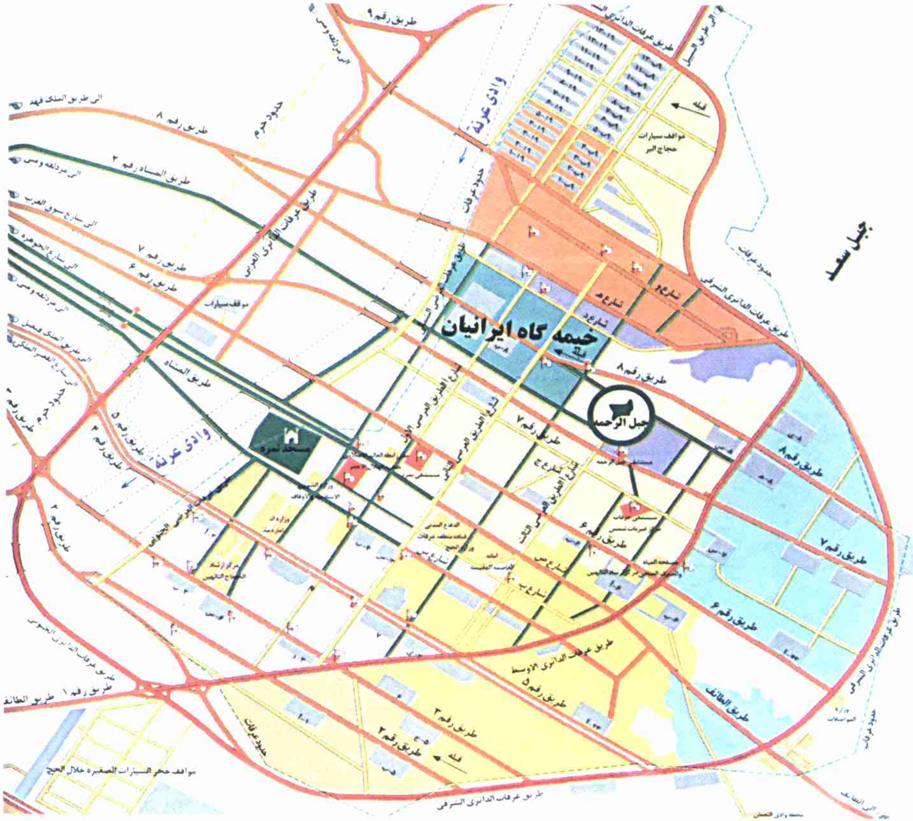
یکی دیگر از مساجد قدیمی مکه، مسجدی است منسوب به ابوبکر. گفته اند که رسول خدا (ص) به هنگام هجرت، شبانه به سوی غار ثور می رفت که ابوبکر هم وی را همراهی کرد و حرکت خود را آغاز نمود. این مسجد نیز در منطقه مسفله در نزدیکی مسجد حمزه قرار دارد. مسجد یاد شده، از قرن سوم به این سو، در مصادر تاریخی یاد شده است. مسجد فعلی در محل قبلی مسجد بنا شده و فاصله آن تا مسجدالحرام چند صد متر و مساحت آن در حدود ۱۶۰ مترمربع است.

مسجد «مختفی» و «ذوالقبلتین» از دیگر مساجد مکه مکرمه به شمار می آیند.

عرفات

عرفات، نام منطقه ای است که در حدود ۱۸ کیلومتر مربع وسعت دارد، که در شرق مکه و اندکی متمایل به جنوب در میان راه طائف و مکه قرار گرفته است. این منطقه به وسیله کوههایی به شکل نیم دایره، محصور شده است. زائران بیت الله الحرام در روز عرفه، یعنی نهم ذی الحجه به این منطقه می آیند. این حضور، در اصطلاح فقهی" وقوف" نامیده می‌شود و از ارکان حج تمتع است. عرفات خارج از محدوده حرم قرار دارد. گفته اند نام عرفات مربوط به زمانی است که جبرئیل مراسم

نقشه عرفات

- حجاج ایرانی
- حجاج ترکیه و مسلمانان کشورهای آمریکا و استرالیا
- حجاج عربستان سعودی
- حجاج کشورهای حاشیهٔ خلیج فارس
- حجاج کشورهای عربی
- حجاج کشورهای آفریقایی غیرعربی
- حجاج کشورهای جنوب آسیا
- حجاج کشورهای جنوب شرق آسیا
- پارکینگ
- ساختمانهای دولتی

- بزرگراه
- خیابان اصلی
- خیابان فرعی
- مسیر پیاده‌رو
- حدود عرفات
- حدود حرم
- علایم حرم
- مسجد
- مراکز درمانی

حج رابه آدم (ع) آموزش داد ودر پایان به او گفت؛ عرفت (آیا شناختی؟). در شمال شرقی عرفات، جبل الرحمه قرار دارد. این کوه مستقل از کوههایی است که منطقه رادر حصار خودگرفته. روایت شده است که رسول خدا(ص) خطبه حجه الوداع را برفراز این کوه ایراد کرد. امام حسین(ع) نیز دعای خود را در کنار این کوه خواند و حج خود را ناتمام گذاشت و به کربلا رفت.

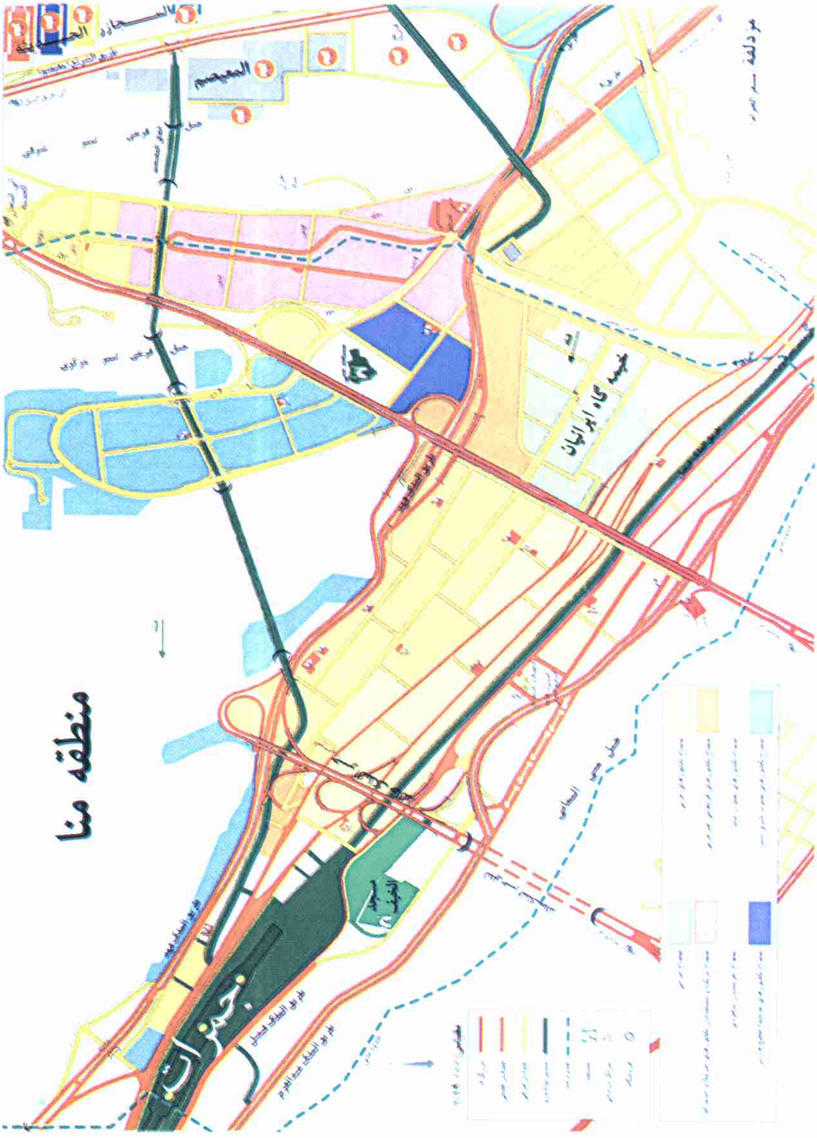
مشعرالحرام

در راه بازگشت از عرفات به سوی مکه وادی مازم واقع شده که در میان دو کوه قرار دارد. مازم به معنای راه تنگ ویا تنگه است واین اشاره به راه رفت و برگشت تنگ این ناحیه دارد. با عبور از این راه به مزدلفه می‌رسیم که مشعرالحرام در آن جا واقع شده است. در سوی دیگر مشعر الحرام، وادی محسر قرار دارد. منطقه مشعر با علائم خاصی مشخص شده و وقوف درآن از ارکان حج تمتع است. نام مزدلفه را از آن روی انتخاب کرده اند که محل اجتماع مردم است.

منا

منا، پس از گذشتن از وادی، محسر آغاز می‌شود، جایی که حجاج از روز دهم تا دوازدهم " وبرخی تا روز سیزدهم " درآن می‌مانند. فاصله شمال مکه تا منا شش کیلومتر است.

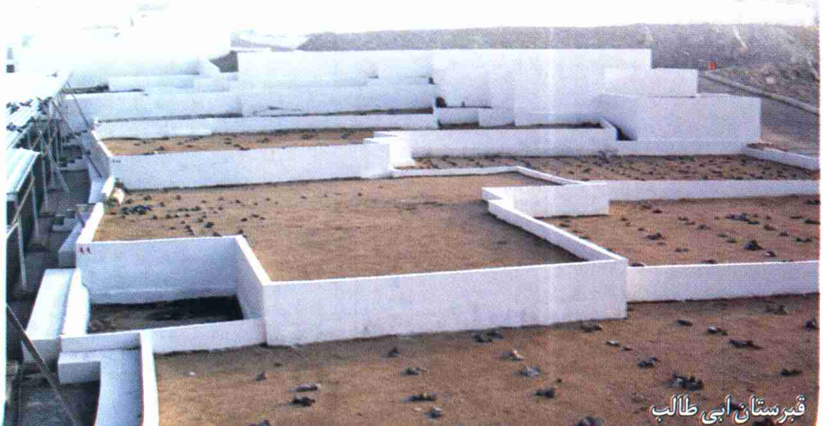

نزدیکترین موقعیت منا به مکه ،جمره عقبه است، جایی که نخستین بار مسلمانان یثرب با رسول خدا(ص) بیعت کردند و بیعت آنها با نام بیعه العقبه شهرت یافت. دورترین قسمت آن نیز وادی محسر است که میان مزدلفه و منا قرار دارد. گفته اند کلمه منا برگرفته از این سخن جبرئیل به آدم(ع) است که تمنی الجنه (آیا آرزوی بهشت داری؟) از مساجد مهم منا، مسجد خیف است. با وسعت یافتن شهر مکه، فاصله بین منا و شهر کاسته شده، بطوریکه با عبور از تونلی در نزدیکی مسجد خیف به منطقه عزیزیه مکه می رسیم. همچنین شهر از سوی دیگر به جهت عقبه بسیار نزدیک شده است.

آثار مذهبی وتاریخی مکه مکرمه

شعب ابوطالب

منطقه کوهستانی اطراف مکه باعث شده است تا شعبهایی بسیار در مکه و اطراف آن به وجود آید. شعب حدفاصل دو کوه را می‌گویند که وسعت آن مختلف می‌باشد. گفتنی است که فاصله دو کوه، که مرز خروجی شهر می‌باشد، "ثنیه" نامیده می‌شود. این شعب به لحاظ نزدیکی به کعبه، بهترین نقطه مکه و در اصل حد فاصل کوه ابوقبیس و کوه خندمه است. شعب مزبور در اختیار خاندان بنی هاشم بود و در دوره‌های مختلف به نامهای متفاوتی از قبیل شعب بنی هاشم، شعب ابی طالب، شعب علی بن ابی طالب و شعب ابی یوسف نامیده می‌شده است.

قبرستان ابی طالب

چهره‌های برجسته این خانواده در این شعب به دنیا آمده و در آنجا زندگی کرده اند. محل شعب، شامل فضای وسیعی است که پس از مسعی قرار گرفته واکنون سنگفرش شده است. در اصل زمانی که زائر از مسجد الحرام خارج می شود و از باب العباس یا باب السلام بیرون می آید و از مسعی هم عبور می کند، به فضای بازی می‌رسد که در پایین کوه ابوقبیس، سنگفرش شده است.این شعب محل تولد رسول خدا(ص) و نیز محل معراج آن حضرت بوده است.

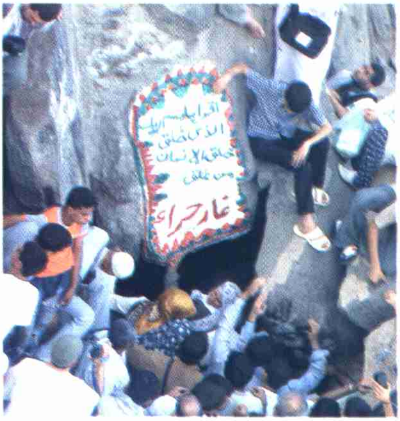
مولد النبی(ص)

خانه ای را که رسول خدا(ص) در آن متولد شداند با نام" مولدالنبی" می‌شناسند. این مکان بعدها تخریب شد، وکتابخانه ای در محل آن بنا شد که امروزه به نام مکتبه مکه المکرمه شناخته می‌شود.خانه حضرت خدیجه، خانه حضرت علی(ع) وفاطمه(س)، خانه ارقم بن ابی ارقم از دیگر مکانهای تاریخی مکه می‌باشد.

کوه حرا، وغار حرا

کوه حرا به نام جبل النور، جبل القرآن وجبل السلام نیز معروف است. این کوه که یکی از مکانهای مقدس مکه واز آثار مذهبی باقی مانده از عصر رسالت به شمار می‌رود، در شمال شرقی مکه در مسیر جاده ای واقع شده است که به سمت عرفات می‌رود ودر فاصله ۱/۵ کیلومتری سمت راست آن جاده قرار دارد. در غار به سمت شمال است و فضای آن حدود ۲ الی ۳ متر مربع است.

ارتفاع غار نیز به اندازه قامت یک انسان است. غار حرا محل عبادت رسول خدا(ص) بوده وآن حضرت روزهایی از ایام سال، به ویژه ماه مبارک رمضان رادرآن جا به سرمی‌برده است. درهمین غار بود که نخستین بار بررسول خدا(ص) وحی نازل گردید وآیات آغازین سوره علق برای آن حضرت خوانده شد.

کوه ثور، غار ثور

کوه ثور، کوهی است بزرگتر از کوه حرا که در جنوب شرقی مسجدالحرام ودر فاصله‌ای دورتر نسبت به مکه واقع شده است. گویند این کوه به نام شخصی است که به ثوربن منات معروف بود. سه کوه متصل به یکدیگر را به نام ثور می‌شناسند وغار ثور در سومین کوه قراردارد. زمانی که مشرکان مکه به قصد کشتن رسول خدا(ص) بسیج شدند آن حضرت از خانه خود خارج شد و در راه با ابوبکر روبه روگشت و به همراه وی به سمت جنوب مکه به راه افتاد، اگر چه باید به سمت شمال، یعنی یثرب می‌رفت، برای مخفی نگاه داشتن مسیر، چنین نکرد. آنها وارد غار ثور شدند و مدت سه روز درآن مخفی بودند.

مشرکان تا نزدیکی غار ثور آمدند ، اما به اعجاز الهی، عنکبوتان تارهایی را بر در غار تنیدند تا مشرکان را از رفتن به درون آن منصرف کنند ، چرا که با دیدن تارهای عنکبوت و لانه پرنده در ورودی غار تصور کردند که کسی وارد غار نشده است. خداوند در قرآن از این غار یاد کرده است. کوه ثور در میان چند خیابان، با نامهای خیابان ثور ، جاده طائف و جاده کدی قرار گرفته است.

طائف

این شهر به علت آب و هوای خنک در تابستان، پایتخت ییلاقی سعودیها به شمار می‌آید . بیشتر امرای این خاندان در شهر طائف دارای کاخند . جمعیت این شهر در سال ۱۹۹۸ ، ۲۰۴۸۵۰ نفر بوده است.

ریاض

شهر ریاض پایتخت کشور عربستان سعودی و پایتخت تاریخی ناحیه نجد و در ارتفاع ۵۰۰ متری از سطح دریا و در فاصله ۳۷۰ کیلومتری خلیج فارس قرار گرفته است. به واسطه ارتباط راههای صحرا به این شهر، مرکز مهم تجارت به شمار می‌رود. با خط آهن به الاحساء که از لحاظ کشاورزی و استخراج مواد نفتی اهمیت دارد ، متصل می‌باشد .

قصر المربع

مرکز تجاری

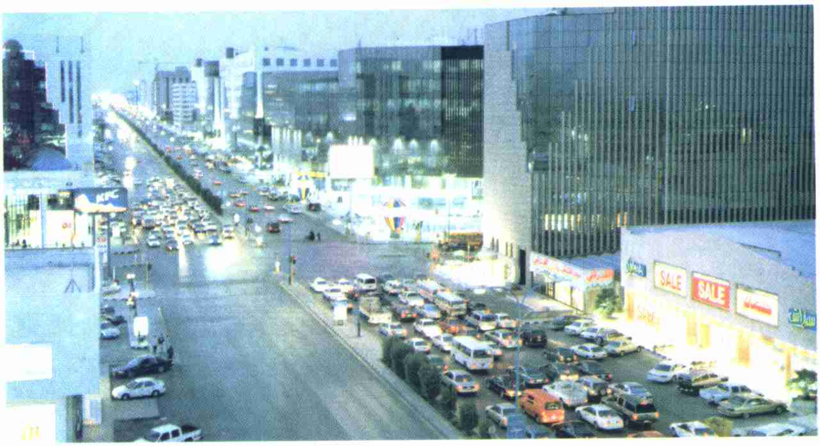
در گذشته شهر را دیوارهای گلین دربرگرفته بود، اما اینک شهری است مدرن ودارای دانشگاهی است که درسال ۱۹۵۶ در آن تاسیس گردیده است. کاخ سلطنتی عظیمی دراین شهر برافراشته شده است. شهر ریاض از اوایل قرن ۱۹ مرکز نهضت و هابیها بود.

شهر ریاض در فلات نجد و در محل تلاقی سه جریان آب قرار گرفته است که متضمن تأمین آب شهر ونخلستانهای وسیع آنند. الریاض در عربی به معنای باغهاست واز ایام قدیم جمعیت بسیاری را جذب می کرده است. درسال ۱۹۰۲ میلادی ملک عبدالعزیز شهر محصوری راکه پیرامون مجموعه قلعه قصر واقع بود

قصر تاریخی المصمک

فرودگاه

فتح و حکومت سلسله سعودی (آل سعود) را تأسیس کرد.

این شهر درسال ۲۰۰۱ میلادی ۴/۷۶۱/۰۰۰ نفر جمعیت داشت.

از علل انتخاب این شهر به عنوان پایتخت می‌توان به‌دو مورد اشاره‌کرد؛

۱- نزدیکی ریاض به منطقه شرقیه وخلیج فارس،

۲- بنا نهادن پایه‌های حکومت دراین شهر توسط عبدالعزیز مؤسس سلطنت آل سعود..

از نقاط دیدنی این شهر، می توان به مسجد اعظم یا جامع ریاض، نخلستانهای فشرده در تمام اطراف شهر- به استثنای شمال شرقی- دروازه دومیری،و منطقه بازار در شمال قصر اشاره‌کرد.

دروازه جنوبی شهر قدیم

مرکز پزشکی ملک فهد

بیمارستان ملک خالد

جده:

این شهربندری که به قلب عربستان معروف است با جمعیتی حدود ۲/۰۴۶/۳۰۰ نفر در ساحل دریای احمر واقع شده است واز نظر تجاری وبازرگانی برای عربستان اهمیت زیادی دارد. تعدادی از پایگاههای مهم نظامی عربستان دراین بندر قرار دارد. این شهر محل ورود اصلی زائران خانه خداست. در حال حاضر جده به عنوان بندری آزادوبازرگانی قلمدادمی شود واز مدرنترین شهرهای عربستان به شمار می رود. آل سعود سرمایه‌گذاری فراوانی برای عمران وآبادی این شهر نموده است. فرودگاه بین المللی ملک عبدالعزیز، که از فرودگاههای بزرگ جهان است، دراین شهر واقع شده است.از نقاط دیدنی جده می توان به فواره بزرگ ملک فهد اشاره کرد که آب این فواره از درون دریای سرخ به ارتفاع ۲۶۰ متر پرتاب می شود و در

برج راهنمای کشتیها

بنایی با معماری قدیمی

نوع خود در دنیا بی نظیر است، همچنین جاده ساحلی جده، به طول ۸۰ کیلومتر در شمال، جنوب و «شرم ابحر» از دیگر نقاط دیدنی این شهر است.

بنادر مهم و دیدنی عربستان:

مهمترین بنادر عربستان، جده، دمام و ینبع نام دارد. جده بزرگترین بندر عربستان و از لحاظ اهمیت در رده اول قراردارد. دومین بندر مهم آن دمام ،که در ساحل خلیج فارس قرار دارد ودیگری ینبع که به علت نزدیکی به کانال سوئز ودریای مدیترانه از لحاظ سیاسی و تجاری و ارتباط باکشورهای غربی حائز اهمیت است. جزیره متعلق به عربستان صنافیر است که در شمال دریای سرخ و در مدخل جنوبی خلیج عقبه قرار گرفته است.

کتابخانه ها :

۱ - کتابخانه شورای انگلیسی؛ درسال ۱۹۷۰ تأسیس شده است.

۲ - کتابخانه‌های انجمن اداره عمومی؛ درسال ۱۹۶۲ تأسیس شده است.

۳ - کتابخانه دانشگاه اسلامی؛ واقع در مدینه منوره که به سال ۱۹۶۱ تأسیس گردید.

۴ - کتابخانه عمومی ملک عبدالعزیز؛ درسال ۱۹۸۵ تأسیس شده و دارای مجموعه کتب تاریخی و کتب کمیاب مرجع، است.

۵ - کتابخانه دانشگاه ملک سعود ؛این کتابخانه دارای یک واحد مرکزی با ۱۴ واحد فرعی است که سه واحد آن مخصوص دانشجویان دختر است. دراین کتابخانه تعدادی کتب ایرانی موجود است که اکثرا کتب شعر عمر خیام، سعدی، رودکی و حافظ است. تعداد زیادی کتابهای خطی کمیاب و مرجع نیز زینت بخش این کتابخانه است.

۶ - کتابخانه ملی ملک فهد؛ عملیات ساختمان‌سازی کتابخانه ملی ملک فهد درسال ۱۹۸۶ آغاز وبا صرف مبلغ ۸ میلیون ریال سعودی درسال ۱۹۸۹ به پایان رسید. مساحت کتابخانه یاد شده ۵۸۰۰۰ متر مربع است که ۳۰۰۰۰ متر مربع پارک و فضای سبز و ۲۸ هزار متر زیربنا (سه طبقه) راشامل می‌شود. این کتابخانه

درحال حاضر، بیش از ۳۰ هزار مدرک و سند پیرامون تاریخ و توسعه کشوردارد وتا پایان محرم ۱۴۱۲، ۱۹۹۲ نیز تعداد ۲۷۵/۳۳۲ مخزن اطلاعات در بخشهای اطلاعات عمومی، کتابخانه مـرجع الف وب موجـود بوده است. به علاوه دراین کتابخانه ۲۱۰۶۴ نسخه اصلی مدارک و ۲۵۰۰ تصویر مدارک وجود دارد.

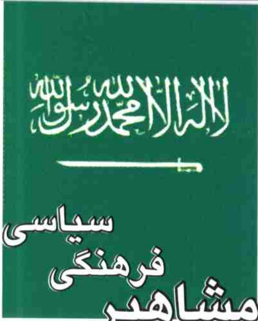
دربخشی ازاین کتابخانه، سکه‌های ضرب شده دردوران امویان، عباسیان، اشکانیان، سامانیان، غزنویان، آل بویه، فاطمیان، سلجوقیان، ایوبیان، ایلخانیان، مملوکان عثمانی وهمچنین سکه های برنزی مربوط به دوران قبل از اسلام ساسانیان وبیزانسی نیز وجود دارد. افزون بر این، می توان از کتابخانه های زیر نیز یاد کرد؛ کتابخانه فرهنگی، کتابخانه الحرم، کتابخانه مدینه الحدیث، کتابخانه اوقاف مدینه، کتابخانه ملی مرکز اطلاعات سازمان استانداری عربستان، کتابخانه سرویس اطلاعاتی سازمان ایالات متحده، کتابخانه دانشگاه امام محمدبن سعود در عربستان.

موزه ها

اداره آثار باستانی وموزه‌های عربستان در شهر ریاض واقع شده است که موزه باستان شناسی ونژادشناسی زیرنظر آن اداره می‌شود. این موزه نیز درشهر ریاض قرار دارد وسال تأسیس آن ۱۹۷۸ است.

دراین مکان آثار باستانی مربوط به دوره عصر حجر، دوران تجارت وبازرگانی وبعد از ظهور وگسترش اسلام نگهداری می‌شود. همچنین شش موزه دیگر در نزدیکی موزه باستان شناسی ساخته شده است. سازمان مربوطه درصدد است که یک موزه ملی وپنج موزه ناحیه ای تأسیس نماید.

مشاهیر فرهنگی سیاسی

ذکر نام پیامبر اسلام وخاندان مطهرش ونیز یاران واصحاب ایشان در بخش مشاهیر کشور عربستان که بیشتر به ذکر مشاهیر علمی و ادبی و سیاسی و ورزشی معاصر می‌پردازد، شاید مناسب و شایسته نباشد، ولی در جای جای کتاب سعی شده است ، از پیامبر اسلام، یاران واصحاب ایشان و دستورات الهی مطالبی ذکرشود.

عبدالعزیزبن سعود (۱۸۸۰-۱۹۵۳)

وی بر این سرزمین، نام عربستان سعودی را نهاد .او در ریاض به دنیا آمدو به همراه پدرش تحت فرماندهی ضغط بن رشید به کویت رفتند .درسال ۱۹۲۴ عبدالعزیزبن سعود بر جزیره عربی تسلط پیداکرد.

درسال ۱۹۳۲ او حکومتش را بر عربستان آغاز کرد ونام آن سرزمین را عربستان سعودی گذاشت.

شیخ محمد بن عبدالوهاب (۱۷۰۳-۱۷۹۲)

محمدبن عبدالوهاب بن سلیمان بن علی نجدی تمیمی ملقب به ابن عبدالوهاب در تاریکترین ادوار تاریخ نجد در شهرکی به نام عیینه - نزدیک ریاض - درخانواده اهل علم متولد شد. او بنیانگذار یک فرقه مذهبی حنبلی است که مخالفانش پیروان اورا مدینه - یعنی دین سازان - یا وهابیه خواندند ولی خود شیخ، نام هم مسلکان خویش را اهل توحید و موحدین گذاشت. محمدبن عبدالوهاب پایه گذار فرقه وهابیت است. او ساختن بقعه وگنبد بر مزارها، گچ‌کاری وسنگ گذاشتن بر قبور، ایستادن وزیارت خواندن در مقابر وسفرهای زیارتی - غیر از سفر مکه ومدینه وبیت المقدس

- ،استعمال دخانیات، سینه زنی، قمه زنی، زنجیرزنی وبه طور کلی هر رسم وعادتی را که به تشخیص وی در عهد رسول الله وسلف صالح نبوده است، را بدعت وحرام اعلام کرد ومرتکب آن را واجب القتل دانست. او فتوا داد که برای محو این عادات ورسوم باید شمشیر به دست گرفت وجهاد کرد. مشهورترین تألیفات وی عبارتند از؛ کتاب التوحید، رساله کشف الشبهات، تفسیر سوره الفاتحه، اصول الایمان، تفسیر شهاده ان الا اله الا الله، معرفه العبد ربه ودینه، المسائل التی خالف فیها رسول الله اهل الجاهلیه.

عبدالعزیزبن محمد

درمدت دویست ساله حکومت آل سعود دو امیر دراین خاندان به قدرت و سنگ دلی وقساوت شهرت یافتند. یکی عبدالعزیزبن محمدبن سعود ودیگری عبدالعزیزبن عبدالرحمان. اولی به پشتیبانی شیخ محمدبن عبدالوهاب، کشوری وسیع را تصرف کرد، ودومی مملکت عربی سعودی راتأسیس نمود. عبدالعزیزبن محمد به سال ۱۷۷۲/۱۱۸۵ بر عشایر متحد نجد تاخت وآنان رادرقریه حایر شکست داد.

سپس سپاهیان امیر ریاض رادرسال ۱۷۷۵/۱۱۸۷ تارومار کرد وپس از مرگ " دهام " شهر ریاض رابه تصرف درآورد. در ۱۷۷۸/۱۱۹۰ شهر ثرمده راگشود وسال بعد دوناحیه مهم سدیر وشم ،تسلیم او شدند. سپس با امیر عیینه وسایر مشایخ نجد پیمان آشتی بست. دراین زمان بیشتر قبایل این خطه به فرقه وهابی گراییدند. او اراضی خرج و تهامه وشهرهای مجمعه و حرمه وبریده را تصرف کرد. درجنگ با غالب بن مساعد، شریف مکه، نیز پیروزی با اوبود. درحمله به جبل شمر وحایل وقصیم، بعد از قتل وغارت بسیار، آن نواحی رابه تصرف درآورد وبا قتل عامهای بی‌رحمانه، اعراب سراسر عربستان راترسانید وفرمانبردار خود ساخت. اگر درنده خویی عبدالعزیز وپسرش سعود نبود، نه امارت سعودی دوام می‌یافت ونه مسلک وهابی رواج پیدا می‌کرد. به فرمان او هر مسلمان غیر وهابی- چه شیعی وچه سنی- واجب القتل ومال وناموسش بر وهابیان حلال بود.

فهد بن عبدالعزیز

فهدبن عبدالعزیز پنجمین پادشاه سعودی در ۱۹۲۳ در ریاض متولد شد. وی در ۱۹۵۳ به وزارت آموزش وپرورش منصوب گردید. فهد از تاریخ ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۵ سمت وزارت کشور رابرعهده داشت وبین سالهای ۱۹۶۷ تا ۱۹۷۵ با حفظ سمت وزارت کشور، نایب دوم نخست وزیر نیز بود. در ۱۹۷۵ درآغاز سلطنت ملک خالد به ولیعهدی ونیابت اول نخست وزیری رسید. فهددر زمان ولایتعهدی خود در مدت حکومت ملک خالد عملا زمام امور عربستان رادر دست داشت. در ۱۹۸۲ وپس از مرگ خالد به پادشاهی رسید. او بیش از تمامی رهبران عربستان با مقامهای امریکایی و اروپایی دیدار داشت. وی در سال ۲۰۰۵ پس از مدتها بیماری درگذشت و ملک عبدالله ولیعهد و برادرش جانشین وی گردید.

ملک فیصل بن عبدالعزیز

ملک فیصل، پادشاه اسبق عربستان سعودی، برادر ملک سعود است. فیصل که در نهم آوریل ۱۹۰۶ متولد شد، از ۱۹۵۸ تا ۱۹۶۰ واز ۱۹۶۲ تا ۱۹۶۴ نخست وزیر عربستان سعودی بود. براثر جریانات سیاسی که به برکناری ملک سعود انجامید، فیصل از ۱۹۶۴ به پادشاهی عربستان رسید. وی سپس تا حدی دست به اصطلاحات اجتماعی واقتصادی درعربستان زد وکشور را از حالت قبیله ای درآورد وبه استانهای گوناگون تقسیم نمود. شهرت واعتبار ملک فیصل بیشتر به سبب نقشی است که وی در تشویق وتحریک اعراب به تحریم نفتی جهان عرب پس از جنگ اکتبر ۱۹۷۳ اعراب واسرائیل ایفا کرد.

ملک فیصل سرانجام در ۲۵ مارس ۱۹۷۵ پس از ۱۱ سال حکومت در سن ۶۹ سالگی به وسیله برادر زاده اش ترور شد وشاهزاده خالد برادر وی به جای او بر تخت سلطنت نشست.

شیخ احمد ذکی یمانی (متولد ۱۹۳۰)

شیخ احمد ذکی یمانی وکیل دادگستری و وزیر نفت ومعادن عربستان از سال ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۶ بود. اویک سیاستمدار برجسته در زمینه انرژی کشورش بود ویکی از مهمترین وتأثیرگذارترین سخنگویان دولت عربستان واوپک به شمار

می‌رفت. او در مکه ودر سال ۱۹۳۰ متولد شد. پدرش حسن یمانی، محقق حقوق قضایی و فقه اسلامی بود که صبر، هوش و ذکاوتش به پسرش منتقل گردید. یمانی بهترین نمرات رادر دانشگاه حقوق قاهره (Cairo)، مصر درسال ۱۹۵۱ به دست آورد ودر سال ۱۹۵۵ فوق لیسانس حقوق را از دانشگاه نیویورک دریافت کرد. اودرسال ۱۹۵۶ از دانشگاه حقوق هاروارد فارغ التحصیل شد. او بعدها دیپلمهای افتخار زیادی از موسسات مختلف سراسر جهان کسب کرد برای نمونه، از مؤسسات و دانشگاههای زیر می‌توان یاد کرد؛ دانشگاه نیهون (Nihon) درژاپن (سال ۱۹۶۹)، دانشگاه عثمانیا (Osmania) درهند (سال ۱۹۷۵)، دانشگاه لیبون (Leobon) دراسترالیا (سال ۱۹۷۹) ومدرسه گرادیوته امریکا (Graduate) سال ۱۹۷۸).

امیر عبدالله بن عبدالعزیز السعود

عبدالله بن عبدالعزیز در سال ۱۹۲۴ متولد شد و به خادم الحرمین الشرفین بعد از برادرش فهد بن عبدالعزیز ملقب شد و در آگوست ۲۰۰۵ به پیروی از برادرش ملک بن عبدالعزیز کلیدهای کعبه را تحویل گرفت و بخاطر عدم توانایی ملک فهد در اداره حکومت(به علت بیماری سکته مغزی) در سال ۱۹۹۵ بطورجدی در امور حکومت تصمیم گیری می کرد. علاقه زیاد وی به مطالعه او را صاحب دانش و فرهنگ علمی و دینی گسترده ای نمود.

در سال ۱۹۷۴ ملک فیصل بن عبدالعزیز او را به عنوان فرمانده گارد ملی منصوب کرد. در سال ۱۹۸۲ ملک فهد، امیر عبدالله را به ولیعهدی و نخست وزیری کشور عربستان منصوب نمود. ملک عبدالله با رهبران بسیاری از کشورهای عربی، اسلامی و خارجی رابطه دوستی محکم و خوبی دارد و به او این امکان را داده که چندین بار نقش واسطه بین بعضی دولتهای عربی را ایفا نماید.

ملک عبدالله در سالهای اخیر با توجه به بیماری برادرش، به انجام کارهای وی در زمینه اداره امور مملکت و منطقه می پرداخت و شاید بارزترین کار او در سالهای اخیر، استقرار صلح و آرامش در منطقه خاورمیانه و به ثمر رساندن شورای اتحادیه عرب، که در سال ۲۰۰۲ منعقد شده بود، باشد.

الفبای عربی

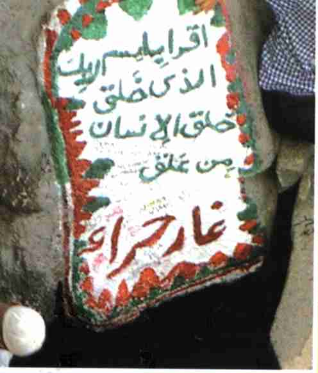
حروف بزرگ	حروف کوچک
الف	آ
ب	بـ
ت	تـ
ث	ثـ
ج	جـ
چ	چـ
ح	حـ
خ	خـ
د	د
ذ	ذ
ر	ر
ز	ز
س	سـ
ش	شـ
ص	صـ
ض	ضـ
ط	ط
ظ	ظ
ع	عـ ـعـ
غ	غـ ـغـ
ک	کـ
ل	لـ
م	مـ
ن	نـ
ی	يـ
و	و
ه	هـ ـهـ ـه

واژه های پایه ای و پرکاربرد

فارسی	عربی	فارسی	عربی
سلام/ خدانگهدار	سَلامٌ عَلیکُم/فی أمان اللّه	فرودگاه	مَطار
چپ/راست	یَسار/ یَمین	سفارت	سِفارة
نزدیک/ دور	قَریب/بَعید	فرم ثبت نام	اِستمارَة التسجیل
بزرگ/کوچک	کَبیر/صَغیر	ملیت	جِنسیة
کم/زیاد	قَلیل/ کَثیر	شغل	مَهنة/عَمَل
خوب/بد	جَیِّد/رَدیء	امضاء	التوقیع
باز/بسته	مَفتوح/مَغلوق	بهار	الرَبیع
ارزان/گران	رخیص/ غالی	تابستان	الصَیف
آب	ماء	پاییز	الخَریف
نان	خُبز	زمستان	الشَتاء
اتوبوس	حافلة	یک	واحد
قطار	قطار	دو	اثنان
هواپیما	طائرة	سه	ثلاثَ
کشتی	باخرة/سَفینة	چهار	أربعَ
رستوران	مَطعَم	پنج	خَمس
فروشگاه	دِکان	شش	سِتَ
هتل	فَندُق	هفت	سَبعَ
بیمارستان	مُستَشفی	هشت	ثمانی
خیابان	شارِع	نه	تِسع
بلیط	بَطاقَة/ تَذکَرَة	ده	عَشرَ
گذرنامه	جَواز السَفر	یکشنبه	الأحَد
کارت شناسایی	بَطاقة جنسیة/ بَطاقة هُویَّة	دوشنبه	اثنین
گمرک	جُمرُک	سه شنبه	الثلاثاء
پست	بَرید	چهارشنبه	الأربعاء
ورودی	مَدخَل	پنجشنبه	الخَمیس
خروجی	خُروج	جمعه	الجُمعه
اطلاعات	استعلامات	شنبه	السَّبت

واژه های پایه ای و پرکاربرد

فارسی	عربی
صبح بخیر/شب بخیر	صَباحَ الخَیر/مَساءَ الخَیر
حال شما چطور است؟	کَیفَ حالُکُم؟
متشکرم	شُکراً
معذرت می خواهم	عَفواً/مَعذِرَتاً
اسم شما چیست؟	ماأسمُکُم/ما أسمُکَ؟
از آشنایی با شما خوشبختم	سَعیدٌ بِلِقائِکُم
اهل کجا هستید؟	مَن اینَ أنتُم؟/أنتَ مِن أینَ؟
من اهل ... هستم	أنا مِن ...
چند سال دارید؟	کَم سَنَة عُمرُکِ؟
من (۳۰) سال دارم	عُمری ثَلاثونَ سَنَة
قیمت آن چقدر است؟	کَم سَعرُه؟
لطفا همین جا نگهدارید	مِن فَضلِکَ هُنا رَجاء
متوجه نشدم	ما إنتَبَهتُ
لطفا کمک کنید!	ساعِدنی رَجاء
این به چه معنا است؟	ما مَعنیٰ هذا؟
این به زبان عربی به چه معناست؟	ما مَعنیٰ هذا بِاللُغَة العَرَبیة؟
... کجاست؟	أینَ؟/أینَه
آیا ممکن است این فرم را پر کنید؟	هَل یُمکِن أن تَملَا هذه الاستمارات؟
نرخ تبدیل چقدر است؟	کَم سِعرِ تَصریف؟
من قدری پول خرد می خواهم	أحتاجُ إلی نُقُود جُزئیَه
جاهای دیدنی مهم کجا (چه) هستند؟	أینَ الأماکِن السیاحیة؟
لطفا یک تاکسی برایم بگیرید	مِن فَضلِکَ أحضِرلی سَیارة تَکسی
مستقیم بروید	إمش عَلیٰ طُول
اجاره آن هر شب چقدر است؟	کَم أجرَتَه کله لیلة؟
چطور می توانم به ... بروم؟	کَیف أستَطیعُ أن أذهَبَ إلی ...؟
ساعت چند است؟	کَم الساعةُ ألآنَ؟

Introduction to World Countries

Saudi Arabia

By: Mahmoud Reza Barazesh

Second Printing

آفتاب هشتم

ISBN 978-964-2839-25-4

9 789642 839254